

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto V.

V Celovci, 1. januarja 1885.

Štev. 1.

Arabela.

Roman. Spisala *Paolina Pajkova*.

Prvo poglavje.

Bilo je v jutro sejmskega dne v nekem mestu na Moravskem. Iz jasnega neba sijalo je toplo solnce meseca junija. Po ulicah je tekla voda; ceste so se bile namreč ravno poštropile, da se pogasi mestni prah. Po glavnih ulicah stale so po vrsti lesene bajte, pred njimi pa so kramarji jemali robo iz zabojev in jo polagali na ogled. H kramarjem je pristopalo polno kupecev. Med njimi se je videlo mnogo poljskih židov v dolgih suknjah, z visokimi klobuki, izpod katerih so jim viseli na levo in desno dolgi kodri. Poljski židi so na Moravskem navadne sejmske prikazni. Mestni postreščeki so hodili važno sem in tja čakajoč poziva. Šolska mladina, s knjigami pod pazuhami, hodila je po sejmu s počasnimi koraki, vsak trenotek ustavljač se in gledaje okoli sebe, dokler jih kaka brzo mimogredoča postava ne sune na stran.

Tú je kopica kmetov med seboj barantaje vpila; tam je druga kopa ljudij kričala in smejala se, ker se je zvrnil mesarski voziček, v kateri sta bila vprežena dva velika psa.

Tesne, postranske ulice so danes posebno dišale po žarkej zaseki. Vsakih dvajset korakov je namreč stalo pri oknu malo ognjišče, na katerem se je peklo meso na razprodajo. V teh ulicah so branjevci imeli svoje kraljestvo. Skoro pri vseh vratih visele so nove ali ponošene obleke, stari in novi čevlji in vsakovrstno blago. Todi je bila gneča največja, krik najhujši. Po glavnem trgu pa so se srečavali trgovci in pogovarjali se mimogredó o cenah in kupčiji.

Med njimi zapazujemo dva trgovca v živahnem pogovoru. Eden je kazal kakih šestdeset, drugi kakih petindvajset let. Na obrazih obeh

bile so videti podobne črte, tako da je človek kmalu uganil, da sta oče in sin. Obema se je na prvi pogled poznalo, da sta židova.

Starejši, majhen, trebušen mož, temno-rujave kože, z rujavkasto lasuljo, ktera mu je vedno ležla na stran, z na pol skodranim že močno sivim podbradkom, z velikim napetim nosom, škilavimi očmi, katerih zvičajni pogled je bil neprijazen pod sivimi dolgimi obrvmi: ta mož je bil dobro, a nekoliko zanemarjeno oblečen. Ovratnik njegove suknje je bil vedno prašen; na sprednjem njenem delu pa mu je vedno manjkala kakšna gumba. Zavratna ruta, ki je bila nekdanj črna, a zdaj brez odločne barve, stala mu je po strani; klobuku pa se je poznalo, da je bil večkrat na deži. Na prstih obeh rok nosil je dragocene prstane, in debela zlata verižica mu je lesketala na ponošenem oprsniku.

Sin je bil nekoliko višje postave od očeta. Znatno mu je bil veliki nos sredi belo-rudečega lica. Črni, debeli, gosti kodrasti lasje kratko prizrezani, nizko čelo, pod katerim so žarele majhne oči, ki bi jim pa na pol zvitim, na pol milim človek prav ne zaupal; rudeče, debele ustnice, ki so se vedno držale na smeh ter kazale vrsto krasnih zob, majhne, jedva vidljive brkice in podbradek: to vse skupaj delalo je iz njega nekako zanimivega mladenča. Razven male briljantne igle sredi ovratnikovega vozla ni bilo videti na njem nobene zlatnine. Obleka pa je bila v vsakem oziru izbrana.

„Povém vam, oče,“ reče mlajši nekoliko nevoljen, „da me Arabela čisto nič ne mara. Ako mi vi ne pridete na pomoč, še predno postane polnoletna, ne bode mi tudi pozneje udana. Kje pa najdemo v našem mestu drugo devojko, ki bi mi sto tisoč prinesla za doto?“

„Ne tako silen, Samuel, ne tako silen!“ odgovori patetično starec ter utakne počasi dva prsta v tobačnico, jemaje iz nje šnopovec, ter ga v dolgih potegljajih ponoslja. „Arabela dopolni — tá se ustavi in dvakrat zaporedoma glasno kihne — Arabela dopolnila je ravno pretekli teden dvaindvajseto leto. Zatorej mora zakonito še dve leti ostati pod mojim varstvom, ako se preje ne omoži. V teh dveh letih pa dobiš, ako se jej znaš le količkaj prikupiti, gotovo njeno nagnenje. Ali misliš, da se bode ona udala tvojemu prvemu nasmehu in ti takoj v žepe zasula svoje tisočake? K temu je preponosna in premodra. Ko bi se pa Arabela v kterege mladenča zagledala, prepričan sem, da bi nje zadnja misel bile njegove materijalne razmere. Da se pa še do sedaj ni, to je moja in tvoje matere zasluga. Šest let si bil z doma, dragi Samuel; Hamburg te je v teh letih temeljito izučil trgovstva. Da pa tudi enkrat uživaš sad svojega uka in postaneš srečen, treba je, da zdaj praktično izvršuješ, česar si se naučil. A k temu podvzetju treba je velikega premoženja, moj sin! Žalibog, ljubi Samuel, da ti tvoj oče ne more toliko v roko dati, kolikor bi rad. Zato pa sem ti priskrbel bogato nevesto. Pridobi

si jo, in tvoja sreča je gotova. Ne trdi mi,“ nadaljuje on živahneje, ko vidi, da mu hoče Samuel nasprotovati, „da je to težavna naloga pri Arabelinem značaji! Treba je pameti in nekaj zvijačnosti, da premagaš njen ponos in razgreješ mrzlo njeno srce.“

„Ali rés mislite, oče, da je Arabela brezčutna?“ poprašuje nató Samuel z neko dvomljivostjo.

Starec zmaje dvoumno z ramami in nagubi obraz. Potém dene roko na Samuelovo ramo, upre vá-nj svoj škilavi pogled, tako da je med tem, ko je desno njegovo oko gledalo sinu v obraz, levo zrló na njegove črevlje, in reče z nasmehom: „Ljubi Samuel, vse je lažje na svetu preiskavati in pretuhitati, kakor pa žensko srce. Ono spada po mojem mnenji k največjim uganjкам stvarjenja, ker je različno in raznovrstno, kolikor je žensk na svetu. — Da je Arabela brezčutna za vse, kar jo obdaje, vém gotovo; ali je pa tudi brezčutna v srčnih zadevah, to, moj dragi, pa bodi tvoja naloga preiskavati. Vsekako pa, ako bi ona ne bila sreče otrok, ne bila bi vredna niti enega moškega pogleda.“

„Ni res, oče,“ odvrne ognjeno Samuel. „Arabela ni lepa, ni prijazna, to je res; ali nekaj dostojnega, nekaj skoro bi rekel mamljivega skriva se pod njeno odurnostjo, ki pa upliva kakor magnet na okolico. Poleg tega pa je ona najbogatejša devojka v našem mestu. To se vé dela jo še bolj privabljivo.“

„In vendar je postala že dvaindvajsetletna, a nihče se ni vprašal do zdaj za njeno roko,“ pristavi starec malomarno in zeha.

„Čul sem,“ odvrne polglasno Samuel oziraje se okoli, ali njiju nihče ne posluša, „da v mestu nikdo ne vé, da je Arabelino premoženje tako veliko.“

Starec molči nekaj časa in migne zvijačno z očmi. Napósled se nagne k Samuelovemu ušesu in skoro šepetaje opomni: „Ali je treba vse na glas oklicavati? — Prav za prav Arabela še sama ne vé na tanko, koliko je po srečki dobila. Kakor véš,“ nadaljuje glasneje in porine z ного kamen na stran, ki je ležal na tlaku, „Arabela je bila jedva trileten otrok, ko je prišla k nam v hišo. Vse njeno imetje je ondaj obstajalo iz culice, v kateri so bile obleke in nekaj perila in pa ona srečka, ki jej je visela v svilo zavita okoli vratú. Slučajno smo našli srečko in slučajno tudi zvedeli leto pozneje, da je bila njena srečka vzdignena. Kar črez noč postala je iz uboge sirote ena najbogatejših devojk.“

„Čuden naključaj,“ mrmra Samuel zá-se. „Kaj ne, oče,“ reče potém glasneje, „da je ona moja sestričina?“

„Ah kaj; njeno sorodstvo z nami nima dosta pomeniti,“ odvrne hitro in nekako v zadregi starec. „Le preveč se za te reči ne brigaj, Samuel,“ pristavi nevoljen. „Vedi, da niso bili njeni roditelji mnogo

prida; zato pa je bila njihovemu otroku sreča mila. Meni, delavnemu, poštenemu človeku, ki se mučim nad trideset let za blagor svoje rodbine, meni izpodleteti vsako početje. Zato pa bodi ti srečnejši od svojega očeta! Arabela mora na vsak način postati tvoja žena; kajti le po tej ženitvi utrdi se čast naše hiše.“ Tú obmolkne ter začne jezno pihati pred se.

„Ali ste res v denarnih zadregah, oče?“ popraša je plaho Samuel.

„No, da! čemu bi ti tajil? Nekako tesno se nam godi z denarjem.“ bil je njegov malomarni odgovor. „Tvoje šestletno bivanje v Hamburgu stalo nas je tudi nekaj; nesrečne spekulacije, slaba kupčija in razkošno življenje, katero smo prisiljeni voditi —“

„Prisiljeni?“ pretrga mu Samuel začudjen besedo.

„Prisiljeni, dà, bebec ki si! Kdo pa bode beraču kaj zaupal? — Ali me umeješ?“

„Umejem vas,“ odgovori resno Samuel. „In ta razkošnost se pokriva s premoženjem Arab—“

„Ha, ha,“ nasmeje se starec, da ne more sin dalje govoriti. „Kako si bojazljiv! In ti hočeš postati trgovec s takim zajčjim srcem in tanko vestjo? — Ali ne pravim, da mora biti ona zató tvoja žena? — Kaj me gledaš tako debelo?“

„Ako bi pa ona tega ne hotela, oče? Kaj potém?“ pristavi nekako prestrašen Samuel.

„Mora!“ bil je odločen odgovor. — „Ah,“ zakliče na enkrat starec iznenadjen, kažoč na starikavo žensko, ki je s polnim jerbasom nakupljene zelenjave proti njima šla; „ravno tam gre Waldekova kuharica. Moram z njo govoriti, Samuel, zavoljo praznega stanovanja v naši vili.“ To izrekši zapusti z brzimi koraki sina, da bi dospel za kuharico.

Kuharica se je ravno ustavila, da baranta s kmetico za par piščet, ko se jej žid približa. Ta se jej poklanja, kakor da bi bila ona Waldekova gospa sama, in začne z dobrikujočim glasom: „Res lepa piščeta so, Julija, in dobro rejena, da jih takoj lahko zakolješ.“

„A, gospod Karpeles!“ oglaš se zdaj kuharica jedva ga pogledavši, potém pa dalje kupčuje.

Karpeles se nekolikokrat plašno ozre, ali ga ne opazuje kakov znaec; ko pa vidi, da se kuharica zá-nj nič ne zmeni, reče nevoljen pogledavši na uro: „Podvizaj se, Julija; poldeseti je že, in gospa te bodo zmerjali, ako predolgo izostaneš.“

„Joj mene, kako gospod zá-me skrbijo,“ odgovori kuharica porogljivo. „Tam dole pa gospod Samuel na vas čakajo. Čemu se mudite z menoj?“

Rekši porine piščeta siloma v jerbas, da začivkajo, dene si pletarček na roko, v drugej pa nosi krožnik nakupljenega okusnega sadja in se brzih korakov oddaljuje.

Debelušni Karpeles pa hiti za njo, skoro brez sape v eno mer govoréc: „Julika, drugo nadstropje v mojej vili je zopet prazno. Kaj, ko bi gospod doktor in milostljiva gospa hotela zopet biti naša stanovnika?“

„Kaj še, da bi nas zopet odposlali iz hiše kakor pred dvema letoma, kedar bi boljših stanovnikov dobili?“ posmehuje se kuharica.

„Ne, Julika, takrat je bila pomota. Kesala sva se potem, bridko kesala, jaz in moja ženka, moja Rebeka. Veš, oni sodnik je imel osem otrok, in kaj so nam ti paglavci škode delali, Bog izraelski! Veš, oni krasni steber za cvetlice, ki je stal sredi stopnic, podrli so ga takoj tretji dan. Mene je stal blizu sto goldinarjev, ker je bil pozlačen in —.“

„Že vém, gospod Karpeles,“ pretrga mu kuharica besedo. „Ali, ne zamerite, meni se mudi. Priporočam se.“

„Verjamem, verjamem, zlata Julija; pa še ni tako pozno. Deveta ura še ni bila; le poglej tam na zvonik! — In preproge, ki so bile potegnene po stopnicah in veži, prave perzijanske preproge, Julija, da je moja Rebeka z njimi grozno veselje imela —.“

„Ali, gospod, ne zadržujte me,“ huduje se Julija; „danes imamo goste.“

„Vem, vem,“ beseduje dalje žid. „V enem meseci, pravim, tako resnično, kakor je res, da zdaj s teboj govorim, v enem meseci bile so te preproge same cunjé.“

„Verjamem, obžalujem, gospod,“ reče raztreseno kuharica.

„Julika,“ nadaljuje s prosečim glasom, ko kuharica zopet podviza svoje korake; „novo svileno ruto dobiš od mene, in moja gospa se bode proti tebi velikodušno izkazala, ako prigovarjaš svojej milostljivej gospé, naj bi zopet v našej vili stanovali. — Na vrtu sem dal staviti klopi iz španjskega trstja in pesek po stezicah nasuti. Tvoja milostljiva je lahko celi dan na njem, uživa mir in dober zrak ter si ob enem prihrani obilo denarja za toiletto. Tam je ne bode nihče videl, in sprehaja se lahko v domačej obleki, kakor moja Rebeka. — Pa še nekaj, Julika,“ dostavi hitro in jo prime za obleko, ko vidi, da ona hoče v mesnico. „Gospa rada redi kuretino, kaj ne? — Dobro, ona sme kuretino rediti, kolikor je hoče. Na dvorišči poleg studenca, saj veš, kjer smo vedno drva imeli, zdaj je tam prazen prostor. Tam si naj milostljiva dá napraviti kurnik. In za to, Julija, ne bodo gospod doktor niti novčiča več plačevali, kakor poprej. Vse te ugodnosti zastonj, iz prijateljstva, iz same ustrezljivosti, iz spoštovanja, iz —.“

„Vse bom povedala gospé, gospod Karpeles; ničesar ne bom pozabila. A zdaj moram v mesnico; priporočam se.“ — In ona mu pokima v pozdrav ter hiti v mesnico.

Karpeles je bil s seboj zadovoljen. Vzame iz žepa ruto ter si obriše z njo potno čelo; odpne si suknjo in vračajoč se nazaj mrmrá sam pri

sebi: „Štiri sto forintov na leto mi nese najemnina za stanovanje v drugem nadstropji; jaz pa plačujem doktorju Waldeku štiristodvajset forintov na leto obrestij za posojilo. Ako pa je moj stanovnik, onih dvajset forintov mi mora popustiti. Kupčija bi ne bila slaba.“ Zadovoljen utakne ruto v žep, zapne si zopet suknjo in položivši križema roke na hrbet, izgubi se med množico.

Drugo poglavje.

Kako četrť ure od sredine mesta je prijazno predmestje, ki se pa močno razlikuje od drugih predmestij. Tú ni videti starijskih, umazanih hiš; tú niso kramarji in žganjarji domá; po ulici ne tekajo bosí, raztrgani otroci in zastradanih obrazov ni videti pri hišnih vratih. Lepa, široka, ravna cesta je obrobljena z gostim drevoredom iz visokih lip in kostanjev. Za tem drevoredom pa, na pol skrita, razteguje se dolga vrsta lepih vil. Pred vsako vidijo se skozi umetno železno ograjo cvetlične gredice, kolibice in razne naprave. Za vilami pa se vzdigujejo majhni grički, zarasteni s temnimi gozdiči.

Todi živijo same premožne rodbine, večinoma trgovske, in to po letu in nekoliko tudi po zimi. Posestniki takih vil imajo tudi svojo kočijo na razpolaganje, in tedaj jim tudi ne dela sitnobe majhna oddaljenost od mestnega osredja. Zató pa ne poznajo zaduhlosti ter uživajo sveži zrak.

Ena takih vil bila je lastnina nam že znanega žida Karpelesa. Karpelesova rodbina je bila ena najstarejših v mestu. Že od nekdaj ste se dve imenitni tamošnji tovarni, ena s suknom, druga s sladkorjem imenovali z isto firmo. Tudi več hiš je imelo istega gospodarja. A to je bilo pred kakimi štiridesetimi leti še za očeta starega Karpelesa. Zdaj je bilo drugače. Ker se je Karpelesovo premoženje razdelilo med več otrok, prodala se je ena tovarna. Gospodar ostale tovarne, Samuelov oče, pa si je iskal, ko je tovarno prevzel, sodružnika. Prejšnja firma glasila se je odslej na dvojno ime. Nekaj let pozneje pa je začel Karpeles tudi mestne svoje hiše prodajati. Edina vila, kjer je zdaj z rodbino stanoval, bila je še njegova. — Ljudje so z začetka debelo gledali te izpremembe in si marsikaj pripovedovali. Ali ker je potém Karpelesova rodbina še razkošnejše živela nego poprej, tolmačili so si stvar drugače. Menili so, da je zvijačni žid našel dobrega kupca in le zato hiše prodal. V resnici pa je bil v denarnih zadregah iz že navedenih uzrokov.

Karpeles je imel dva sina, Samuela, kterega že poznamo, in Davida, dvanajstletnega, malopridnega dečka. Imel pa je v hiši tudi rejenko,

Arabelo, hčer svoje rajnke polsestre, ktere preteklost pa je bila občna skrivnost.

Arabela ni ničesa vedela o svojih roditeljih. Ko je bila še mlajša, poprosila je večkrat teto, Karpelesovo ženo, naj jej kaj pové o njenih roditeljih. A vselej je dobivala le dvoumen odgovor. Pozneje ko je postala starejša, obnašala se je, kakor da bi jo čisto nič več ne mikalo poznati svoj rod. Na samem pa je čestokrat žalovala nad to skrivnostjo. Napósled pa začne iz posameznih odgovorov svojih rediteljev sklepati, da je ona nezakonski otrok. — Strah, da bi rés bila tako zapuščena, in dvom, da je morda vendar: ta negotovi sum uplival je zeló na njen značaj. Vzrastla je neprijazna, nezaupna, zamišljena, dasi je njeno srce bilo nagneno k prijaznosti in dobrotljivosti.

Če ravno je vedela, da je premožna, ni se prevzela. Mislila si je: ko bi bila revna, živela bi v stričevej hiši kot služkinja, prezirana, morda celó zaničevana, a menda bolj svobodno, kot sedaj. Ker me je pa sreča storila bogato, živim v obilosti, to je rés; prilizujejo se mi pa in laskajo le zató, da postanem njihova last.

Poznala je namen svojih rednikov. Vedela je, da je določena v nevesto bratrancu Samuelu. Proti bratrancu ni čutila ne zopernosti, ne nagnenja. Vedela je, da ima njen denar pri tej ženitvi prvi opravek, ne njena oseba. Zdelo se jej je pa vendar včasih, da jo Samuel bolj spoštuje od drugih. Toda njena že ukoreninjena nezaupnost k vsemu človeštvu zadušila je v njej to misel že takoj v trenutji, ko se je bila oglasila.

Na majhnem dvorišči vzadi za Karpelesovo vilo oglasi se neko vpitje. David, Karpelesov mlajši sin, kteremu je iz črnikavega obraza in temnih očij gledala hudobija, drži z eno roko majhnega petletnega vrtarjevega fantička, z drugo pa udarja po njem.

„Boš dal žogo, pes kristjanski,“ vpil je in od jeze so se mu napenjale žile na čelu.

„Potém mi je več ne povrnete,“ bil je jokajočega fantička odgovor.

„In če je ne dam, kaj potém?“ odgovori David in tresé ubogega otroka. „Saj je žoga kupljena le z našim denarjem, da véš, vi ste berači; hrano in stanovanje vam le mi dajemo. Kje ima tvoja mati denar, da ga potratí za take reči?“

„Te mi niso kupili mati, ampak prinesel mi jo je sv. Miklavž, ker sem priden in lepo molim,“ kliče solzéc se nedolžni otrok in krčevito stiska žogico v pest.

„Bebec,“ smeji se hudobno David in ga vlačí za ušesi. „Boš dal, cigan? Sv. Miklavž praviš ti je žogo prinesel? — Véš kaj? Tvoja mati

nam je z vrta ukradla cvetlice, skrivoma jih prodala in z onim denarjem kupila ti je potém žogo.“

„Ni res, ni res, lažete,“ brani se jokaje deček.

„Da lažem? jaz lažem? — Ti capín se upaš tako z menoj govoriti?“ vpije srdito David, vrže otroka na tla, polasti se žoge in jo zažene z vso silo kviškoma, da pade slučajno skozi okno na hišno podstrešje.

„Tako,“ reče potém grohotaje. „Zdaj moli sv. Miklavža, da ti jo s podstrešja prinese nazaj.“

Obrne se, da bi zapustil dvorišče, a na enkrat se ustavi v zadregi. Mlada devojka, v priprostej obleki, s širokim vrtnim klobukom na glavi in šopek cvetlic v roki, stala je pred njim. Bila je Arabela.

Arabela ni bila znamenita prikazen. Visoke rasti, suhljasta, prosto oblečena, z vedno resnim obrazom, malobesedna, delala je utis bolj starikeve, nego pa dvaindvajsetletne gospodične. Oči je navadno imela v tla obrnene, tako da ni nikdo prav vedel, kakoršne so barve. Smehljaja pa še ni nihče zapazil na njenih vedno stisnjenih ustnih. Ljubila je samoto in se izogibala kolikor mogoče ljudij. Njeni nagibi in mišljenja bili so uganjka njenej bližini; sploh se pa ni nihče razven Samuela brigal za njeno dušno življenje. Mnenje je bilo v občé tedaj, da je brezčutna in nevedna in da jo edino njen denar dela pozornosti vredno.

„Kaj si zopet storil, David?“ rekla je strogo Arabela; „zakaj se Lojzek joče?“

„Potrgal je na vrtu jagode in zato sem ga nekoliko stresel,“ bil je drzen odgovor.

„Kaj si pa zdaj kvišku vrgel?“ poprašuje dalje devojka z ostrejšim glasom.

„Zeleno jabelko,“ odgovori še drzneje David.

„Poberi se nesramnež s svojimi lažmi,“ reče Arabela z zaničevanjem in se obrne od njega. — Nató se približa vrtnarjevemu otroku, prime njegovo glavo med obe roki, zre mu v solzne oči in mu nežno šepeta: „David te je zopet udaril, kaj ne? — Ne joči, revček; po obedu ti prinesem iz mesta sladčico.“

Otrok se pomiri vsled Arabelinega ljubkovanja in jej pové, kako grdo je David ravnal z njim.

Arabela je bila ginena. „Tako žalostna bi bila tudi moja osoda v tej hiši, ako bi bila revna, kakor si ti,“ mislila si je pri sebi in je otroku lase s čela pogladila. A kmalu se premaga in nekako osorno pristavi: „Jaz pojdem na podstrešje in ti poiščem žogo. Ako je pa ne najdem, postavi nocój svoje črevlje na okno, in sv. Miklavž ti prinese še večjo žogo od prejšnje.“

Lojzku se ob tej obljubi lice razvedri, in on gleda pol v zadregi, pol hvaležno na šibko Arabelino postavo. Toda Arabelino lice postane resnobno, in kakor da bi njega več tam ne bilo, odide z dvorišča, ne da bi pogledala ga.

(Dalje pride.)

V célici.

Za mano zaprite se vrata tedaj,
Od sveta na vek me ločite!
Iz jasne kapèle stopila sedaj
V tihoto sem célice skrite.

Za méne tam zunaj še srca živé,
A móje za njé je umrlo!
Za méne tam zunaj kipé še željé, —
Na vek mi srcé jih je strlo.

Tu torej samótno prebivala bom,
Brez glasa in boli in jada,
In morda v starósti še snivala bom,
Kar vzela mi dóba je mlada!

Naj bo mi! Ni sreča naklónjena vsem,
Kí živajo svetne daróve!
In taka jaz rožica sklónjena sem,
Kí mraz jej končál je svetóve!

Déjali so v zémľjo moj srčni zaklad, —
Naj déli pač méne bi bili!
In z njim oh! vložili so toliko nad
In srce so móje vložili!

Oj nežna ljubezen, oj bridka sladkóst,
Kakó sem te pila veséla!
Oj prve ljubézni radost in bridkóst,
Kakó sem živela in cvéla! . . .

Naj bo mi, naj bo mi! Stopila sedaj
V tihoto sem célice skrite,
Za mano zaprite se vrata tedaj
Spomini in želje — molčite!

Le enkrat odprla se célica bo,
Ko bodem na veke zaspala,
Molitve slušala kapélica bo,
A jaz jih ne bodem slušala!

A. Funtek.

Sonet.

Domovje orlu so neba višine,
Mogočno tam se ziblje pod oblaki,
In kralja čuti se v nebeškem zraku,
Ponesno zre na žalostne nižine;

A milo v logu, kedar dan izgine,
Glasi slavulja petje se o mraki,
Ukanju, tožbi glasi se enaki,
Ljubezni peva slast in bolečine.

Enako orlu duh si mej ne stavi,
Svetove, veke hoče ti obseči
Po znanji hrepenéc, po večni slavi;

A mrzla te višava ne osreči,
S slavuljem revno naše srce pravi:
„Ljubezen, človek, je zaklad največji!“

Mirko.

Slika in srce.

Novela. Spisal dr. Stojan.

I.

Yisoko na pobrežji bistre reke Save vzdiguje se sivi gradič veleposestnika Radivoja. Nikdo ne pomni več, kdaj so slovenski tlačanje sezidali ga. Ali peneči valovi reke slovenske znali bi ti povedati, da je tega gradú zidovje močil pot kmetskega čela. Krvave srage so se sicer že posušile, in naš kmet ne čuti zdaj več nekdanjega robstva, ali vendar še gleda z nekim tajnim strahom na to sivo zidovje, ko plavi svoj les na hrbtu penečega valovja. Tik struge nad šumečim vodovjem moli iz grajskega zidú lepa veranda. Z nje vidiš v globino, kjer imajo ribe svoj ples in se sučejo peneči vrtinci. A tvoj pogled se tudi lahko razprostire v širo no daljavo. Čéla gorenjska stran ti stopi hipoma pred oči, in snežnikov velikan, slovanski Triglav, pozdravlja te častitljivo s svojo vnebókipečo, sivo glavo. Tam ti odseva belo zidovje blejskega gradič, tú se ti vije sreberno-peneča Sava med logi in gaji, polji in travniki; ondi se ti nasproti smeje prijazne bele crkvice po holmih in gričih. Ni ga lahko lepšega pogleda za naše okó, kakor je ta z Radivojevega posestva na stran gorenjsko in Julske planine.

Radivojev gradič ni razpadel in se razsul, kakor mnogo drugih gradov na Slovenskem. Sedanji posestnik kakor tudi njegovi pradedje popravljali so ga vedno ter skrbeli, da se ne poruši. Konečno so ga prezidali v lepo grajščino. Ali na prvi hip se že pozna, da kljubuje njeno prvotno zidovje že stoletja času in vetru. Okoli grajščine se razprostira krasen park, nasajen z umetnimi, inostranskimi cveticami in drevesi. Ti nasadi so bili in so še sedaj dika in ponos Radivojeve rodbine. Na vrt pa se nashuja prostorno rodovitno polje, logi in gaji, in kamor ti proti vzhodu seže oko, to vse je imetje bogatega grajščaka Radivoja. Čélo posestvo ima nekaj vabljivega in priljudnega, in kdor stopi v Radivojevo bivališče, najde ondi prijazne, dobrohotne obraze.

Nekega spomladnega jutra bilo je že solnce visoko priplavalo na nebo. Megle so se vzdignole, gore in doline so bile čiste kakor ribje okó. Na verandi so zajutrekovali grajščak Radivoj in njegovi hčerici Angela in Dora.

Radivoj je bil mož krepke in trdne postave, jedva kakih petinštideset let star, ali — vdovec. Pred dvema letoma mu je po kratkej plučnej bolezni umrla blaga žena, katero je ljubil kakor lastno okó. Povabljen na oficijalni, slavnostni ples v glavno mesto, ustregel je etiketi kot deželni plemenitaš in veleposestnik. Prišel je sicer z dežele s

svojo nežno soprogo v krasno okinčane dvorane, ali te ženske lepota je očarala ves mestni moški svet. Kakor se cvetlica, ki raste na prostem in diha vedno vá-se čisti in sveži zrak, vidno razločuje od svojih vrstnic, ki se umetno gojijo v toplih in zaduhlih sobanah, tako je nadkriljevala gospá Radivojeva mestne svoje tovaršice. Bila je kraljica celej družbi. A nežna rožica ni varna pred mrazom in nevihto. Le majhen piš, in po njej je. In rés, gospá Radivojeva se žalibože prehladi, kašljajoča dojde domú in v dveh mesecih so spremili obožavano krasotico in plesalko k večnemu počitku . . .

Nesrečnemu možu je zapustila dve nežni deklici, šestletno Angelo in osemletno Dorico. Devet let je živel Radivoj s svojo družico, Poljakinjo po rodu. Kot stotnik jo je bil spoznal v Lvovu. In plemenita žena mu je sledila kot soproga na zemljo slovensko, ko je on po smrti svojega očeta, izstopivši iz vojaške službe, prevzel gospodarstvo in grajščino. Izgubivši biser svoj in srce svojega življenja, hotel je Radivoj zopet stopiti v vojaški stan, da si razvedri glavo in srce. Ali pogled na nežna otročiča Angelo in Doro ni mu dovolil uresničiti svoje misli. Tedaj pa je gospodaril in delal pridno, da si olajša neznosno breme svoje nesreče.

Na vitez je prenašal mirno in možato svoj žalostni stan. Ali tem večji znotranji boji razsajali so v njegovem srci. Malo je zahajal v družbe svojih prijateljev plemenitaških, le redko so ga videli v bližnjem glavnem mestu slovenskem. Vse svoje moči je posvetil gospodarstvu in izgoji dveh dragih mu otročičev. Angela in Dora ste mu lajšali sree, in njun poljub je zvalil očetu zopet solzo veselja v oči. A to le za trenotek. Nežnost in otročja udanost njegovih hčERIC mu je sevéda predočila tudi vso gorečo ljubezen njegove rajne žene, in tedaj se je on zamislil v prejšnje srečne dni in spomine mladostne.

„Zaslúžil sem svojo nesrečo,“ govoril je Radivoj večkrat samemu sebi. „In zdi se mi, kakor da bi božja previdnost navlašč tako grozno ravnala z menój. Najprej mi dá okusiti vso slast zemeljske sreče in zakonskega življenja, in potem me udari, kakor zadene strela ponosni hrast, ter me pahne v neizmerno globino bridke osode.“

Rés, bil sem v mladosti lahkomišeln, vnel sem marsiktero srce, vse to je rés. Ali nesrečno storil sem le éno bitje, in le éna je moja pregreha, ktera mi teži srce in glavo . . . A tolike nesreče ne zaslužim, da bi moral sedaj životariti zapuščen s svojima nežnima otročičema v samotnej grajščini. Saj nisem jaz sam kriv . . . nekdanje svoje nezvestobe in ločitve!“

Temne bi bile vsakemu zadnje besede Radivojeve, proti komur bi jih bil on koli izrekel. Ali nikdar ni živa duša slišala take tožbe iz njegovih ust. Sploh ou ni nikdar črhnol besedice o tem, kakšni spomini ga

vežejo na mladostna leta. Tudi proti svojej ženi ni nikoli omenjal svojega mladostnega življenja. Bil je srečen, presrečen z njo, in še na misel mu ni prihajalo, da je bil nekdanj posvetil prvo ljubezen — drugemu bitju.

Oženil bi se bil kaj lahko v drugo Radivoj. Čakala je že marsiktera starikava plemenitaška gospica ná-uj. Vabili so ga na pohode in veselice, skušali ga na razne načine razvedriti, vidéč ga vedno zamišljenega. Ali naš veleposestnik in grajščak je še čutil preveč ljubezni v srci do rajnke svoje žene in preveč je ljubil svoji nežni hčerici, da bi bil dal prostora takim mislim v svojih prsih. Izogibal se je torej prijateljskim vabilom, dobro vedóč, da bi z novo ženo ne privedel v grad srečnega življenja, temveč le samopašno mačeho svojej dragej Angeli in Dorici. In ta misel je konečno tudi obveljala v njegovej duši.

Namesto mačeha odločil se je Radivoj najeti odgojiteljico za svoji hčerici. Dokler je mati živela, podučevala je sama svoji hčerki v prvih naukih, po njenej smrti pa je to delo opravljal grajščakov oskrbnik Desimir. Tako je preteklo dve leti, in sedaj je za deklici nastopil že čas, da dobite žensko odgojo in tovaršijo. To je grajščak popolnoma uvidel, in njemu je k tej izpremembi posebno prigovarjal modri njegov oskrbnik. Odsvetoval pa mu je na vsak način, izročiti hčerki v teh nežnih letih kakšnemu dekliškemu zavodu.

„Mladina se naj na prostem zraku razvija,“ trdil je čestokrat Desimir, „ona naj uživa veselje, naj skače kakor jagnje na paši in se naj raduje proste, zelene narave. Tú se razvija duh in srce; le v zdravem telesu stanuje pravo življenje in moč. Kaj vam koristi, gospod grajščak, ta lepa grajščina, ta krasni park, to veliko posestvo, ako se morate ločiti od svojih edinih bitij, ki vam lajšajo in sladijo življenje. To vse je za vas in vaši nežni hčerki! Tú naj rastete in živite deklici, dokler ne pridejo óna leta, ko bodele morali od doma v mesto, da se više izobrazite.“

Oskrbnikovi nasveti so bili odločilni, in Desimir je dobil laskavo nalogo, da pozveduje po dobrej in zanesljivej odgojiteljici. Oskrbnik je užival popolno udanost grajščakovo. Stopil je sicer v službo njegovo še le po smrti gospe Radivojeve, ali odkritosrčnost Desimirova je grajščaku jako dopadala, in on se ga je v svojej osamelosti tem bolj oklenol. Bil mu je tovariš in pravi prijatelj, in céli dve leti se ni ničesar dogodilo, kar bi bilo motilo in kalilo njuno medsebojno udanost. To razmerje je visoko cenil mladi, stoprav tridesetletni oskrbnik; saj si je s tem utrdil tudi privatno službo in zagotovil svojo z mnogimi studijami in težkočami priborjeno življenje. Zakaj kakor mnogo drugih, tako je tudi Desimir dedno premoženje celoma porabil za svoje studije na višjej obrtniškej in poljedelskej šoli ter bil vesel, da je po dokončanem uku prišel na dobro mesto k uljudnemu grajščaku Radivoju.

Pred štirinajstimi dnevi bil je že oskrbnik pisal predstojnici nekega znamenitega dekliškega zavoda na Dunaji, naj mu naznani, ali se ne nahaja v sredini ujej izročeni devojki gospica, ki bi bila sposobna za odgojiteljico v Radivojevej grajščini na Slovenskem.

Vsak dan so že pričakovali odgovora; a osobito težko je čakal ná-nj Radivoj sam. Mnogo mu je bilo do tega, da pride odgojiteljica še to pomlad. Začne se namreč zopet delo na polji in v gorah; on kakor oskrbnik bodeta imela pri delavcih mnogo opravka in bota črez dan le malo domá. A dekletci puščati služkinjam v varstvo in nadzorovanje, to bi jima bilo na škodo in kvar.

Zatorej vpraša oče pri zajutreku na verandi starejšo hčerko: „Ali je že bil pismonosec danes tukaj, Dorica?“

„Ne, ljubi atek,“ odgovorita mu dva nežna glasova.

„Kaj pa pričakuješ tako nujnega, da vsak dan po pismonoši poprašuješ,“ nadaljuje Angela.

„To pismo bode za vaju, ljuba moja otročiča.“

„Za naju, za naju?“ zavpijete deklici veselo in radostno. In kakor srni skočite po konci in zbežite, pustivši očeta samega, v park, da pogledate, ali že pismonosec prihaja.

A namesto pismonoše zazre njih okó oskrbnika Desimira, ki se po peščenej stezici približuje grajščini. Deklici se naglo skrijete za gost grm, pričakujé ondi tiho svojega učitelja. Ustrašiti ste ga hoteli. In rés, ko se približa Desimir osodepolnemu grmičju, skočite Angela in Dora iz skrivne zasede na svojega — sovražnika, in občén smeh in krik konča to veselo otročjo epizodo. Deklici primete oskrbnika vsaka za éno roko in tako ga tirate skakljaje in smeje se pred očeta k zajutreku na grajsko verando.

„Namesto pismonoše ujeli sve gospoda oskrbnika,“ šalite se deklici.

„Pravega ste dobili v roke. Danes sem jaz pismonosec, dragi dekletci. Gredóč z gore, kjer sem že bil danes ob petih pri delavcih, krenem jo malo v stranpoti in pogledam na pošto. Moj pót ni bil zastoj. Ravno je prišel poštni voz in na vas, gospod grajščak, tó-le pismo z Dunaja. Vzel sem ga takoj seboj in tu ga vam izročim.“

Govoróč izvleče veliko pismo iz žepa in ga oddá Radivoju.

„Vendar enkrat odgovor, in to mislim dober odgovor,“ mrmrá grajščak med zobmi. In obrnen proti deklicama, nadaljuje: „Današnje pismo nima nič za vaju; tú so same listine in spričevala. Idite torej k strežnici, naj vaju lepo opravi. Danes vzamem svoji pridni hčerki seboj na polje in v log na sprehod.“

To je bilo dekletecema najljubše naročilo, in one zbežite kar nagloma v grad.

Ko sta grajšček in oskrbnik sama, otvori prvi pismo. Iz ovitka potegne več spričeval, ali ta položi na mizo, ne da bi jih pogledal. Nató mu pride v roko dolgo pisanje, in temu je pridejan poseben ovitek s krasno sliko.

„To je gotovo podoba priporočane nam odgojiteljice,“ opomni grajšček ogledujoč živo sliko mlade, vitkorastle devojke. In kažóč podobo oskrbniku Desimíru, nadaljuje svoje opazke:

„Rés, ali ni to krasna podoba?! Pogledjte to visoko razumno čelo, to veliko, odkritosréno okó, to nežno lice, ta lepi nosek, rudeča ustna, okroglo brado! . . . Ves obraz ima nekaj vabljivega, uljudnega, prikupljivega na sebi, a vendar je ta pogled ponosen in samosvesten.“

Dolgo sta ogledovala naša znaneca to podobo ter se niti načuditi mogla temu ženskemu krasu.

„To je umetnost, ne lepota. To je idealizovana slika, ne prava podoba,“ trdi napósled grajšček, ki se ni dolgo mogel ločiti od njenega pogleda.

Nezapopaden notranji čút pa je prešinol Radivojevo srce pri teh besedah, in njegovo okó, neprestano uprto v to krasno sliko, govorilo je jasno, da sprejme on pód vsakim pogojem to žensko bitje pód svojo streho.

„Ali čújva, kaj piše predstojnica.“ Kakor pregleda orel z bistrim očesom hipoma vso širno ravan, ali ne zapazi kje bogatega plena, tako je grajšček radoveden in zamaknen v trenutku prečítal vrsto za vrsto, list za listom.

„Pismo je kaj zanimivo,“ opomni Radivoj. „Popís odgovarja popolnoma sliki, in z njeno krasoto ujema se neki tudi njeno srce, nje duhovitost in značajnost. — Presréno hvalo vam izrekam, gospod oskrbnik, za vaš trud; kajti le vaše znanje s predstojnico tega deklíškega zavoda privede mi v hišo tako blago bitje, kakor je naša bodoča odgojiteljica. Ali berite rajši pismo sami; na več mestih je meni njegova vsebina nejasna, dà lahko bi rekel temna.“

Glásilo pa se je také-le:

„Na vaše pismo, v katerem me vprašate, ali vam morem iz svojega zavoda dobro in zanesljivo odgojiteljico poslati, usojam si sledeče odgovoriti. Imam več izvrstno izšolanih gospic za take službe, ali nobena se ni hotela odločiti, da bi zapustila glavno mesto ter se napotila tja na Slovensko, v nepoznato in zapuščeno deželico. Osobito pa ne gre nobena odgojiteljica rada na deželo, kjer je vsem neprilikam izpostavljena, vzlasti v takej grajščini, kjer ni gospe grajske in drugega omikanega ženstva, kakor bi to bilo pri vas. Dalje še zahtevate, da bi kazalo, naj zna tudi ta ali oni jezik slovanski, najboljše hrvatski ali celó slovenski.

Smejale so se gospice tem pogojem; nekatere so mene celó popraševale, kakšen jezik je to — slovenski jezik in kje se neki govori! Vi,

gospod Desimir, ste me večkrat podučili o svojih domačih razmerah, in vaš poduk mi je pri tej priliki kaj dobro prihajal na pomoč, da sem jim razmere na drobno in povoljno raztolmačila.

Že sem vam hotela naznaniti, da ne morem vaše prošnji ustreči, a kar na enkrat mi pové ena najljubših mi učiteljic v zavodu, da jo je volja za nekaj let prevzeti to mesto, rekoč: „Jaz si želim na deželo, gospa predstojnica. Rada bi zopet enkrat dihala sveži zrak in se kretala prosto in veselo pod senco košatih dreves. Kako krasno bi bilo moje življenje, ko bi se mogla šetati po logih in gajih, hoditi po poljih in travnikih, posedati pod košatim bukovjem, poslušati zuborenje šumljajočega vira ter se kopati v šumečih valovih bistre Save. Za nekaj let naj stopim iz vaše službe, gospa predstojnica, in potem se vrnem zopet v zaduhlo zidovje cesarske stolice.“

Ne rada, a vendar uslišim njeno prošnjo, in sicer zato, ker jo ljubim iz čedega srca in cele svoje duše. Dragoslava, tako se zove moja ljubljenska, prišla je kot štirinajstletno dekletce v moj zavod. Brez očeta in matere poslal je sirota v moje varstvo neki odvetnik iz mesta Zagreba. On je bil njen varuh.

Dekle se mi je smililo v dno moje duše. Dragoslava je bila nežna cvetka, kterej pa ni prilival dobrohotni vrtnar, temveč ona je rastle, kakor kljuje tam na polji pod milim nebom divja rožica, zapuščena in osamljena. Bila pa je to blaga roža. Jaz sem jo presadila v svoj vrt, gojila jo štiri leta, in tako mi je postala plemenita cvetlica, ki razprostira milo in sladko vonjavo po mojem dekliškem zavodu. Tretje leto mi je že pomočnica in najbolj zvesto ter najbolj udano bitje, kolikor jih imam in poznam.

Težko se ločim od nje, ali njenej prošnji in želji nisem mogla odreči. Sama sem vesela, ako jo vidim veselo, radujem se z njo, kakor se raduje mati z edinim svojim otrokom. Ko sem jej opisala kraj, kjer stoji rajščina veleposestnika Radivoja, in naslikala krasno stran gorensko z bistro reko Savo in snežnikom Triglavom, takrat je Dragoslava kar vzkliknola samoga veselja ter mi rekla, da še hoče enkrat videti one kraje, kjer je nekdanj kot šestletno dekletce hodé in stojé občudovala krasno zemljo slovansko.

Proti svojej volji pošiljam neizkušeno deklico v svet. Osamljena je sirota in zapuščena. Vse kar ima in premore, nosi seboj: blago sree in plemeniti duh. Narava jo je sicer obdarila z izvanredno lepoto, kakor vam svedoči pridejana slika; ali ženski kras je minljiv in čestokrat tudi človeku — v pogubo.

Zatorej moram naglašati, da še Dragoslava vedno potrebuje dobrohotne roke, ki jo bode varovala vseh nezgod v življenji. Upam, da mi

gospod grajšček ne odreče prošnje, naj čuva poslano mu cvetlico kakor lastno svoje dete ter mi jo po preteklih letih pošlje veselo in zadovoljno nazaj v moje naročje.“

Tem besedam priklina grajšček Radivoj. V sree se mu je smilila zapuščena sirota, a vendar jo je tudi blagroval vidéč, da se s toliko materino ljubeznijo poganja zá-njo njena predstojnica.

„Po tem pismu mi je sklepati, gospod oskrbnik, da je gospica Dragoslava celó pripravna za odgojiteljico in tovaršico mojima nežnima hčerkama. Spričevala njena kažejo tudi, da je vseskozi izobrazena ter izurjena v modernih jezikih in glasbi. In baš to je v sedanjem času v naših plemenitaških krogih najvažnejši faktor.

Blagovolite torej naznaniti gospé predstojnici v mojem imenu, da je pogodba sprejeta z vsemi pogoji. Biti pa hočem odgojiteljici svojih hčerk tudi še varuh in zaščitnik, kolikor moje moči in čas premorejo. Sičér pa lahko tudi vi, gospod oskrbnik, predstojnici kot nekdanjej svojej znanki zagotovite, da mi bodete dobrohoten pomočnik v novem mojem poslu in časti. Ne pozabite pa pristaviti, da hočem po dokončanih letih odgojiteljici še enkrat toliko svoto, kakor jo sama zahteva, izplačati, ako izpolnjuje izvrstno in v popolno mojo zadovoljnost svoje važno mesto.“

Ni še bil grajšček izgovoril zadnjih besed, ko že prihitite Angela in Dorica smeje se na verando k očetu. ¹

„Tú sve, dragi oče,“ zakličete obe in ga potegneta za roki proséč, naj gre hitro z njima na sprehod.

„Počakajte malo, ljubi moji deklici,“ tolaži ju oče. „Poglejte prej tó-le podobo!“

Hlastno sežete obedve po sliki in jo nekaj časa pazno in začudjeno ogledujete.

„To je krasna podobica,“ opazi starejša hčerka. „Lepa je kakor materina, ki nad mojo posteljico visi.“

„Ta gospica je menda tudi tako dobra, kakor so bili rajna naša mamica, ali ne, atek!“ popraša radovedno Angela svojega očeta.

„Se vé da je tudi tako ljuba in mila,“ pritrjuje oče naivnemu vprašanju. „Zatorej sem jo pa povabil, naj pride na naš dom, da bi z vama igrala, šetala po vrtu in logu, vodila vaju po bližnjih gričih in hribih ter se z vama veselila kakor mati s svojima otrokoma. A tudi učile se bodete z njo peti in igrati na glasovir, risati in slikati, na pr. visoke gore, bele crkvice, košata drevesa, lepa poslopja, a tudi majhne kmetske hišice.“

„To bode veselje,“ zakličete deklici iznenadjeni ter silite očeta, naj jima še več pové o bodočej njunej tovaršici.

Grajščak ustreže želji svojih hčerk, a se le na potu po vrtu in polji, kjer jima razloži, da se pričinja sedaj za njiju čas poduka in prave odgoje.

II.

Nekaj tednov pozneje stopila je Dragoslava na zemljo veleposestnika Radivoja in v njegovo grajščino. Nepopisljivo prijeten čut jo je prevzel, ko je poljubila svoji gojenki, Angelo in Dorico. Zdelo se jej je, da prevzame vse materine skrbi za nežni bitji, in globoka notranja ljubezen je pognala v njenem srci do mladih deklic. Nerazrušljiva vez je nastala med Dragoslavo in njenima gojenkama. Od tega trenutka, ko je stopila naša znanka pod streho grajščinsko, niste več čutili Radivojevi hčerki, da ste brez matere.

Dragoslava ni pustila iz skrbnega očesa svojih gojenk niti po dnevu niti po noči. V dveh velikih sobah bivala je naša trojica; skupaj je hodila po vrtu in gozdu, skupaj se učila in razveseljevala. V družini svojih deklic postajala pa je tudi Dragoslava bolj vesela, nego je bila s prva, ko je stopila pod tujo streho.

Žalostni spomini na njeno mater in svojo mladost so jo čestokrat prevzeli, ko je slone gledala raz verande po Gorenjskem in solzéca obračala se proti belej Ljubljani. Tedaj se je živo spominjala, kako je s svojo drago materjo kot šestletno dekletce hodila na Blejsko jezero, kako se je vozila po srebrnih valovih ter nabirala ob njegovem obrežji krasnih cvetlic. Nekako temno dozdeva se jej tudi, da jej je mati večkrat kazala na to grajščino, kjer zdaj sama prebiva. Ti in enaki mladostni spomini delali so Dragoslavo otožno. Ona je vzdihovala po svojej materi ter se čutila tú osamljeno kakor še nikjer in nikdar poprej v svojem življenji. Le neskončna udanost Angelina in Dorina jej je za trenotek pregnala tužne misli in čute.

Odkar je živeła Dragoslava v Radivojevej grajščini, izpremenilo se je nekaj tu družbinsko življenje.

Grajščak je vidél, da ste njeni hčerki v dobrih rokah, brez skrbi po več dnuj izostajal od doma. In tudi oskrbnika ni bilo vzlasti po letu mnogo domá, ker je imel po fužinah in na polji, v rudokopih in gorah mnogo opravka. Le véasih se mu je posrečilo, da je prišedši v park našel Dragoslavo sedečo na samotnej klopici. Tedaj se jej je pa približal in jo navadno vprašal, kako se kaj počuti in ali je tú — zadovoljna.

Moléé je prikimala z glavo oskrbnikovim besedam Dragoslava, ali Desimir je hitro spoznal, da čuti njeno srce drugače. Zatorej nadaljuje svoj pogovor:

„Zdi se mi, gospica, da se čutite tukaj zapuščeno in osamljeno. Saj ne občujete z nikomer razvén z deklicama. Jaz bi se vam rad

včasih pridružil bodi si na vrtu ali na polji ter se razgovarjal z vami, ali, ali . . .“

„Zakaj pa take pomisleke, gospod oskrbnik?“

„Bojim se, da naju opazuje skrbno, sumljivo oko.“

„Kdo pa?“ popraša radovedno Dragoslava.

„Kdo? me vprašate. On — on sam, grajščak!“

Dragoslava povese oči in veze dalje krasno vezilo.

Molče sedita potém obá. Na enkrat pa privzdigne gospica glavo, v njej se rodi nova misel, in tedaj reče tiho:

„Gospod grajščak je rés proti meni jako prijazen in priljuden. Vedno mi skazuje največjo skrb in mi kaže vso svojo naklonjenost. A vse to, mislim, dela le zavoljo tega, da mi poplača ljubezen do njegovih hčerk.“

„Mislite?!“ Izrekši pa vstane Desimir in pristopi k nizkemu drevcu ter mu začne suhe vejice podrezavati in trebiti. Dobro je bil opazil, da jezdi proti domu grajščak in da bode mahoma na mestu. In kaj bi rekel potém, ko bi ga našel pri Dragoslavi na samotnej klopici?!

Skokoma je bil grajščak pri odgojiteljici; malo da se ga ni prestrašila.

„Kje pa ste Angela in Dorica, gospica Dragoslava?“

„Angelika slika na verandi, a Dorica se vadi na glasoviru.“ odgovori mirno odgojiteljica. „Danes zvečer vam hoče nekaj krasnega igrati ter vam pokazati, kako je že napredovala.“

„Gospod oskrbnik, blagovolite mi poklicati hlapca, da mi odvede konja v hlev.“ Desimir odide, a grajščak stopi raz konja in prisede k Dragoslavi, rekóč:

„Kaj pa vezete krasnega?! Ali ni to pismenka D?“

Hipoma se grajščaku čelo zmračí in neka čudna slutnja mu presešine glavo in srce. Misli je nehoté, da je to delo v darilo namenjeno gospodu Desimiru. Še le ko mu Dragoslava zatrjuje, da dela vezilo zá-se in da je to njenega imena začetna črka, potolaži se na videz grajščak, ali v prsih mu ne premine neljubi sum in slutnja. Bal se je, da se nagiblje Dragoslavino srce k drugemu bitju in da mu ona le zavoljo tega tako hladno povračuje njegovo ndanost in srčno naklonjenost, ker ljubi — Desimira, njegovega oskrbnika . . .

Ta misel razvname grajščaka. Domišljeval si je nehoté, da se shajata Dragoslava in oskrbnik, kedar ni njega domá. Redkokdaj je sicer zapazil, da govori ona skrivnostno z Desimirom, ali ljubeče srce najde tudi tam dovolj uzrokov, da postaja ljubosumno, kjer zdrava pamet niti sence o njih zaslediti ne more.

Nevoljen opomi tedaj grajščak, ko je hotela Dragoslava vstati in se napotiti v grad:

„Kam pa se vam mudri, gospica? Ali nimate časa, malo z menoj na tem idiličnem prostoru posedeti? Ali vas je tako dolgo mudil gospod oskrbnik s svojimi pogovori, da morate zamujeni čas sedaj poravnati?“

„Tega ne, gospod grajščak. Saj se je oskrbnik le nekaj minut mudil pri meni. Sicer pa itak nikdar časa ne tratim s praznim govorjenjem; kajti čestokrat mi preteče po več dnij, da ne govorim z nikomer niti besedice kakor z drago Angelo in ljubo mi Dorico.“

„In tako je tudi prav, gospica,“ pritrjuje grajščak. „Nekdanja vaša predstojnica in zaščitnica me je prosila, naj pazi moje oko na vas, neizkušeno gospico. To sem storil in hočem storiti, dokler bodete pod mojo streho in pri mojih hčericah. Neljubo bi mi torej bilo, ako bi se spuščali z oskrbnikom v daljše pogovore, kakor je treba. Ako vam primanjkuje družčine in tovaršije, hočem vam jaz sam delati kratek čas. Uverjeni smete biti, da sem vam neskončno udan in da storim za vas, kar zahtevate. Ali zdi se mi, da zavračujete navlašč in s premislekom mojo naklonjenost, moje živo — ljubezen!“

Zadnjo besedo je jedva slišala Dragoslava, ali razumela jo je popolnoma. Zakaj po stezici sem prihitela je Angela, radostno kličoč po imenu svojo odgojiteljico in v roki vihtéč lepo risanje:

„Glejte, glejte, Dragoslava, slika je gotova. Grad je narisana. Oče bodo imeli neskončno veselje z mojo risarijo, z njo jih iznenadim na njihov god.“

V tem hipu pa stopi Dragoslava iz zatišja Angeli nasproti ter jo odvede na drugo stran. Grajščak obsedi sam na samotnej klopici. Slišal je Angeline besede, a ni se jej hotel javiti, da ne skali otroku nedolžnega veselja.

Dolgo je zrl Radivoj za krasno, vitko postavo gospice Dragoslave. Ko mu izgine izpred očíj za košatim grmičjem in drevjem, pa potegne iz svoje listnice sliko, katero je nosil vedno seboj.

„Redka izjema. Ta slika ne laže. Še lepša je Dragoslava v istini kakor na tej podobi. In njeno srce?! Kdo ga razume, kdo mu pride na vse čute in misli, ki jih to bitje goji? Neskončna blagost seva z njenega lica, in tudi srce njeno kaže globok čut in neizmerno dobrotljivost . . . Blaga in lepa je bila moja žena, plemenita v čutih in mislih, ponosna in samosvestna, kakor so le hčere slovanske, ali Dragoslava jo nadkriljuje v svojej nežnosti in lepoti. In ne vem, kako je to. Kedar koli jej pogledam v globoke, črne oči, zaiskri mi iz njih nezapopaden žar, ki mi prešine srce in dušo. In tedaj mi stopi pred oči ono bitje, kteremu v spomin sem krstil — hčerko Angelico.“

Da še več. Z nerazumljivo močjo vleče me ná-se njeno srce, in ne morem si misliti, da bi ga izgubil kdaj iz svoje bližine. V pogovoru

z njo in v njenej družbi čutim se zopet srečnega. Zadovoljnost mi polni dušo in srce, če jo slišim popevati milodoneče pesni. Blago mi donijo njeni glasovi na uho in me zazibljejo v one rajske čase, ko sem še bil prost kakor ptica pod nebom in se veselil svoje mladosti . . .“

Iz tega premišljevanja vzdrami grajščaka trda stopinja oskrbnikova. Ne vedé, da najde Desimir svojega gospoda na tem tihotnem mestu, prestrašil se je, ko ga zagleda ondi vá-se zamišljenega. Sam je namerjaval malo tukaj odpočiti se ter razmišljavati o svojej bodočnosti, a grajščak mu je nehoté uničil lepi namen.

Oskrbnik hoče nadaljevati svoj pot, ali grajščak ga ustavi. Pre-magoval je srčne čute, in tudi Desimir je zakrival tajne svoje želje. Obadva sta mislila v tem trenutku na Dragoslavo, ali vendar je mirno tekla njuna govorica o vsakdanjih gospodarstvenih razmerah in kupéijskih zadevah. Kakor navadno ločil se je grajščak tudi danes od svojega oskrbnika prijazno in priljudno, ali srce njegovo ni čutilo več istega nagnenja in zaupanja do njega kakor poprej.

„Pa ne pridite prepozno z gore, gospod oskrbnik,“ opomni se enkrat grajščak pri slovesu. „Razžalili bi mojo Dorico, ako bi ne bilo vas, njenega nekdanjega učitelja, pri koncertu, ktereга napravi na večer s svojo odgojiteljico.“

To povabilo je oskrbnika iznenadilo. Ni bilo namreč pri Radivojevih navade, da bi se shajali na večer v salonu in se tam igraje in počé razveseljevali. Dokler je še gospodinjala gospá grajščakova, bilo je dokaj veselja v gradu, ali odkar je ona spala pod hladno zemljo, uselila se je v grajščino bridka otožnost. In ta navada je še obstajala tudi sedaj. Le grajščak sam je včasih stopil v salon s svojima hčerkama ter poslušal divne melodije, ki jih je pela igraje na glasovir krasna Dragoslava.

Z nemirnim čutom pričakoval je tedaj Desimir onega večernega trenutka, ko zasliši blagdoneče glasove izvirajoče iz prsij svoje častilke.

In res prišel je toliko zaželeni čas. V lepo razsvetljenej dvorani sedeli so grajščak in oskrbnik pozno na večer pri okroglej, z dragocenimi kujigami in umetnimi vezili ozaljšanej mizi. Sredi med njima bila je Dragoslava. Dorica je igrala izvrstno nekaj lahkega na glasovir, in obča pohvala jej je donela po dvorani.

„Presrečno priznanje in neskončno hvalo izrekam vam, gospica Dragoslava, za vaš trud,“ opomni grajščak ter jej stisne roki v znamenje svoje hvaležnosti. „Tebi, moje ljubo dete, pa podarim za tvojo pridnost srčen poljub.“

Izgovorivši objame svojega otroka ter ga iskreno v čelo poljubi. Vse to pa je bilo tako prisrečno in odkrito, da se je videlo očito, kako globoko ginen je bil v tem trenutku grajščak Radivoj. Solza očetovske ljubezni in veselja mu je prisvetila v oči . . ., ali vendar je vzdihol,

globoko vzdihol, spomnivši se, da nimate več matere njegovi dragi hčERICI.

Dragoslava je razumela ta vzdihljaj. Tudi ona nima več zlate matere, in bridka žalost in trpki spomini obsenčijo njeno dušo in srce. Ona povese oči, in skrivnostna tišina nastane v dvorani. Tudi Desimira se polotijo žalne misli. Ali on ne povese očesa, temveč zre neprestano in nepremično tja na krasni obraz in v rudeče lice zapuščene Dragoslave. Njena bol sega mu do srca, njeni čuti prešinjajo tudi njegovo dušo. Vse bi storil za njo, nadomestoval bi jej očeta in mater, ako bi ne zavrnila njegove slabe — roke!

Iz te tihote vzdrami družbo Dorica rekôč: „Ljuba Dragoslava, blagovolite nam pa sedaj vi nekaj zapeti! Bodete videli, gospod oskrbnik, kako krasno poje gospica.“

Tej želji so se vsi pridružili, in vzlasti Desimirovi mili pogledi izražali so gorečo prošnjo, naj osreči Dragoslava s svojim zvonkim glasom njegovo srce. Ona se ni ustavljala, če je tudi pretresala njeno dušo bridka otožnost. Lahno prisede li glasoviru, in krasnodonôci glasovi odmevali so po širnej dvorani. Schubertove melodije so zazibale naša poslušalca v one nadzemeljske kroge, ko se čuti človek prostega vseh verig in težav, ko leta njegov duh breztelesen po neizmernih svetovih.

Dragoslava je dôpela. Glasovi so se razgubili v odmevajočej sobani, in smrtna tišina nastane v salonu. Duh grajščakov in Desimirov vrne se na zemljo v svoje navadne okove, ali njuni spomini se še vedno zibljo v zračnej višini.

Pevka je očarala poslušalca, in jedva sta našla besed, da izrazita svoje globoko priznanje.

„Lepa je ta pesen in krasen vaš glas,“ opomni grajščak. „In kako primerna je melodija besedam! „Dekliška tožba!“ . . . . Kaj ne izraža vsega že beseda sama, in potém še ta napev!! Človek se kar utopi v žalne čute in spomine.“

„Kje pa ste izurili svoj glas, gospica,“ vpraša Desimir, ko je utihol grajščak in je zopet nastala globoka tišina.

„Že od mladih let se vadim v petji. Najprej me je podučevala moja rajnka mati sama in od nje moram reči naučila sem se največ pesnij. Prišedši na Dunaj v zavod, nadaljevala sem začeti poduk, a to le kedar in kakor se mi je spoljubilo — na svoje veselje in tudi žalost. Sedaj pa pojem redkokdaj in zdi se mi, da bodem v kratkem pozabila vse svoje pesni.“

„To bi pa bila neizmerna škoda, ako bi takov krasen glas obmolknol v vaših prsih ter ne razveseljeval in blažil več človeštva,“ odvrne nagloma in dvorljivo grajščak.

„Zakaj škoda? Ali razveseljuje neki moje petje človeštvo? Ravno nasprotno. Ono ga v žalost utaplja in mu greni življenje,“ odgovori odločno umetnica.

„Ali petje blaži duh ter plemeniti dušo in srce, bodi si melodija otožna ali vesela,“ opravičuje svojo trditev grajščak.

„Ali, gospica,“ seže Desimir v besedo, „pesniki zlagajo i vesele pesni in glasbeni umetniki skladajo jim tudi krasnih primernih napevov. Mislite li, da ne razveseljujejo taki proizvodi človeškega srca?“

„Dà, vesele pesni razveseljujejo človeško dušo, to je istina,“ pritrди Dragoslava, „ali jaz popevam le — žalostne pesni!“

„Kako to,“ popraša jo radovedno grajščak.

„Ker sem se od svoje matere le žalostnih melodij in pesnij naučila. Moja rajna mamica je mnogo pela. Bila je glasovita pevka. Nekteri so jo celó obožavali zavoljo njenega krasnega glasú. Ali moja mamica pela je na svojem domu le žalostne pesni, in vsako melodijo, ktera je segala prav do srca, naučila je tudi mene na pamet. Tako se je navadilo v mladosti moje srce le na žalostne glasove in reči moram tudi na žalostno — življenje. Moja mati je bila kaj sentimentalna; globoka srčna žal je navdajala njeno dušo. V svojih srčnih bolečinah pa je pela, a to otožno prepevala, tolažéč in olajšujóč si z žalostinkami svojo nesrečno osodo . . . Po njenej smrti došla sem kot štirinajstletna deklica v zavod na Dunaj, in sedaj si lahko mislite, zakaj nisem mogla popevati veselih pesmic.“

Globoko do srca je segala poslušalcema bridka osoda osamljene sirote.

„Veliko pesnij sem znala nekdaj po svojej materi,“ nadaljuje Dragoslava. „Ali človek pozabi mnogo v teku let in v trudapolnem življenji. Sedaj jih pojem le še prav malo, in med te se prišteva tudi „Dekliška tožba“ in óna labudova pesen, ktero je moja nesrečna mati najrajši pepevala.“

„Zapojte nam tedaj še eno pesen, gospica Dragoslava,“ poprosi jo grajščak. „Potém vas ne nadlegujem več s svojimi prošnjami. Vidi se mi, da se vzbujajo v vašem srci prežalostni spomini, kar bi ne bilo treba. Zdaj se rajši veselíte življenja in mladosti, pozabíte na preteklost svojo, kajti vam blišči zlata prihodnost nasproti!“

Globok vzdihljej se izvije deklíškememu srcu iz prsij pri teh besedah. Dragoslava vstane, prisede h glasoviru ter zapoje žalostinko: „Smrt in deklica“.

Deklica: Dalje, dalje! Grozna bela smrt umakni se!
Sem še mlada; idi, mene ne dotakni se . . .

Smrt: Daj mi roko, nežna krasna stvar.
 Sem predobra, da bi kaznovala.
 Bodi srčna! Božji sem ti dar,
 V rokah mojih bodeš mirno spala!

To je bila óna pomenljiva pesen, katero je pevala Dragoslavina mati in izhivala v njo vse svoje tuge in bolečine. In v te melodije izlila je nocój tudi Dragoslava svojo srčno bol in vse žale spomine.

Nepopisljiv učinek napravila je ta pesen na grajščaka. Nepremično je slonel v naslonjači, svetle solze so mu rosile po lici, prsi se vzdigavale, roke je položil na srce, in predno je Dragoslava končala pesen, vstal je grajščak ter zapustil dvorano.

Desimir in Dragoslava se osupneno pogledata, ne vedóč, kaj pomeni ta nepričakovani odhod. Menéc, da se vrne grajščak v dvorano, pričakujeta ga še nekaj časa, ali ko ga ni, poslovita se težkega srca. Dragoslava se podá z Angelo in Doro v spalnico, Desimir pa gre na vrt, da si olajša v prostej naravi svojo dušo.

(Dalje pride.)

Mušica in smreka.

Stoji, stoji tam smrečica,
 Po njej pa pleza mušica.
 Ima živeti le en dan,
 En dan pač naglo je končan!
 In smrečica se oglasi:
 „Osoda tvoja me skeli,
 Glej, jaz življenja sladki raj
 Viivála bom še let dokáj.
 Živela dalj sem že kot ti,
 A vendar srce se zgrení,
 Če mislim, da sedaj bi smrt
 Pogrnoła črez me svoj prt.“
 Odgovori jej mušica:
 „Ti si pač borna revica,
 Li čas ti trapi um, srce?
 Po času le gojiš želje?
 Le vprašaj ti obok nebá,

Poprašaj skalno péč morjá,
 Poprašaj ogenj, luč in zrak,
 Ki večno je in bo enak:
 Za té ne teče vrsta let,
 Život je večén, vočen svet.
 In vendar ni za nje sveta,
 In ne življenja sladkega.
 Kdor živel je, kdor ljubil je,
 Kdor je trpel, veselil se,
 Ne kdor je dolgo tratil čas,
 Življenja je okusil kras.
 En dan živela sem samó,
 Skusila sem osodo vso,
 Rodila se, možila se,
 Spojila se, ločila se,
 En dan dovolj, dovolj za mé.“

Iv. Slemec.

Majka in sinovi.

Odleteli trije sokoliči
 Iz Posavja se na mlado jutro;
 Preleteli polje so ljubljansko,
 Dokler rastle solnce je na nebu;
 Doleteli na Ljubljano belo,
 Ko stopilo solnce je vrh neba.
 Oj, saj niso drzni sokoliči,
 Trije bratje so po krvi, rodu,
 Ene majke udovice sini:
 Najstareji Jurko Radivojič,
 In na strani mili brat mu Lavro,
 A najmlajši Mirko iz Posavja.
 Dobro majka sine je hranila,
 Odhranila, pak jim besedila:
 „Čujte, sinci, zlata deca moja,
 „Kaj vam pravim osivela majka!
 „Skrbno majka vas hranila sinke
 „Sem s preslico in rokó desnico,
 „Da dorastli v vrle ste junake.
 „Al' ak' hoče dvignoti se k nebu,
 „Mora sokol zapustiti gnezdo:
 „Čas je, sinci, zapustite majke,
 „Zapustite otca beli dvorec,
 „Pak hodite kamor komu drago:
 „Saj povsodi zlato sije solnce
 „In povsodi dozoreva žito,
 „Ajd'te, sinci, gledat tujih krajev.
 „Ali čujte, kaj vam pravim majka,
 „Zapamtite dobro slova moja:
 „Dokaj zrete svetlih zvezd na nebu,
 „Ena le je zvezda nam danica,
 „Je danica, dneva porodnica:
 „Dokaj zrete belih koč po svetu,
 „Ena le je rojstna kočá vaša,
 „Rojstna kočá, bitja porodnica.
 „Dokaj majk živi po širnem svetu,
 „Ena le je prava majka vaša,
 „Ki vas nežno je gojila deco:
 „Dokaj zemelj je po širnem svetu,
 „Ena le je prava zemlja rojstna,
 „Ki vas nežno je gojila deco.
 „Brez števila je ljudij na svetu,
 „A le vi ste med seboj si bratje
 „Bratje si po krvi in po rodu
 „In po milem mater'nem jeziku.
 „Zdaj pazite, kaj vam pravim, sinci!
 „Ne ljubite tujca bolj od brata!

„Tujec biti more vam prijatelj,
 „Nikdar biti on vam brat ne more,
 „Nit' po krvi, nit' po vašem rodu,
 „Nit' po milem mater'nem jeziku.
 „Čujte dalje me, sinovi moji,
 „Ohranite v srei moja slova:
 „Iz daljave in iz tuje zemlje
 „Pošiljajte majki poročila,
 „Da ne plaka, ne toguje srce
 „Osameli majki ostareli.
 „A ko mine leto trikrat tretje,
 „Povrnite se na dom do majke,
 „Dovedite s sabo mило deco,
 „Milo deco, meni sladke vnuke;
 „Dovedite s sabo verne ženke,
 „Verne ženke, meni drage suhae,
 „Da raduje se sroč mi starki
 „Gledajoči krasni mladi zarod,
 „Da vas, sinki, blagoslovim, z vami
 „Deco vašo in družice vaše,
 „Da okó se moje sklene v miru.* —
 Ko je majka vse jim naročila,
 Poljubila je tri sine v lice,
 Materin jim dala blagoslov je.
 Dom pustili sini so in majko,
 Potujoči došli na Ljubljano.
 Ko so bili na Ljubljani beli,
 Malko časa so se odpočili
 In počeli piti hladno vince.
 Kedar so se vinca ponapili,
 Beseduje najstareji Jurko:
 „Čujta mene, brata mi po rodu!
 „Treba tukaj se nam je ločiti
 „In oditi, koder komu drago.
 „Čul sem, da so zemlje tja na sever,
 „Mrzle zemlje, a bogate blaga;
 „A kdor noče težiti za blagom,
 „Lahko mu je pridobiti znanstev;
 „Cvet pa vsemu so devojke ljube,
 „Žoltih lasij, ko pšenica naša,
 „Očij modrih, ko plavice v žitu,
 „A razumom nadkriljujo starce.
 „Tja na sever moja pot me vodi,
 „Da nabereim znanja si in blaga,
 „Da zasnumim unno devo Nemko,
 „Z njo se vrnem k ljubi stari majki,
 „Da se starka stare dni raduje.* —

Odgovarja mlajši brat mu Lavro:
 „Božja sreča s tabo, Jurko, brate!
 „Blaga hočeš, Bog ga daj ti kupa!
 „Znanstva iščeš, da si ga tud' našel!
 „Al' ne išči ženke v mrzlih Nemcih,
 „Hladno srce, hladen jim razum je,
 „A gospodstva vedno so ti željne;
 „Dobro ni, ak' žena mer' se z možem,
 „Slabo je, če vladati jim hoče.
 „Jaz ne iščem znanja, ni bogastva,
 „Nit' razuma pri razumni ženi
 „Tam na jugu, kjer žareče solnce
 „V gorkih žilah vroče kri razgreva,
 „Kjer podaje trta sladki sad svoj,
 „Kjer ognjeno vince srce vnema,
 „Pod granatom in narančo žolto,
 „Tam so deve krasnejše od krasnih.
 „Črna kosa pada jim po plečih,
 „Strast žari jim iz očij ognjenih,
 „Usta pak, na pol odprta roža
 „O poljubih govore žarečih.
 „Tja na jug je meni pot namenjen,
 „Da zasnubim Vlahinjo si krasno
 „In dovedem jo na dom očetov,
 „Da sladi dni stare stari majki.“ —
 Bratoma pa progovarja Mirko:
 „Božja pomoč vama, mila brata!
 „Da si srečen, Jurko, gori v Nemcih,
 „Da si srečen, Lavro, doli v Vlahih!
 „Ali čujta mene, mila brata!
 „Omilila mi je domovina,
 „Omilile šege in navade
 „In omilil moje majke — jezik.
 „Iščeš blaga, dá ga domovina;
 „Iščeš znanja, tukaj ga je najti;
 „Iščeš ženke, kje je najti bolje
 „Nego v zemlji, vama skupni majki.
 „Ak' so tujke krasne in razumne,
 „Umne, krasne naše tud' so deve;
 „Toda deve naše niso rože,
 „Kojim kmalu se osuje cvetje,
 „A ostane le bodeče truje!
 „Deve naše niso ti plavice,
 „Ki cvetó po polji brez varuha
 „In cvetó od leta do jeseni,
 „A jim dana sladka ni vonjava;
 „Deve naše so cvetóč karunfilj,
 „Ki mu varstva treba in gojenja,
 „A zato on cvete celo leto,
 „Celo leto sladek duh razširja.

„Ak' so tujke zemlje bogatejše,
 „Ak' cvetó v njih znanje bolj in veda,
 „Rojstna zemlja nam je mila majka;
 „Dobro dete majke beračice
 „Ne zamenja za kraljico svetlo,
 „Kaj se hočem klatiti po tujem?
 „Tuja vrata so najtežja vrata,
 „Žolc' med tujim hlebom je zamešen,
 „Tuja časa ostrupi požirek.
 „Ako torej se nam je ločiti,
 „Dajmo, bratje, roko si k slovesu,
 „Da srce nam bode vedno zvesto
 „Stari majki, mili domovini.“ —

In tako so bratje so ločili,
 Poslovili na Ljubljani beli.
 Malo časa temu je preteklo,
 Malo časa, komaj dan in leto,
 Stari majki pride poročilo,
 Da izbral si Jurko je družico
 Mlado Nemko, umnejšo od umnih.
 Malo časa je potem preteklo,
 Malo časa, komaj dan in leto,
 Majki pride drugo poročilo,
 Da izbral si Lavro je družico
 Mlado Vlah'njo, krasnejšo od krasnih.
 Malo časa zopet je preteklo,
 Malo časa, komaj dan in leto,
 Majki pride tretje poročilo,
 Da izbral si Mirko je družico,
 Oj Slovenko, boljšo od najboljih.
 Ko preteklo je deveto leto,
 Pak je majka sebi besedila:
 „Tri sem sinke starka porodila,
 „Porodila pak je odgojila.
 „Kdo se prvi spomni stare majke?“
 Toda mesec prejde prvi, drugi,
 A ni sinkov, niti o njih glasa.
 Zopet si je majka besedila:
 „Da ne vrne Jurko se iz Nemcev,
 „Kaj se hoče? pota so težavna;
 „Da ne vrne Lavro se iz Vlahov,
 „Ni mi čudo, saj so Vlahi daleč;
 „Ali da se ne povrne Mirko,
 „Drago dete, porod dnij mi starih,
 „Ki bil sreč vedno je najbliže,
 „Čudo mi je, preveliko čudo!“ —
 A ko bilo je po mesci tretjem
 In ni sinov niti o njih glasa,
 Tužna jela plakati je majka:

„Dokler nežni so mladiči v gnezdu,
 „Vedno h gnezdu se povrača starka,
 „Da je hrani in varuje skrbno;
 „A mladiči, ko so se vzgodili,
 „Prosto hčejo letati po logu,
 „Ni do gnezda, ni jim več do starke.“
 Še je dalje govorila majka:
 „Oj ti roka, stara moja roka,
 „Al' ti težka palica pač bode,
 „Ko bo mene podpirala starke
 „Potujočo po širokih zemljah?
 „Ali treba iti je po svetu,
 „Da grem gledat dragih svojih sinov;
 „Al' ne vodi pot me blizu k Mirku,
 „Ki najljubši mojemu je srcu,
 „Sram na veke, da se ni povrnol!
 „Temveč daleč vodi pot me v Nemce,
 „Kjer mi biva najstareji Jurko.“ —
 Kakor majka si je govorila,
 Tako kmalu tudi je storila;
 V roko vzela palico je težko,
 Potovala je na daljni sever.
 Dolgo časa je hodila starka,
 Od nedelje do nedelje druge;
 Ko je bilo na nedeljo drugo,
 Pride starka k dvorom sina Jurka.
 Proti ide Jurko svoji majki,
 Proti ide, lepo jo pozdravlja;
 A ne ide proti njena snaha,
 Niti s snaho ljubeznivi vnuki.
 Jurko vodi majko v bele dvore.
 V belih dvorih posadi jo k mizi;
 A ne daje prvega jej mesta,
 Kakor, brate, častnemu gre gostu,
 Kakor dolžen sin je svoji majki,
 Ampak daje jej najspodnje mesto,
 Sam prisede blizu svoji majki.
 A ko k mizi je prišla snaha,
 Sama prvo je zasedla mesto,
 K sebi milo posadila hčerko,
 Zraven hčerke dragega si sinka.
 Hoče majka, da pozdravi snaho,
 Da o ljubem jo zapraša zdravji,
 Da o vnukih vpraša in o domu,
 Ali snaha starke ne razume,
 Al' ne ume, al' umeti noče.
 Hoče majka, da poljubi vnuka,
 Da pogladi mu cvetoče lice,
 Ali dete vmika se jej plaho,
 Ne umeje njenega govora,

Nit' govora niti njene šege. —
 Tiho majka progovarja Jurku:
 „Kaka šega ti je, sinko, v dvoru,
 „V dvoru tvojem, das' med rodom tujim?
 „Žena seda ti na prvo mesto,
 „Zraven žene sinko njen in hčerka,
 „A ti, dete, ki si glava hiši,
 „Na najzadnje se mi vsedaš mesto?“
 Tiho Jurko odgovarja majki:
 „Oj ne prašaj, mila moja majka!
 „Hudo zlo je v hiši večna svada,
 „Marsikaj se mora potrpeti,
 „Da v družini ljubi mir ohranim.“
 Z glavo maje starka, vpraša dalje:
 „Aj, kako ti in odkod je šega:
 „Tvoja ženka ne pozdravlja tašče,
 „Na najzadnje jo posaja mesto;
 „Tvoja deca babici je tuja,
 „Ne razume njenega govora,
 „Nit' govora niti njene šege?“ —
 Tiho majki odgovarja Jurko:
 „Oj ne prašaj, mila moja majka!
 „V tuji zemlji vzrastla mi je deca,
 „V tuji zemlji in po šegah tujih;
 „Tuja mati jo je vzgojevala
 „In učila jo v jeziku tujem.“ —
 Dalje še je besedila starka:
 „Že preteklo je deveto leto,
 „Kar si ločil, sinko, se od doma,
 „A obljubil kmalu se vrniti;
 „Kdaj se vrneš, sinko, v rojstne kraje,
 „Da pozdraviš staro rojstno kočo,
 „Da pozdraviš mila svoja brata,
 „Da od tebe poslovim se starka?“
 Tiho majki odgovarja Jurko:
 „Oj ne prašaj, mila moja majka!
 „Dekaj tukaj mi je opravila,
 „In pustiti težko je domovje;
 „Z mano noče iti moja ženka,
 „Niti z ženko moja draga deca;
 „Oj ne prašaj, mila moja majka,
 „Kdaj vrniti moč se mi na dom je.“ —
 Ko je majka razumela sina,
 Razumela, kaj mu govor hoče,
 Bridké solze so polile starke
 In močile jej zvenelo lice,
 Med solzami je tožila starka:
 „Mili Bože, hudo me kaznuješ!
 „Tužno v logu grlica tuguje,
 „Ako vgrabil jastreb jej je zarod;

„Al' kako tožiti hočem jaz pač,
 „Ki ni vzela roda mi nesreča,
 „Ki me sam rod noče več poznati!
 „Čuj me sinko, ki se v tuji zemlji
 „Ne spominjaš lastnega več roda:
 „Čuj me sinko, ki za tuje blago
 „Si odvrigel čast, voljavo moško:
 „Čuj me sinko, ki za ženo tujko
 „Si zatajil lastno svojo majke:

„Svoje kletve majka ti ne pušča,
 „Sin si meni, dasi sin nevreden,
 „Ali majke več ne vidiš nikdar,
 „Dokler k njej ne vrneš se v naročaj
 „In pri njej ne najdeš oproščenja.“ —
 Tak' je majka tužna besedila,
 Vzela v roke palico je pötno,
 Zapustila sina Jurka v Nemcih,
 Napotila se na jug žaréci.

Mirko.

(Konec pride.)

Národne pripovedke.*

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

35. Človek znal živinski govor.¹

(Varaždin.)

Čak je bil jeden otec, on je imel jednoga sina. Ovi su bili tak siro-
 maški, da kad je ov dečko štirnajst let navršil, da mu reče otec:
 dragi moj sin, hodi ti kam služiti, vidiš, zdrav si, jake kotrige imaš a
 nemrem vas več zdržavati, več sem bolje star i nemočen. Ov sin odišel
 je k jednomu grofu v službu za pastira. Ov grof je imel vno govec i
 te je on pasel. Več nekuliko let je pri tom grofu za pastira služil. Jem-
 put kak je on na paši bil, njegov a šiba mu se je potrla. Ide on v
 bližnju seču pak si hoče jednu vrezati. Ali on čuje nekaj šumeti i ide
 bliže da vidi kaj je to. Vidi on: na jednom okrugu je ogenj gorel a
 vusred toga ognja je na suhom jedna kača bila, koja bi bila zgorela,
 da ju ne bi nikdo bil oslobodil, kajti ogenj je vse više proti kači se
 resprostiral. Veli kača pastiru: daj ti mene od ovoga ognja kak oslo-
 bodi, ne bu ti za badava. On veli: je, kak bi te oslobodil? Ona veli:
 kak god ti znaš. Onda on dene držec palicu tam prek ognja i kača je
 splazila na palicu i na ruku i okolo vrata mu se je omotala. Onda on
 veli: je, za to sem te oslobodil, kaj me buš sad zagutila. Ona veli: nikaj
 se ne boj, ja te ne bum zagutila, pak mu veli: je li bi ti mene hotel k
 mojemu ocu odnesti? On ju pita: gde je tvoj otec? Ona veli: samo idi,
 več dojdeš do njega. Pak na putu mu veli ta kača: kad te bu moj otec

* Šter. 1—34 glej v Kresovem IV. letniku.

¹ Conf. Nar. prip. pag.: 256 „Človek znal se jezike od živin.“ — Jagičev Archiv VII. 318 ad 97.

pital, kaj očes ti za to, kaj si moju čer odkupil? ti samo reči to, da buš znal živinski govor. On ti ne bu rad dal, ali ti ne zemi nikaj drugo. Išli su čez jednu šumu i došli su do jednoga lepoga grada. Kad su već blizu bili, zafučka kača i taki su dve velike kaće kakti portuari došli odpirat. On ide nutre i taki mu dojde ove kaće otec na suprot, koj je kralj od kač'bil, pak taki veli: kaj ti dam za to, kaj si moju čer oslobodil? A on veli: nikaj drugo kak živinski govor. On mu ni taki dal, a ov je rekel, da mu ovu kaču ne da, ako mu ne da to, kaj on oče. Na to mu je rekel: odpri zube. On odpre a kralj mu plune v zube pak mu veli da mu naj nazad plune, i tak triput. Onda mu veli: sad znaš. On je pak ne veruval al si je mislil: ako je ne istina, idem ja nazad pak mi mora barem zlata kaj dati za to. Pastir odide nazad k svojoj živini, koju su cucki pasli ov čas, pak si leže pod jedno drvo. Ober toga drva letele su tri vrane, koje su se međ sobom razgovarale: da bi to ovčar znal, kaj je na onom mestu, gde njegova črna koza leži. Tam je pod zemljum jedna pivnica, vu toj pivnici po kotlih vnogo zlata i srebra. Kak je on to razmel, taki si zaznamenuje to mesto pak ide domov k svojemu gospodaru i to njemu pove. Gospodar mu je dal, koji su mu pomagali to dokopati, a gospodar si je rekel: kaj si je našel, to mu naj bu. I zbilja našel je tak, kak su oni gavrani rekli. Sad već ni hotel služiti, neg se je oženil. Potlam si je i on nakupil ovec pak si je ovčare držal. Jemput došel je jeden veliki svetek pak je rekel svoji ženi: ja očem, da bi dala i za ovčare nekaj speči, da i oni znaju, kakov je denes svetek, kajti ja znam, kak je meni drago bilo, ako sem na kakov veći svetek kaj bolšega dobil. Ona je dala speči i jeden barilec su z vinom napunili pak su sami pastirom to nosili. Muž si je sel na jednoga pastuha a ona na kobilu pa su tak obadva k ovčarom jahali. Kad su tam došli i ovčarom ovo jelo dali, ta čas je gospon sam okolo ovec išel pak vidi kak su vuki došli pak pitaju ovčarske cucke: dopustite nam, da si nekuliko od vaših ovec zememo? Cucki veliju: je slobodno, barem bumo i mi nekaj bolšega jeli. Dojde stari pes i njega pitaju. On veli: ja imam samo dva zube, ali dok ove imam, ne bute vi se z mojom stadom gostili. Onda su vuki odišli, a gospon je to čul kak su se ovi razgovarali i dal je ove cucke zatuči, koji bi vukom dopustili ovec zeti, a ovomu staromu psu dal je nekaj osebjunoga, kajti je tak veren bil. Kad su se ovi nazad domov povrnuli, na putu je pastuh zahrzal pak veli kobili: hodi brže, kaj se tak vlečeš. Kobila mu odgovori: ja ne morem tak brzo iti, kajti ja tri nosim a ti samo jednoga. Pak pita pastuh: kak ti tri neseš? Onda mu kobila veli: je, gospa je noseča i ja imam mlado vu meni. To je gospon razmel pak se na to nasmeje. Onda njega žena pita, kaj se je tak nasmejal. On veli: je, ja ne smem poveti, kajti je moral priseči pri kralju, koj mu je dal živinski govor,

da nikomu to poveti ne sme, a kak on komu pove, taki bu vumrl. Ali žena neje marala, samo njega pita, čemu se je nasmejaj. On ne štel poveti, neg več kad su doma bili, dal si je jednu raku napraviti pak se je legel nutre pak hoče njoj poveti. A ov stari pes se je počel jako plakati, a on njoj veli: daj mu malo kruha. Ona mu donese. Pes neje štel od žalosti. Onda dojde kokot a kokot je taki jel. Onda veli pes kokotu: ti neverno živinče, kak moreš jesti, ako ti bude gospon vumrl? Kokot veli psu: Naš gospon je bedak, ja imam tuliko žen pak kad ja jedno zrno najdem, vse skup zovem pa kad su vse tu, zrno sam pojem pak ako me koja zešpota a ja nju zbijem; naš gospon pak ima samo jednu ženu pak ne zna ž njum baratati. To je gospon 'se čul. Stane se on iz rake, ide v drugu hižu pak si ženu zbije pak veli: za to sem se smejal, kak te bum bil. Potlam su pak dobro skupa živeli, dok su ne vumrli.

36. Dečko coprnicu služil.

(Varaždin.)

Bila je jeden put jedna coprnica, pri ovoj neje mogel nigdo služiti. Došel je jeden dečko pak je spazil tu coprnicu i nazdravil njoj dober den. Ona je pak njega pitala da kam potuje, a on veli, da ide službe iskat. Ona pak mu taki veli, da more pri njoj dobiti i on je išel k njoj služit. Nu prvo mu je rekla, da mora biti dober, kajti je pri njoj vre več ljudi služilo, al nijeden neje bil dober, zato sem vse skončala. Dečko obeča, da bu dober. Da mu na večer jesti pak mu zapove, da mora zutra zaran iti orat. Zbudi se on vu jutru zaran pak ide orat. Došel je poldan, on ide jest i volom da dugo počivati. Na večer dojde dimo. Baba ga pita: kuliko si zoral? On njoj veli: tuliko i tuliko. Ona njega počme špotati. Onda on opet ide spat i drugi den moral je opet orati i onda mu je baba zapovedala, da kaj bude god najprvo zoral, mora dimo donesti. Vezda on orje i zoral je jednu veliku krastavu žabu. On nju donese dimo i da gospodarici. Ona mu veli: dobro, moj sinko, dobro. Onda ide pak orat. Nu jeden vol mu se je jako tužil, da ga gospodarica celu noč jahala. On je dal pak volom dugo počivati. Dojde dimo pak ga pita gospodarica: kuliko si zoral? On joj pove. Onda je baba odišla v hižu a dečko pak skoči v kuhnju pak gleda, da kaj gazdarica kuha. Onda on vidi, gde se ta velika žaba vu rangli peče. On zeme brzo žlicu i poje jednu žlicu vrhnja, na kojem se je žaba pekla. Onda odpelja vole v štalu pak je išel jest, ali on neje dobil žabu za jesti. On se naje pak ide spat. Trejti den je opet dal volom dugo počivati. Kak je doma došel pak je bil on i baba na dvorišču, a baba je imela piščance pak je imela jedno šepavo pišče. Onda je kvočka špo-

tala to šepavo pišče da zakaj se bolje ne žuri 'da vidi da ide jastreb. On pak je to se razmel pak je povedal babi. Baba pak mu veli: hodi sim, malo kaži tvoj jezik. On ga pokaže, baba pak zeme kasturu pak je postrugnula još ono malo vrhnja, kaj je na jeziku bilo i od potlam neje nigda več razmel jezik živin.

37. Či porodila mačko.

(Štajerska.)

Tak je bio enkrat en kralj, on je meo eno čer, a žena mu je vmrla. Te se drugoč oženi. Ali tota mačuha ni mogla toga trpeti, da je on svojo čer rajši meo kak jéno. Te gda je enkrat ena ciganica prišla kralji nekaj prosit, te dojde glih na to mačuha pa joj reče, či joj napravi, da bo ta starša čer zanosila. Ciganica reče: pač, zakaj ne bi? pa reče mačuhi, da more ona sama zūtra vūtro kavo kūhati ino te de sedem golobov doletelo ino vsaki de eno zrno v kluni doneso pa vsi do na eden kūp devali, ino ona more tote zrna joj v kavo djati da spije ino ona more zanositi. Ona tak napravi ino ona zanosi. Gda bi se že joj jako poznalo, reče joj oča, zakaj mu je takši špot napravila, ino jo na smrt obsodi. Ali ona ga prosi, naj joj samo življenje šenka, da de po sveti šla. On joj dopūsti ino čer odide ino dojde v eno veliko šumo, gde so tolovaji bili ino gda je ona šla pa je jako šumila, da je veliko listje bilo, te so se tolovaji prestrašili in vse pūstili in odbejžali. Te dojde ona pa vidi pečenega vola in čūda penez, te se najé ino napije. Ali gda je vreme prišlo za poroditi, porodi mačko, zato da je zakleta bila. Gda že je mačka velka bila ino gda že so nič več jesti meli, reče mačka, da de šla v varaš po jesti. Ino dojde k enomi grofi pa vzeme naj lepši falat mesa. Ali to je koh spazio pa jo hoče z bārklami vudriti, ali mačka mu hitro reče: ne vudri me, drūgači ne de dobro. Na to se je koh prestrašio ino to svojemi gospodi pové, ali gospod je ne vervo ino mu zapove, da mu more koh toto mačko vloviti, drūgači de ga dao obesiti. On joj je vse, kaj je naj lepšega bilo, pripravio, ali mačka mu reče: jaz vem, kaj bi ti rad; gde so gospod? jaz grem sama k njim. Ino gda dojde k gospodi, reče mu, kaj hoče? On se prestraši, ali mačka mu reče: ne bojte se vi, vi se bodete ženili, ali či jaz nem z vami šla, te ne de dobro. On jo vzeme sobom i gda bi večer spat išli, reče mačka, da si on more naj prle na kraj a potli k steni leči. On tak napravi, ino po noči dojde generalova čer, ker bi on za ženo meti mogo, a ona ga ni štelá, te preseče svojega brata na mesto mladoga grofa, ino gda je vūn šla, hiti joj mačka svečjak tak jako v hrbet, da se joj je poznalo. Vūtro, gda to začūje general, obsodi jega na smrt i gda bi že on pod galgami bio, zakriči mačka: on je ne kriv, nego sestra je sama svojega

brata zaklala; či ne verjete, jaz vam pokažem znamenje. Nato se je general rasrdio ino da svojo čer na konjskih repih rastrgati. Te pita grof mačko: kaj je tvoja mati? A ona reče: ona je krščenica, kak vi. Nato reče grof, da de se pelao je gledat. On se dopela ino vidi, kak se ona s penezi igra. Ino mu se je dopala pa si jo za ženo vzeo. Gda bi že dolgo bili ožejeni, reče mačka k oči, naj jo na vrt stira ino te reče: moja vāra je došla, vi mi morete glavo odseči. On joj dolgo neče, ali mačka mu reče, da more, drāgači ga razdraple. Ino on se zaseguri pa joj odseče glavo ino iz tote mačke je en jako lepi dečko postao. Oni so stanovali v enem velkem gradi poleg ene šume, v keroj so tolovaji bili. Toti grof je sploh hodio svojim dečkom na jak ino ednok so vlovili enega mladega leva. Toti lev bio je včista tak kak pes krotek ino gda je grof na jak šo, hodio je sploh gospodar tolovajov njegove žene puntat. Ali gda je vidio da mu je vse zapstonj, dene v tisto postelo, na keroj je grof spao, eno kačjo kost jako špičasto da gda si leže da se prebodne. Ino gda si je lego, se je prebōv ino gda je to dečko spazio, te biži k levū ino lev biži na en travnik, na kerem je jako čūda kač bilo ino je tak po jih gazio ino vjedo tak dolgo, da so mu mogle takšo travo dati, s keroj je svojega gospoda oživio. On mu dene toto travo pod nos ino on postane živ. Te se rasrdi, misli da mu je žena kriva ino jo da na konjskih repih rastrgati.

38. Vraži lov.

(Var. Toplice.)

Pripovedal je jeden meni, da je videl vraži lov i rekel je, da je to tak bilo: Ja sem išel jenkrat baš iz goric na večer okolo osme vure, te sem videl, kak su išli dva človeki v zelenem kaputu i vu jagarskem štrlaku i imeli su dva peseke čisto črne. Gda sem ove videl, žuril sem se, da je bum videl i gda sem blizu njih došel, rekel sem: dober večer Bog daj, a predi sem si pipu nažgal, kajti ludi pripovedaju da, či se človek hoće s kem stati, da mora nažgati pipu i da mu nikaj včiniti ne more. Psi su počeli lajati i ja sem videl zajce bežati a pse za zajci a vragi su strelali, da je samo išlo pū pū, a ja sem se smejal, kajti sem bil koražen dečko i nisem niti mislil, da su to vragi pak sem pital, od kud su, a oni nikaj. Ja sem odišel, a na jenkrat sem videl za sobom strašen ogenj i puno vragov okolo ognja, gde su se greli pak su zajce pekli, a ja sem si sel na jen most pak sem gledal i videl sem, kak su jeli i pili, a to je skoro do jutra trpelo a ja sem na veke tam sedel i gledel sem, a gda su ovi odisli, išel sem tam gledet: ni stvora ni glasa

ni bilo, da bi tam ogenj gorel. Išel sem dimo pak sem zestal te vrage i pital je kaj je to, da ni poznati, da bi ogenj gorel, nekaj je tak kak i predi. I kak sem to rekel, zniknuli su te vrage. To je živa istina.

O národnih pesnih koroških Slovencev.

Spisal *J. Scheinigg.*

Dostikrat se je že razpravljalo, kako važno je narodno pesništvo za kulturno zgodovino našega naroda, in dostikrat se je poudarjala dolžnost, naj nabiramo narodno blago sploh, posebno pa narodne pesni. Isto tako se priznava v obče, da narodno pesništvo propada ali da je že propalo. Najjasneje razkril je to prikazen A. Grün v predgovoru zbirki prestavljenih narodnih pesnij kranjskih in navedel ondi za to mnenje tudi veljavnih razlogov. A ta propad je, rekel bi, samo navidezen. Utihnila je res vsaj na Koroškem — in o koroških pesnih bodemo govorili v sledečih vrsticah — takozvana stara narodna pesen; ali z njo pa ni obmolknol pevajoči narod, temveč narodov duh stvaril si je novo obliko, v katero izliva svoje misli in čustva. Kdo bi še ne bil čul o nemškem „Kärntnerlied“. Saj so te lahkoživne, štirivrstične pesnice znane po vsej Evropi; prikupile so se resnim Angležem, Švedom, celo Amerikancem. Isto obliko in obleko pa nosi dandanes tudi narodna pesen po slovenskej pokrajini koroškej.

Ako pritrdimo Grünu, da je starejše narodno pesništvo ponehalo koncem minolega stoletja, in ako smatramo prvo polovico novega veka za nekakov prehod, razkrojile se bodo koroške narodne pesni same ob sebi v dve veliki skupini: prvo bodemo imenovali staro ali katexochen narodno, drugo pa moderno, označeno po štirivrstičnici.

Mnogo, mnogo so se že nabirale narodne pesni po Gorotanu. Začel je Stanko Vraz, ki je prehodil tudi Koroško zapisujoč si narodno tvarino. Podpirala sta ga Jarnik in Majar. Vzlasti Majarju gre največja zasluga in hvala, da se je rešila pogina in potomstvu ohranila narodna pesnija koroških Slovencev. Pesni priobčene po njem smejo se prištevati najboljšim proizvodom narodnega pesništva. On ni samo nabiral in zapisoval, temveč upotrebljeval je nabrano gradivo i v to, da razjasni narodne šege, običaje in druge črtice o kulturnem življenji, o čemer nam je članek o slovenskih običajih v „Slovenske Bčele“ drugem tečaju izvrstna priča. Izdal je v posebnej knjigi crkveno-narodne pesni z napevi vred. Za njim se je poprijel Janežič ovega posla, namenivši se izdati obširno zbirko narodnih pesnij slovenskih. Žal reči, njegovo podjetje si ni pridobilo toliko potrebne podpore. Skrajni čas je,

da se zberó pesni koroških Slovencev, raztresene po raznih knjigah in časopisih (St. Vraz, Čelakovsky, Slov. Bčela, Janežič, Glasnik, Vodnikov-Spomenik, Hermann, Novice, Besednik, Kuhač, Kres), in dopolnijo po skrbljivem nabiranju. Bavim se že nekaj let s to stroko narodnega života ter hranim sedaj z onimi vred, ki so že bile tiskane, zbirko obstoječo iz okoli 900 narodnih pesnij koroških, izvzemši vse one, ki so strogo crkvenega značaja.

Izmed teh ste dve tretjini iz novejšega časa t. j. okroglih, dočim pripadajo ostale prvej skupini.

Hočeva si torej, dragi čitatelj, to zbirko na drobno ogledati in omeniti vse one točke, které razodevajo razne strani kulturnega življenja koroških rojakov.

Najprvo se vpraša, na koliko so zastopana razna narečja v ovej zbirki. Odgovor je jako čuden. Izmed starih jih je večina in to ne samo relativna, temveč absolutna večina iz zilske doline t. j. iz istega plemena, ki broji najmanje število ljudi. Ziljani so ohranili do najnovejšega časa svoje šege, običaje, noše še najmanj popačene; isto tako so radi prepevali, in zilske pesni imajo pogostoma pečat starodavnosti in narodne izvirnosti na sebi; epična pesen, stara balada in romanca so na Zili domá. Za Ziljani stojé Rožanje v ožjem pomenu t. j. prebivalci zvrhnjega Roža; najmanj pesnij se čuje po podjunskej dolini. Iz tega se torej razvidi, da pojema pesniška žila od večera proti vzhodu, od najmanjšega narodiča zilskega proti kompaktnej masi Podjunčanov, kterih je blizu 50.000.

Štirivrstičnica je razširjena po vsem Koroškem, vendar se kaže, da hrani celovška okolica največji zaklad takih pesmic.

Najstarejšim pesnim pripadajo one, kojih snovi so vzete iz nazorov starodavnih časov, če ne iz dobe predkristjanske. Takih pesnij ni sevéda sila po Koroškem. Znal bi jih navesti samo nekaj. Od prve, v kterej pride umrli ljubček po ljubico presilno žalujočo in jo nese seboj na pokopališče, ohranil se je samo spomin, da smo jo imeli. Dandanes je ni več najti. Po verjetnem poročilu dr. Pogatschnigga, zna-nega nabiralca in izdavatelja nemških narodnih pesnij koroških, pela se je ova pesen še l. 1844. v Škofičah blizu Vrbe, in to v slovenskem in nemškem jeziku; znala sta jo pa njegova teta Marjeta Zabit in poročnik Kanič. Pomen te pesni razjasnil je dr. G. Krek v knjižici „Nekoliko opazek itd.“ in dokazal, da je lastnina célega indoevropskega dobla. Glavna misel v njej je, da mrtveci ne najdejo mirú v gomili, ako sorodniki ali ljubimci preveč po njih žalujejo; mrtvec pride torej po še živečega in ga nese seboj v podzemeljsko bivališče. Ta ideja se je izcimila iz starodavnega družbinskega običaja, da žena ni smela preživeti

svojega moža ter je morala z njim vred umreti, ker vezi ljubezni tudi smrt ne more raztrgati.

Isto tako sme se v one čase staviti pesen, ki jo pojejo Ziljani ob „žegnanjih“ plesaje visoki raj. Ona opisuje srečno mytično deželo Indijo, v Nemcih „Schlaraffenland“ imenovano.

Oj Indija, oj Indija	Okoli hodi pečen vol
Ti srečna dežela	V ledjih ima zabodjen nož
Kjer nikdar sneg ne pade	Da vsaki si odreže
Kjer nikdar dež ne gre.	Kdorikoli hoče.
In vendar vsako jutro	Na rogih mi pa sodič ma,
Od preobilne rose	Poln vinca sladkega,
Vsaktera stopinjica	Da vsaki se napije
Polna hladne vode.	Kdorikoli hoče.
Tam dve barti vsako leto	Oj Indija, oj Indija
Pšenica lepo prizori,	Ti srečna dežela
Tam dve barti vsako leto	Iz klobas ruče delajo
Pšenica lepo prizori,	Iz špeha rante cepijo.

Tudi pravljica o povodnjem moži živi še v narodnej pesni rožanskej, dasi nekako zatemnela in po crkvenem uplivu zasukana. Fantje pod lipo

„Prve raje rajajo,
Pa križa nič ne storijo.“

Pristopi tuj, lep plesalec in zahteva najlepšo plesalko; dali so mu Katrico Kozlarjevo. Čuden se zdi plesalki njen plesalec, ki „o kresu rokavice ima“ in ki „jej že v srce žge od njâ.“ Trikrat sta se zasukala, potem je pa „skočil v globoko jamo z njo.“

Kakor se kaže iz navedenega, so slične pesni že jako redke, in kdo se bo čudil, da je temu tako; saj je preteklo že više nego čelih tisoč let, odkar so prejeli pradedje naši sv. vero in odpovedali se svojim prejšnjim bogovom.

Zatemneli spomini do onih časov, ko so Slovenci molili bogove še v prostej naravi, pod milim nebom, pod lipo cvetočo, so tudi tipične kitice začetnice mnogih narodnih pesnij: „Stoji, stoji lipica,“ „Kaj mi lipica precvetuješ?“ „Stoji, stoji 'na tratica, na trati zelena lipica,“ „Stoji, stoji ravno polje, v ravnem polji leskovje“ in dr.

Više je število onih pesnij, ki so običajnega značaja, t. j. kolednice in druge obične popevke. Kolednice se pojó kakor tudi po drugod o božiči, o novem letu in o sv. treh kraljih. Važne so ostale obredne pesni mimo kolednic; kajti v njih so se ohranili nekteri spomini do starošlovanskih praznikov, kakor je pesen šentjurjeva in kresove. Prva kaže, da se je praznoval prihod mladoletja, iz drugih pa se vidi, kako so slavili stari Slovenci čas, v kojem sije solnce najsjajnejše.

Kako se je še začetkom našega veka kresovalo po Roži in na Zili, opisal je prav živahno in nadrobno Majar v Slov. Bčele drugem tečaju. Nas zanimajo pesni, koje so se prepevale okoli kresa. Prva je obče znana:

„Oj sijaj, sijaj solnce
Oj solnce rumeno,“

ki ima v zilskeji obliki nekako drugo lice:

Zarja mi gore shaja	So zjutraj toven izgnani
Lepa zarja mi gore gre	Toven na mrzlo roso
Za zarjo mi gre solnce	— — — — —
Oj rumeno solnčice.	— — — — —

Le čakaj, čakaj solnce	Al jaz zgodaj sijam
Ti rumeno solnčice	Se dekle kregajo,
Jaz ti imam veliko povedati	Al jaz pozno zahajam
Pa še veliko več prašati.	Mi pastirji jočejo.

Jaz pa ne morem čakati	Le sijaj, sijaj solnce
Imam masa veliko obsevati	Oj rumeno solnčice
Vse dolinice in hriberce	— — — — —
Tudej vse vboge sirotice.	— — — — —

Vzlasti pa so prepevale okoli kresa devojke „kresnice“:

Device tri kresujejo
Na sredi vesi kres netijo:
„Bog ti dro oj kraljič mlad.“
Tako lepo sprepevljajo
Da se je daleč slisalo
Daleč v deveto deželo. itd.

Kraljič sliši prelepe glasove, zasede „frišnega“ konjička in prileti do tja, kjer device kresujejo. Vpraša zaporedoma vse tri, kako vsaka poje; najstarejša odgovori, kakor bi zvonil; druga, kakor bi cinglal; mlajša pa reče, jaz pojem, kakor znam. Na drugo vpraša zopet vsako: kaj tvoj oče delajo. Prva mu odgovori, da njen oče rumeno pšenico merijo; druga, moj oče bele tolarje preštrevajo; mlajša mu pové, da nima ne očeta ne matere. Kraljič jo vzame zatorej seboj v deveto deželo. Tudi ta pesen je mythičnega značaja: Mladi kraljič, ki snubi lepo devojko, je solnce, ki se druží z zemljo okrašeno s pomladnim cvetom. Isto snov nahajamo tudi drugod: Solnce snubi Nasto, Solnce se ženi z Grozdanko.

Da so kolednice in obredne pesni izpodrinole marsiktero staro narodno pesen, je v obče znano. Navesti hočem samo dve priči, ki govorite same ob sebi dosta jasno. Kolednica, zapisana v Železnej Kapli in na Zili, poje se takó-le:

Stoji gartelč zagrajen
Z radečo žido zapleten
Polu rožice nasajen.

Notre raste lilija
[: Še lepši si ti Marija :]

Notre raste rožmarin
[: Še lepši je Marijin sin :]

Notre raste lep marjon,
[: Še lepši je Marijin tron :]

Prav klasičen dokaz pa je sledeči odlomek kresove pesni, ki se je pela na Zili in je zgoraj omenjenej inačica:

Kres le gori, kres le gori
Na sredi morja silnega (sinjega?).

H kresu hodijo dakle tri
Lepo pojó, kresujejo.

H kresu hodi oj Marija
Na roki nosi oj Ježusa.

Prelubi Ježus oj vsmileni

Običajne so tudi pesmice o pustnem času, o godu nedolžnih otročičev (po Roži „šapelica“) in o bobljanji. Kaj je bobljanje? Smešna otroška navada iz minolega časa. Kedar se je klalo v kakej hiši, prišli so fantje pred hišo, potrkali na okno in mrmrali z izpremenjenim glasom, da bi jih ne spoznali, rekóč:

Nam so sosedi pravili
Da ste vi prešiča davili
Bodi prešič ali presica
Meni se sliši klobasica
Hvop po njo
V žakelj ž njo!

Tej navadi rekali so bobljanje, ali fantje hodijo bobljat.

(Dalje pride.)

Kavovec in njega plod.

Spisal *M. Cilenšek.*

Prvotna domovina kavovcu so nektere pokrajine v Abesiniji in pa Sudan, kjer dela divji prostrane gozde. Proti obalim Atlantskega oceana je vedno redkejši in preneha naposled popolnoma. Tropska Afrika je torej sigurno njegova pradomovina. Od onod so ga udomačili skoro po vseh med-povratnikoma ležečih deželah, kjer je zemlja ugodna. Ne samo na kopnem, ampak tudi na otokih ukvarjajo se zdaj razni narodi z njim; semena pa se izvažajo v druge kraje. Akoravno se ga pozna 20 vrst, je

plod samo ene poraben in jako različen po velikosti, vnanjej obliki in barvi, o čemer govorimo pozneje. Mimogredé naj se še omeni, da ta raznovrstnost izvira iz klimatiških in krajevnih razmer, nekoliko pa tudi od tega, da se drevji ne pušča povsod naravna vzrast ter se s plodovi različno ravna.

Najpoprej oglejmo si rastlino, ki je kakor navadno drevo 9—12 m visoko in 13 cm v premeru. Sorodno je našim po gozdih, suhih travnikih, poljskih mejah in drugod rastočim bročnicam, a vendar se razločuje tako bistveno od njih, da morda kratek opis prej svoj namen doseže nego dolgotrajno prisposodabljanje s sorodnimi domačimi drevesi. Kavovec je drevo vitke rasti in nežnega sivega luba, ki se s časoma razpoka in v krpicah odpada. V odstavkih kolenčaste veje stojijo naravnoč od debla paroma v istej višini; nižji in višji par delata križ in vsi skupaj lep piramidast vrh. Povsod se pa ne pusti rastlini naravna rast, ampak se pristriže v 1.5 m visok, obširen grm, in s tem se povikša rodovitnost.

Nasprotni, s prilistki podprti, vedno zeleni in kratkopezelnati listi so jajasto-podolgovati, 8 cm dolgi in 3.5 cm široki. Njih gornja ploskev je bliščeča, spodnja pa bleda. Na dalje ne vonjajo, okus pa imajo po navadnem zelišču.

Največji kinč rastlini so beli, jako dišeči in kratkopezelnati cveti, ki stojé po 5—7 v pazušičah. Akoravno hitro ocvetó in zvenó, nastajejo na rastočih panogah zmirom novi, in tako pride, da se kavovci razcvitajo skoro po osem mesecev.

Ker velja tukaj plodu, razvijajočemu se iz cveta, razumeva se samo po sebi, da ga moramo natančneje opisati in sevóda tudi cvetne dele, iz kojih nastane. Začnimo od zvonaj. Na plodnici okoli enolistega cvetnega venca je pričvrščena tudi enolista cvetna čaša, ki je razcepljena na 5 zobcev in posušivši se odpade. Lijasti venec, čigar spodnji del je cevast, gleda jako vabljivo iz čaše; on je tudi mnogo daljši od nje in na 5 suličastih, ob straneh nekoliko navzven zakrivljenih zarez razdeljen.

Brez navedenega dvojnega cvetnega ogrinjala nastajal bi plod vsakako lahko, da ima le poglavitne organe. Na korenu vsake zareze vzraste po eden prašnik z dolgo črtasto prašnico rumene barve in vsi obkoljujejo gornji del pestiča, ki se okončuje v dve šilasti brazdi. Že to nam znači, da je spodnja polovica pregrajena v dva predelca, in tako je tudi. Ako namreč prerežemo plodnico povprek, zapazimo, da se plodnična navznoter zasukana lista drug drugega dotikata ter nekakov pretin delata, navzdolž kterega sta serastla. V vsakem predelu tiči eden semenški popek.

Dozorevaje odpade cvet in plodnica se razvije v jagodo črešnji podobno, ki je sprva zelena, potém rumena, pozneje rudeča in na zadnje višnjeva. Dozorela je oblo-jajasta z dvema semenoma v rahlem staničju.

Ta kavina zrna zovemo navadno kava; barve so sivkaste, rumenkaste ali pa zelenkaste in nekako težka. Ondi, kjer se drže pretina; so ploščnata s plitvo podolžno zarezo, po hrbtu pa izbočena. Po raznih znakih devljejo se v tri vrste: 1. arabska, najmanjša, navadno bledorumena in najboljša, a pri nas prav redka; večinoma se porabijo pri bogatih Turčinih. Glavno trgovišče jim je Beit al Fakih v srečni Arabiji. Potem rumeno-zelena iz Afrike; 2. vzhodno-indijska, najbolj obsežna in po posameznih pokrajinah razvrščena; najboljša je javanska; 3. zapadno-indijska, med vsemi najslabša. V zadnje vrsti se nahajajo brazilijanska, ker se morajo spravljati o deževnem vremenu, kedar je vse polno gnojnih gliv in vlage; zaradi tega pa dobé neprijeten sookus.

Po poročilih potnikov ni neki veličastnejšega prizora od cvetočih kavovčevih plantaž, ktereга pouzročuje osobito to, da kavovec, kakor je že bilo povedano, cvete skoro osem mesecev in da se tedaj med belimi cveti mnogobojni plodovi nahajajo.

S kavorejo so se najprej bavili Arabci v srečni Arabiji. Tú zahteva najmanj 18° C. srednje letne toplote; drevesa imajo svojo naravno vzrast, samo spodnje veje se jim odrežejo. Zrele jagode se stresajo na rogóžine in sušijo na solnci. Drugod se drevje pristriže v obširen grm, da zdatnejše obrodi in se plodovi z rokami snemajo. Cvete pa največ meseca sušca in malega travna ter dozori grudna in prosinca; v Ameriki malo drugače. Na sploh ugaja mu najbolj podnebje s srednjo letno toploto 20° C. in hriboviti kraji, kjer je veliko deža ali pa voda umetno po plantažah napeljana.

Mraz, prevelika vročina in suša mu jako škoduje. Na dalje zahteva globoko, dobro apnenino ter obrodi v jako pekočih krajih le v drevesni senci, ki se navlašč prireja. Po plantažah stojé kavovci v pravilnih, navadno vzporednih vrstah, cvetó že v drugem letu in donašajo v četrtem in petem najobilnejšega sadú; odslej pa hirajo in se naposled izrujejo. Največje vrednosti je kava goratih krajev kakih 1200 *m* nad morskim površjem, a več se je pridelala po nižinah.

Bralec je že zvedel, da je plod jagoda; zategadel se morajo zrna izluščiti. To se doseza na dvojni način. Plodovi najboljših vrst izluščijo se v posebnih lijastih mlinih, plodovi navadnih pa tako, da se nakopičijo v plasti, kjer se pusté nekoliko dnij, da se sočnata lupina od semena osebi in odpade. Ko je to zgotovljeno, sušé se po rogóžinah na solnci. Pri tem je treba posebno na to paziti, da se ne zmočijo; kajti sicer izgubé barvo in ceno. Tudi pergamentasta zastirajoča kožica se odstrani ter se ločijo cela od zdrobljenih. Sedaj se spravijo na kako varno suho mesto, kjer se oležavajo, in sicer boljša navadno po tri, slabša pa po več let. Suha zrna so jako občutljiva, osobito za močno dišeče tvarine;

pri prevažanju je torej treba vso pozornost na to obračati, da se ne pokvari.

Prej nego si gremo pripravljat „kavo“, velevažno je govoriti o snovéh, nahajajočih se v zrnih. Prva se naj omeni kavovina, ki pomnožava utrip krvnih žil in telesno toploto; zastopana je po 0,5—1% in se odlikuje po obilnem dušiku. Trpek okus dobiva kava od črslene kisline, ki tvarja z mlekom neko težko prebavljivo spojino in je zategadel slabemu želodcu na kvar. Taki naj pijó črno kavo. Kedar se zrna žgó, razvija se aromatično hlapljivo olje do 2% in daje pijači tisti okus, ki jo dela slastno.

Zdaj pa na pripravljanje priljubljene in skoro povsod znane pijače. Da si ne postavimo na mizo kake rujavkaste, bolj gnojnice nego pijači podobne vode, ki je vzlasti na kmetih navadna in brez vsakega okusa, služi naj nam sledeče vodilo. Čestokrat so zrna od prahú onečiščena in pobarvana; zato se morajo najprej v mlačnej vodi oprati. Potém naj se žgó v zatvorjenih posodah in takisto se tudi naj ohladé. Dobro je nekoliko v prah stolčenega sladorja primešati, kateri nareja raztopivši se tanek sladornat póvlak in zabrani izhlapivanje olja. Naj se večkrat in po malem žge, ker postaja aromatično olje s časom žarko. Kedar se zrna h kratu napihnejo ter nekako kostanjasto barvo dobé, je prvo delo zgotovljeno. Ni treba poudarjati, da zažgana zrna vsa svojstva izgubé in dadó zgoraj omenjeno brezokusno, črnikasto pijačo.

Žgana zrna so prav kočljiva, in vse reči, ki pridejo z njimi v dotiko, uplivajo na nja; celó lesena žlica ali palčica, s katero se v nepokritih posodah mešajo. Pri uporabi se zdrobé na kakoršen koli način v prah, ki se v pripravnej posodi z vrelo vodo polije in s pokrom pokrije. Samo vrela voda si prisvoji vse one snovi, ki so se gore imenovalé. Med vodo in vodo je velika razlika, in le ona, ki se odlikuje po lužninah, sprejema lahko one snovi ter dela dobro in okusno pijačo. Lužnino tudi nadomešča nekoliko sode, ki se po razmerah kropu doda. Na kmetih in povsod, kjer se kava navadno v loncih kuha, izgubi po izhlapivanju prijetni svoj aroma. Čim bolj je proti temu zavarovana, tem boljša in okusnejša je. Že od nekdanj smo vajeni kavo z mlekom ali tudi brez njega, vselej pa primerno sladko použiti. Drugače pa jutrovci, ki jo pijó brez mleka in brez sladorja. Sladosnedi in sploh tisti, katerim trebušček veliko velja, pitajó kuretino in gosi z usedlino ter trdé, da dajejo potém kaj slastno meso.

Akoravno so morali kavini ljubimci ne samo od posvetne, temveč tudi od cerkvene oblasti veliko pretrpeti, kakor je to rado skoro pri vsakej novosti, širila se je njena raba navzlic vsem oviram vedno bolj in bolj in naposled je našla v najbornejšej gorskej koči ravno isti odmev, kakor po bogatih mestnih hišah. Zdaj se pije povsod po omika-

nem svetu, in to ne samo v jutro, temveč pogostoma tudi drugekrat; dà ubožni ljudje živé čisto dalje časa samo ob njej. Posebno priljubila pa se je starim manicam mislečim, da brez nje pač ne morejo biti; in radostno se spominjam veselja, katero sem napravljajl svojej materi dosevši domú na počitnice in položivši na mizo dokaj težek zavitek kave. Vsakokrat kedar sem se odpravljajl v trg ali mesto, zašepetali so mi: Tine, pa kave ne pozabi!

Ne kupuj nikdar zdrobljene kave; ona navadno ni pristna, ampak z raznovrstnimi, za to svrho pripravnimi tvarinami, kakor divjim kostanjem, želodom, raznim žitom, grahom, golobjimi kostmi, regratom itd. pomešana. Te baže sleparji jemljó najrajši žgano cikorijo, da navidezno pomnožijo kavo. Pa tudi sicer izgubi na dobroti, ako se dalje čatsa skranjuje. Sleparskemu prodajalcu se krinka takoj z obraza potegne, ako se prah z vodo povlaži; pristen ostane, kakoršen je, pokvarjen pa tvarja oblice, ako se med prsti sesvalka. Tudi se osebi cikorija v kozarci vode ter se sesede podelivši jej rujavo barvo na dno, dočim se kava nepoškodovana na površini vzdrži, polagomá pada in vodo rujavo pobarva. Tudi na druge načine se taka kava spozna, ali z vsem tem potrafiš dokaj časa; tedaj še enkrat, kupuj le cela semena in pripravljaj ja sama.

Kava, ne premočna, je zdrava pijača; nje učinki so bolj vzpodbudljivi nego razdražljivi. Za velike utrudbe je jako primerna in zaradi tega dobivajo vojniki nekterih držav za vojsknihi časov obilnejše kave. Ako prideš po vdihu premogovega hlapa ali po užitji makoveca v nevarnost, posluži se je in odleglo ti bode. Na dalje pouzročuje hitrejši utrip krvnih žil in krati mnogim spanje. To vsak najbolj sam vé in se navadno po tem ravna. Tudi upliv na razne sluznice je vzpodbudljivega značaja in ker pomanjšuje delavnost telesne kože, zabranjuje kolikor toliko preobilno izgubo telesne toplote. Tistim pa, ki kavo po obedu pijó, je svetovati, da storijo to neposredno. Kava je vsakemu stanu prikladna pijača; ona pomaga želodecu požrešnega bogatina prebavljati, vzdržava učenjaka pri ponočnih studijah vedrega in prepodi delavcu in težaku čestokrat temne misli. Tudi se opazuje, da čim bolj se širi ta pijača, tem bolj se opušča pijančevanje. Čezmerno uživanje pa pouzročuje navál krvi, trepet po udih in druga živčna zla, a premočna kava ima navadno mrtud za posledico.

Ko se je bila kava po Evropi že jako razširila in je mogočni Napoleon I. uvedel kontinentalno zapretje, tedaj se je nadomesčala z raznimi nadomestki, ki so še zdaj v rabi in slabijo pijačo. Nijeden nima tudi trohice gore omenjenih, kavina zrna odlikujočih sestavin, ampak ta čin se mora prištevati brezokusnosti ali vsaj popačenemu okusu tedanjega časa, ki se je žalibog do sedaj ohranil. Vsem, ki mislijo, da brez

nadomestkov kave piti ne morejo, priporoča se lahko kavovčevo listje, ki se je jelo iz Sumatre uvažati; vse drugo je nesmiselno.

Največja evropska trgovišča za kavo so: London, Liverpool, Hamburg, Amsterdam in Rotterdam.

Na konci kratkega po najnovejših virih sestavljenega spisa naj še omenim pravljice o iznajdbi te pijače. Pastir nekega arabskega ali perzijskega samostana poroča predstojniku, da koze použivši jagode skoro vso noč neprestano skačejo in druga drugej nagajivo rogove kažejo. Nato se je neki podložnim dervišem zaukazalo kavo piti, češ da ne bodo zaspani pri ponočnih molitvah.

P o z o j.

Pravljice o pozoji, zmaji, voži, lintveru ali lintvertu (nemški Lindwurm = Wasserschlange) razširjene so zelo med vsemi Slovenci. V vsakej kmetskeji liši visi na steni podoba sv. Jurja, tega najbolj priljubljenega svetnika našega naroda, kako z dolgo sulico zabada ostudnega lintvera, ki je hotel lepo devico sv. Marjeto požreti. Lepa narodna pesen opeva ta dogodek takó-le:

Prišal je en neguden črv,
Neguden črv, lintvern hud,
Svet Jur je vzdignil desno roko,
Čez črva storil sveti križ.
Marjetica zdrasala pasec svoj,
Vrgla ga je črvu na vrat.
Črv je tako močno zarjul,
De se je ves grad na kup razsul!

(Vraz, Novice 1868, I. 30).

Mi vemo, da dandanašnji ne živi nobena taka žival, kakoršno si je ljudska fantazija naslikala in zmaj ali lintver imenovala. Mogoče je sicer, da se je med narodi ohranil spomin na nekdanje čudne živali iz juraške tvorbe, ki so bile na pol ribe, na pol kuščarji (na pr. plesiosauroi, ichthyosauroi), ali pa netopirjem podobni plazavci (ptero-dactyli) itd. Ako vedó naši geologi za te predpotopne velikanske živali, mogoče je tudi, da so prvi ljudje zapustili svojim potomcem spomin na one nekdanje pozoje. Saj živi še dandanes na otoku Javi tako imenovani „leteči zmaj“.

Ali naj se je ta spomin med narodi ohranil ali pa ne, gotovo je, da naše pravljice o pozoji imajo mythologiško-symboličen pomen. Pozoj je v vseh starih bajeslovjih symbol pogubonosnega vodovja, neukrotljivega potopa, močvirja, kužnega izhlapanja in vlažnega, nezdravega zraka.

Vzlasti pa pomenja zmaj: mračnost, zimsko meglevje, nezdravo paro, ki se iz močvirja dviga, zrak okuži in ljudi mori. Zato pripisujejo nekteri zčaju tudi kugo, katero pouzroči spuščajoč svoj strupeni „sperma“ v vodnjake in studence.

Pozoja premaga in ubije bog solnca in svetlobe, ali pa njegov namestnik solnčni junak (pri Slovencih sv. Juri). Tako je ubil grški Apollon kmalu po svojem rojstvu Pythoňa, t. j. grdo pošast, katero je bila porodila Gaia (zemlja). Druga Gaia nakaza Typhon rodila je lernajiško hydro, ki je s svojo strupeno paro morila ljudi in katero je moral ubiti solnčni junak Heraklej. Drugi junak Persej reši lepo Andromedo iz oblasti morske nakaze, katero je bil za kazen poslal Poseidon v družbi velikega potopa.

Tudi v svetem pismu nahajamo že povesti o zčaju. V „skrivnem razodetji“ XII. 9 bojuje se nadangelj Mihael z velikim pozojem, ki je celi svet zapeljal. Ta pri oved prešla je med narode, in oni so jo spojili ter scvrli z domačimi nazori. Apokryfna crkvena poročila uplivala so na razvitek in izpremembo narodnih pripovedij, vzlasti kar se tiče načina, kako treba zčaja „izganjati“.

Ako pogledamo na veliko število pravljič o pozoji med Slovenci, sklepati moramo, da je bila naša domovina nekđaj veliko bolj močvirinata in torej tudi nezdravejša, nego dandanašnji. In to je tudi tako bilo; kajti iz mnogih poprej zaprtih dolin, kjer so nekđaj jezera in mlake stale, odtekla je sedaj voda nekoliko vsled njene izpirajoče moči, nekoliko pa tudi po napredujočem obdelovanji zemlje. Ali tudi potēm, ko je voda odtekla, zemlja se osušila in zrak scistil, ostale so še vedno pravljičice o zlih pošastih, ki so nekđaj zahtevale grozovito desetino od bližnjih prebivalcev.

Kaj dandanašnji Slovenci in njim bližnji Hrvatje o pozoji verujejo, to je lepo in verno opisano v šestej in sedmej povesti „Slovenske Bče“ l. 1850.

Navadno se pripoveduje, da je lintver v svojej madosti čisto tak, kakor drugi modrasi. Še le v velikej starosti izpremeni svojo podobo in postane strašanska leteča pošast, ki je najbolj petelinu podobna. Zčaj ima strup v sebi, kojega lahko „čez devet hribov“ pihne, tako da vse živali poginejo in vse rastline posahnejo. Pihne li v človeka, umreti mora ta v malo trenutkih.

Drugodi pripovedujejo, da se lintver izvahi iz petelinjega jajca. Ko doživi petelin sedmo leto, iznese čudno, jako trdo jajce, ki kar samo ob sebi v tla zleze. Ko se potēm jajce v zemlji zgodni, izvahi se iz njega lintver, ki začne hitro kljuvati zemljino skorjo, da se pririje na dan. Ali kakor hitro se prikaže, leté nad-enj pohištva, drevje, skale in celi griči, da ga kar na enkrat podsujejo.

Tudi Nemci znajo pripovedovati o „kačjem jajci“ — Schlangenei. Čarovnice se ga dotaknejo s čarovno palico, in tedaj počí jajce samo ob sebi. V njem se najde mlada kača in njo vzgoji potém Walpurga, kraljica copernic (prim. Ferk, Druidismus in Noricum, pg. 42).

Po drugih pravljicah je pozoj velik, krilat konj, ki v velikih mlah živi ter strele in vetrove dela. Pozoj se izredi iz ribe. Ako se ta v zemljo zarije, postane iz nje velik kuščar, in kedar se začne ta gibati, strese se vsa zemlja. Velik pa je zmaj toliko, da ima pod eno goro glavo, a pod drugo rep. Nekteri imajo po devet glav in na srednjem nosijo zlato krono, v kateri se blišči drag demant. Kdor zna pozoja zagovoriti, ujame ga lahko in dobi demant. Ker je lintver petelinu podoben, poje tudi kakor ta domači buditelj.

Pozoj stanuje med skalami, v globokih votlinah in razpokah, tako da ga človek ne more zaslediti. Navadno leži tudi na dnu malih ali silno globokih pogorskih jezer. Kedar se vzdigne iz takega jezercica, nastane strašanski vihar, grmeti začne in bliskati, kakor da bi bil blizu sodnji dan. Kmalu za tem se vsuje gosta toča, da uniči vse poljske pridelke in oklesti drevje, da se začne lub majiti.

Štajerci pripovedujejo, da lintver posebno rad v črnih meglah prebiva. Kedar zelo grmi in se neznansko bliska, takrat govorijo: „Črne šole dijak na vozi jaše.“ Kedar pade lintver iz gromonosnih megel, tedaj nastane velika povodenj. (Slov. Glasnik III. 98.) V Skopem na Krasu pa pripovedujejo, da tedaj, kedar razsaja po noči strašen vihar, da kolce in latnike na tla meče, da ondi lintver mimo leti. Kjer je najbolj poškodovano, tam je pa počival. (Po zapiskih g. Žvaba v Trstu.)

Zmaja, kakor hudiča v občé, more zagovoriti le „dijak“ ali mlad nedolžen duhovnik. Tak je moral študirati „ednajsto šolo“ na Vrhniki, pri Hrvatih pa celó „trinajsto“ (prim. Jagić Slav. Archiv, II. 438 sl. „Sagen über den zmaj = lintvern). Kedar zve dijak črne šole, da tiči zmaj na kojem mestu globoko v zemlji, tedaj začne hoditi nad-enj molit, in sicer vsako leto po edenkrat. Tako prileze zmaj vsako leto malo više. Ko je pa že prav blizu površine, tedaj zmoli dijak tri molitve in pri zadnji zleze pozoj popolnoma na dan. Takrat ga „zajezdi“ dijak in odleti z njim v jutrovo deželo. Tú potém zmaja zakoljejo in prodajo (Slov. Glasnik I. 1866, str. 309, 406 in 448).

V Brdih pri Gorici pripovedujejo, da more zmaja ujeti tudi navaden človek, ki ni dijak. Kdor bi hotel to storiti, postaviti bi moral blizu lintverovega bivališča velik z vodo napolnjen sod, iz kterega bi se lahko opazovalo, kdaj ima priti pošast iz svoje votline. Zraven soda moral bi zapíčiti seženj visok kol in ná-nj obesiti moško sukno kakor človeku podobno strašilo. Za tem bi se morala v sod skriti najmanje dva izvrstna streleca in v njem prežati na lintvera. Meriti bi morala že naprej na tisto

mesto, kjer se ima pošast prikazati. Ta ima namreč navado, da iz votline stopivši najprej okoli in okoli sebe pogleda, in če kako nevarnost zapazi, skrije se brzo zopet v luknjo. Kedar bi pa strelec lintvera pogodili in ustrelili, morali bi hitro pod vodo smuknoti, ker pošast izpusti pred smrtjo ves svoj strup v obešeno suknjo in od tod razširi se potem strup na vse strani. — Ali nihče se noče lotiti tega podjetja in tako bodo zmaji vedno živeli.

Vendar so lintveri, katerih je bilo v poprejšnjih časih silno veliko, dandanes že skoro vsi poginoli. Po štajerskih poljih nahajajo se še vedno lintverski kremplji (Slov. Glasnik, III. 98). V poprejšnjih časih bilo je več zelo imenitnih zmajev.

Največ pravljic ohranilo se nam je o lintveru, ki je prebival v močvirju Metalo (Metau) na Ptujskem polju. Po vsej bližnji okolici je ta ostudna žival davila pastirje in trgala njih črede. Prišel pa je plemič iz sosednjega grada in ubil nakazo z gorečim polenom, to hoče reči, da ogenj preganja in čisti okuženi zrak. (Prim. Steierische Volks-sagen, Floss XI. pg. 51—52). Plemič je potem sezidal grad Kačjak, nemski Wurmberg („wurm“ pomeni v srednjevisokej nemščini zmaja) med Ptujem in Mariborom, od ktereга se uživa prelepi pogled na Ptujsko polje.

Druga pravljica hoče vedeti, da se je ptujski lintver imenoval Sas (Ses) in da je imel zaprto lepo grofico v gradu Kačjaku. Ali prišel je Krsnik, premagal je zmaja, vrgel ga v globoki grajski studenec in tako rešil lepo jetnico iz zavora (Sl. Glasnik, 1867 str. 330).

Krsnik je solčni junak, ki ubije zmaja, kakor na pr. indijski Kršna (od krs = svetliti, blesketati se), ki je ubil zmaja Adžičega, t. j. „kozy-sesa“. Tudi koza je zavoljo svoje kocinaste, dolgi viseče dlake symbol megla, deževja in vlažnosti, kakor zmaj. Zato se Kozje na Štajerskem imenuje Drachenburg (kakor je to č. g. Trstenjak dobro protolmačil v Novicah l. 1864, l. 14). Kedar se bliska na jasnem nebu, takrat pravijo, da se Krsniki v boji sekajo in krešejo. Najbolj je znan wurmberški Krsnik. Ta je igral s kačjo kraljico iz Babilona in si priigraval neizmerno bogastvo. Nazadnje jej zvičajno odnese še krono, ki je imela to lastnost, da je njen posestnik vedno enako bogat ostal, kakor ob času, ko jo je dobil. Zavoljo te prevare moral se je Krsnik trdo vojskovati s kačjim kraljem. Domú gredočega preganjale so ga kače dolge kakor Drava, ali on premaga vse in sezida na zadnje Kačjak. (Novice 1858, l. 32 in 47; Sl. Glasnik, III. 25, 173; Urbas, Die Slovenen pg. 45.)

Zelo imeniten je bil tudi celovški zmaj. Pravljica pripoveduje, da je živel nekdanj v močvirnatelj, z gozdom prerastenej okolici celovškeje zelo ostuden zmaj z velikimi perutnicami in ostrimi kremplji. Daleč

okoli okuževal je zrak in vznemirjal prebivalce, ker je požrl vsako živo stvar, ki je prišla blizu njega. Da bi se oslobodil tolike nevarnosti, obljubi na zadnje deželni knez velik kos zemlje onemu, ki bi ugonobil zverino. Nató se zbere nekaj srčnih mož, in ti sezidajo kraj močvirja trden stolp, da se pošasti ubranijo. S tega stolpa spustijo potém celega vola priklenenega na verigo z veliko železno kljuko. Ko zmaj po volu hlastne in ga hoče požreti, ujame se za železno kljuko. Sedaj je bilo lahko, žival ugonobiti in ubiti jo z železnimi bati. Okolica pošasti oslobojena dobila je kmalu naselnikov, in na mestu, kjer so bili sezidali stolp, postal je Celovec (Kärntnerische Zeitschrift VI. 6). — L. 1590. postavijo Celovčanje kamenito podobo zmaja nad vodnjakom na velikem trgu. V mestnej hiši pa kažejo velikansko lubanjo nosorogovo, ktera bi imela biti onega zmaja. Lintverova jama kaže se tudi na gosposvetskem polju nad Celovcem.

Tudi v Konjiškej gori na Štajerskem razsajal je nekdaj hud zmaj. Ljudje so mu morali nositi mlade otroke v žrtvo, da ni povodnji naredil in vse konjiške doline zalil (Slomšekovi spisi II. 233).

Pravlјice o lintveru znane so še v Solčavi, Kokri, Tržiči, Šmarjetnej gori (pri Preserji; prim. SL Glasnik, V. 89), potém v Bohinji (Hormayers Taschenbuch f. vaterl. Geschichte 1821), na Vrhovlji v Brdih in še v drugih krajih. *Simon Rutar.*

Neprodírnost

v fiziki nepotreben izraz.

Da se zamoremo v govoru in pismu na lahko in kratko izrazovati o rečeh in prikaznih, ki so okoli nas, damo vsakej stvari posebej primerno, a včasih tudi neprimerno ime. V poimenovanji razločevati so konkretni pojmi od abstraktnih. Kakor se abstraktni vseskozi naslanjajo na konkretne, prav tako se tudi poimenovanje prvih naslanja na poimenovanje drugih. Množina abstraktnih pojmov narašča v tej meri, kakor napreduje duševno razvijanje človeštva v obče, posebej pa posameznih narodov, in prav imajo, ki trdijo, da je jezikovna izobraženost zanesljivo merilo kulturnemu stališču vsakterega naroda.

Značajno je znamenje duševnega napredka, da se pojmi izpreminjajo, kakor se dejal bi izpreminja zemeljsko površje pod uplivom človeških rok. Bolj ko se posamična stvar ogleda od vseh strani, jasneje jo spoznavamo. Ali znano je tudi, da isto stvar ne ogledujemo vsi od iste, še manje pa od vseh strani. Zato imajo različni ljudje o istih rečeh le premnogokrat, da ne nasprotnih, pa vendar jako različne

pomisli. To vidimo že gledé na vsakdanje reči, dosta več pa še gledé pojmov, ki so jih stvarile posamezne stroke vednostne. Ti pojmovi prestvarjajo se razmerno z dotično stroko. Iz znanstvenega stališča potrebno in koristno je to prestvarjanje; zakaj le po tej poti se nazori vedno bolj jasni, pomisli razširjajo, pojmovi po natančneje določujejo. Iz didaktičnega stališča pa moramo vedno prestvarjanje pojmov smatrati neugodnim, ker utegne motiti učencea, korakajočega iz nižje stopinje na višjo, v jasnem shvačenji znanstvenih pojmov.

Med stroke, v katerih se pomisli dandanes kaj naglo prestvarjajo, spada gotovo fizika, ki zabelezuje leto za letom znamenite iznajdbe, v sedanjem času osobito v elektriki. Da se pri tem tudi temeljni pojmi izpreminjajo, je jasno. Težavam pa, ki iz tega učencu izvirajo, ni mogoče izognoti se, treba mu jih je premagati. Ali tudi drugih ovir ne manjka, ki niso, da bi se ne dale odstraniti. Na pr. pojmovi niso dosta jasno opredeljeni ter se drug na drugega ali pretesno ali prerahlo naslantajo, ali oni so si podredjeni, dočim bi imeli biti drug drugemu priredjeni, ali pojem je osnovan le na eden del značajnih znakov, drugi njih del pa se porabi za samostalni pojem, kar pa nikakor ni, ker je morebiti le izvod ali nasledek prvega.

Nekaj enakega zasledimo v prirodoslovji takoj od začetka pri takozvanih občnih svojstvih teles. Med temi našteva se navadno na drugem mestu „neprodinost“. Primerjaje prvotni pomen te besede bistvu pojma, kateremu bi imela biti odmev, lahko spoznamo, da je prav tako neprimerna kot dotična nemška „Undurchdringlichkeit“, po kateri je slovenska skovana. Na pr. izrek: „voda je neprodin“, tolmačil si bode vsak, kdor ni imel prilike seznaniti se s prisiljenim pomenom te besede, v tem smislu, da se „voda ne dá prodreti“. O nesmiselnosti tega stavka pa ni treba besedice. Neprimeren izraz „neprodin, neprodinost“ kriv je napačnemu razumevanju. Ker tudi drugi jeziki za ta pojem niso našli primerne izraza (Čehi pišejo „neprostopen“, kar se mi nič boljše ne zdi), vzbudila se mi je misel, da sploh na tem mestu ni vse v redu, t. j. da pojmi niso stvarno točno opredeljeni.

Premišljuje o tem zasledil sem v nemških knjigah dvoje različnih mnenj, ki se tičete tega predmeta ter dajete povod sledečim vrsticam. Tú se zahteva, naj se sploh celo poglavje o občnih svojstvih izpusti, tam pa, da se samo beseda „Undurchdringlichkeit“ izbriše iz prirodoslovnih knjig. Prvej terjatvi ustreči ni popolnoma mogoče, ker se na pr. deljivost, luknjičavost, težnost teles itd. ne more prezreti. Če pa tem svojstvom ne odmerimo samostalnega paragrafa, moramo jih pa obravnavati na drugih primerenih mestih. Torej ni dobička; kako pa je z drugo terjatvijo, hočemo pa tú natančneje preiskavati.

Z besedo „neprodirlnost“ zaznamujemo ono svojstvo teles, vsled kterega nobeno telo ne more biti v kakem prostoru, dokler se v tem istem prostoru nahaja kako drugo telo. V tem pomenu rabijo to besedo brez izjeme vsi pisatelji. Iz teh besed posnamemo (ko bi sicer še tega ne vedeli), da je pojem neprodirlnosti v tesnej zvezi s pojmom telesa in z njegovim svojstvom, ki mu pravimo „prostornost“ (Ausdehnung im Raume). Da torej stvar globlje razrešimo, pečati se nam je v prvej vrsti s pojmom telesa in s svojstvom prostornosti.

Nekakšen odgovor o tej zadevi najdemo skoro v vsakej prirodoslovnej knjigi, a če pazno prebiramo, prikaže se nam v teh odgovorih precejšnjih razlik. S temi razlikami seznaniti dragega čitatelja, zdi se mi po vsem umestno. Njih spoznanje dovede nas na ravnost do gotovega sklepa. Ker smo z močnimi verigami navezani na nemščino, zato takoj poglejmo, kaj nam pravijo znamenite in dosta rabljene nemške knjige.

1. Dr. J. Krist (Anfangsgründe der Naturlehre etc. VIII. Aufl.) pravi na 1. strani: „Reči (Gegenstände), ki se dadó z našimi čutili doznati, imenujemo telesa.“ Na 2. str.: „Velikost prostora, ki ga zavzema telo, zove se njegova vsebina (telesnina, Volumen)“. Naštevši šest poskusov, sklepa na 3. str.: „Vseбина telesa je tedaj z nečim napolnjena, kar vsako telo izključuje iz vsebine drugega telesa. To kar napolnjuje vsebino telesa, zove se tvarina.“ Zdaj opredeli pojem „neprodirlnosti“, kakor smo ga gore navedli, potém pa „maso“ telesa kot množino tvarine.

2. a) Dr. J. G. Wallentin (Grundzüge der Naturlehre f. Untergymnasien): §. 1. „Telo je vsak s tvarino napolnjen prostor.“ §. 2. „Da si bistvo teles prav predstavljamo, treba spoznavati tista svojstva, ki so vsem telesom lastna in ki jim v vseh slučajih tudi ostanejo, t. j. občna svojstva teles.“ Kot prvo občno svojstvo navaja v §. 3. prostornost, v §. 4. pa neprodirlnost.

b) Z Wallentinom strinja se E. Jochmann (Grundriss der Experimentalphysik) tako popolnoma, da ga moramo staviti s prvim v isto vrsto. Prirodno telo mu je s tvarino napolnjen prostor; na 2. str. imenuje napolnitev prostora ali prostornost (Raumerfüllung oder Ausdehnung) prvim glavnim svojstvom teles, potém pa takoj govori o neprodirlnosti.

c) Tema najbliže stojita P. Münch (Lehrbuch der Physik) in dr. P. Reis (Lehrbuch der Physik). „Vse kar napolnjuje prostor, zove se tvarina.“ „Omejen del tvarine je telo.“ V sledečih vrstah obravnava neprodirlnost, kakor se to navadno razpravlja.

Razlika med b) in c) je ta, da Wallentin in Jochmann izrečno ne naglašata omejenosti tvarine, najbrž ker se jima to samo ob sebi razumeva, in vsled tega izrazujeta to v enem stavku, kar se po Münchu in Reisu izraža v dveh.

3. Müller-Pouillet (Lehrbuch der Physik und Meteorologie 2 Bde.) I. d. str. 6: „K bistvu telesa neobhodno pripada, da zavzema omejen prostor, da se torej razteza v prostoru in da v istem prostoru istodobno ne more biti dvoje teles, kar se z imenom neprodinost označuje. Razun teh dveh svojstev, brez katerih se tvarina še misliti ne dá, opazujejo se še druga občna svojstva itd.“

S tem izrekom postavil se je Müller-Pouillet brez dvoma na jako trdno stališče in pozneje bode se pokazalo, koliko uvažujemo ta izrek.

4. Na celó drugem stališči stoji dr. Al. Handl (Lehrbuch der Physik f. d. oberen Classen der Mittelschulen). Str. 1.: „Prirodnoznanstvo . . . razločuje za prvo telesa (Gegenstände, Stoffe, Materien), t. j. kar se samostalno nahaja (das selbständig Existierende) od prikazni, ki se ne morejo same zá-se, ampak le na telesih nahajati“ . . . „Kar tedaj za prvo in bistveno razločuje telesa od prikaznij, je neprodinost t. j. itd.“

Tukaj se ne opredeljuje niti tvarina niti telo, temveč še le neprodinost zastavi se kot glavna razlika med telesi in prikaznimi.

5. Dr. A. Wüllner (Lehrbuch der Experimentalphysik 4 Bde) pokazal je, kako gre izognoti se samostalnemu paragrafu o občnih svojstvih, a vendar je bil primoran, ob priliki razpravljati važnejša teh svojstev vmes med drugo tvarino. V poglavji o plinastih telesih dokazuje na istem poskusu, ki ga drugi rabijo v dokaz neprodinosti, bitnost (Vorhandensein) in telesnost (Körperlichkeit) zraka; besede „neprodinost“ pa se dosledno izogiblje.

7. Izreki poprej navedenih pisateljev dadó se tako ali tako zagovarjati in opravičevati, pri sledečem pa t. j. dr. A. Kauer-ji (Lehrbuch der Naturlehre für Lehrer- und Lehrerinnen-Bildungsanstalten 3 Thl.) tega nikakor ne moremo reči; zakaj on piše na 1. str. I. dela: „Vse kar s svojimi čutili zapazimo, imenujemo snov ali tvarino (Stoff oder Materie).“ Po tem takem bila bi vsaka prikazen, t. j. izprememba na telesu že sama ob sebi telo, ker jo tudi shvatimo s svojimi čutili. Obžalovati je taka površnost tem bolj, ker je knjiga edina v rabi na istih (nemških) učiliščih, ki vzgajajo pri nas razmerno največ ljudi, kojim poklic je podučevati.

Zdaj si oglejmo, kako obdelujejo isti predmet naši slovenski pisatelji.

7. a) J. Čebular (fizika za nižje gimnazije . . .). Njemu je pojem telesa a priori znan ter ga ne opredeljuje niti v §. 2., kojemu na čelu

stoji nadpis: „Telo itd.“, v §. 3. pa sklepa, „da so telesa prostorna in da vsako zajema določen in ob enem omejen prostor. To svojstvo teles imenujemo prostornost.“ Temu sledi v §. 4. pojem o tvarini in tej se pripisuje svojstvo neprodinosti.

b) A. Senekovič (Fizika za nižje razrede srednjih šol . . .). Dasi mu je služila knjiga Wallentinova (gl. 2) za podlago, hodil je vendar v tem poglavju svojo pot; kajti v §. 1. pravi: „Reči v prirodi imenujemo telesa“; nato se bavi s tvarino in maso in še le v §. 5. izjavlja, da „vsako telo izpolnjuje del prostora“, in vsled tega mu je priznati svojstvo prostornosti. Temu sledi v §. 6. neprodinost v obče navadnem pomenu.

8. Da ne utrudim preveč blagovoljnega čitatelja, naj mi bo dovoljeno samo iz ene knjige še posneti, kar se tiče naše stvari, in to je Schoedler-Tušek (Fizika, ktero je poslovenjeno izdala „Matica Slovenska“). Str. 8.: „Vse kar tako napolnjuje prostor, da v njem v ravno tistem času nič drugega biti ne more, imenuje se tvar, tvarina (materija), vsaka v prostoru omejena tvar imenuje se telo.“

Kar nas na tem najbolj zanima, je stališče, s kojega se opredeljuje tvarina. Različno je od stališča vseh prej imenovanih pisateljev. S to opredelitvijo je prav za prav rešen céli paragraf o neprodinosti, ako se le dosledno postopa. Ali kljubu jasnej definiciji potrudi se Schoedler-Tušek na 20. strani posebej dokazati neprodinost zraka, menda zato, da more potem razjasniti potapljalški zvon, kar stori po istem načinu kakor večina drugih pisateljev.

Nabrano gradivo zadostuje našim namenom. Oglejmo si je še enkrat ter primerjajmo, v čem se pisatelji razlikujejo, v čem pa ujemajo. Za prvo nam je skoro izreči svoje začudjenje, da razodevajo pisatelji toliko različnih nazorov o tako priprostem pojmu, kakor je le-ta o telesu, kteri je vendar podmet célej prirodznanskej stroki.

Nekteri (Wöllner, Čebular) smatrajo ta pojem a priori znanim ter se jim ne zdi potrebno opredeliti ga. To ni, da bi se moralo smatrati napačno, temveč zadostuje (prvej) učnej stopnji, in paedagogika ljudske šole izrečno zahteva, izogibati se kolikor mogoče opredeljevanja pojmov.

Nekteri (Müller-Pouillet, Handl) ne podajajo pojma v točnej obliki, naštevajóč samo njegove značajne znake, oziroma razliko med telesi in netelesi. Drugim je telo vsaka reč v prirodi, ki se dá z našimi čutili doznati (prim. Senekovič in Krist). Na poslednje mislil je najbrž tudi Kauer, dasi se je napačno izrazil.

Vse tukaj imenovane pisatelje smemo šteti v eno širjo skupino, kajti njemajo se v tem, da opusté opredeliti pojem telesa ali pa da to le z ozirom na njegovo zvonanjost storé; razmerno največjemu številu pisateljev pa je telo s tvarino napolnjen prostor (Wallentin, Jochmann,

Münch, Reis), kar izrazujejo ali v dveh ali pa v enem stavku, kakor se jim umestno zdi, navajati omejenost prostora ali ne.

Nekolika razlika je tudi v tem, v kakošnem redu si sledé glavne misli pri posameznih pisateljih. Krist opredeljuje glavne pojme v tem-le redu:

Telo — vsebina — tvarina — neprodinost — masa.

Pisatelji pod 2. a, b, c pa: Tvarina — telo — prostornost — neprodinost.

Čebular: Prostornost — tvarina — neprodinost — masa.

Müller-Pouillet: Telo — prostornost — neprodinost.

„Vseбина“ pri Kristu je vsekako to, kar je pri drugih prostornost; po tém takem se izvzemši prvi člen ujemate vrsta Kristova in Čebularjeva; od teh različen red ima druga vrsta. Vse te vrste pa se strinjajo v tem, da se nahajate v njih prostornost in neprodinost. Sklepati nam je iz tega, da so pisatelji uvaževali ti dve kot najpoglavitejši, ne gledé na to, da-li so točno opredelili pojma „tvarina in telo“ ali ne. Bistveno pa se od njih razlikuje Wällner, edini med imenovanimi, ki je krenol po svoje, ne rabéč šepavega izraza „neprodinost“, dasi se peča z dokazi, da je zrak „telo“; temveč on rabi namesto tega izraza, nanašajóč se na ravno isto svojstvo zraka, besedo „telesnost“. Z ozirom na naš smoter je to posebne važnosti, ker nam služi kot kažipot.

Pri dokazovanji o neprodinosti pa se zopet pisatelji ne ujemajo; kajti nekteri se pri svojih poskusih ozirajo le na plinasta, drugi pa tudi na trdna in tekoča telesa. Prvi tedaj molcé priznavajo, da se neprodinost trdnih in tekočih teles sama ob sebi razumeva. Poslednje pa najdem v methodično pravilnej obliki v že imenovanem Kauerji in v dr. G. Müller-jevej: „Fysika pro c. kr. ustavy k vzdelání učitelův a učitelek. Ve Vidni 1881.“

Pregledavši vsa toliko razlikujoča se obdelovanja našega predmeta, smelo zatrdimo, da se je ista reč res od prav različnih stranij ogledovala, sicer bi ne bilo mogoče toliko razlik in vmes tudi nedoslednostij. Ker pa je reč vedno le ena in ista, nadejati bi se bilo, da bi se vsaj v knjigah, ki služijo za podlago šolskemu poduku, predstavljala tako, kakor se ona prikaže očesu vsestranski ogledujočemu jo.

Dalje razmotrujočim odprti ste nam dve poti. Ali vzamemo, da ni potrebno, ali pa da je potrebno opredeliti pojem telesa. Prvo ugaja, kakor smo že omenili, nižjej, drugo pa višjej učnej stopnji. Večina pisateljev drži se drugega načela. Tudi mi se hočemo posebno s tem slučajem baviti; lahko je na tej podlagi rešiti prvega.

Ako tedaj vzamemo, da je potrebno opredeliti pojem telesa, pomisliti nam je najprej, kako se ima vršiti opredeljevanje, da zadostuje zakonom logike. Logika nas uči, da se imajo pri opredelitvi vsakega

pojma navesti njegovi bistveni znaki. Kteri pa so bistveni znaki telesa? Prenaglili bi se, ko bi vsa občna svojstva, kojih se našteva sedmero, uvrstili med bistvene znake teles. Kajti bistven znak je le tisti, brez kterega si dotičnega pojma še misliti ne moremo. Prvi znak, brez kterega ni pojma o telesu, je gotovo prostornost. Telesa brez prostora si kratko malo predstavljati ne moremo. Prav lahko pa si telesa predstavljamo brez luknjičavosti, brez težnosti, brez razteznosti, dà — še pomanjkanje deljivosti nam ne bi uničilo pojma o telesu.

Moremo-li pa telo predstavljati si brez onega svojstva, ki se običajno zove „neprodinost“? Kratak premislek nam pravi, da ne.

Da se namreč v istem prostoru, ki ga zaseda kako telo, istočasno more kako drugo telo razprostirati, ne da je prvemu treba umaknoti se (na pr. da se dá v literško posodo, polno vode, vlti še liter vina, ne da kaj črez steče): nikakor bi nam ne bilo mogoče priti sploh do spoznanja, da telesa zasedajo prostor. Uničena bi bila potém pomisel o prostornosti, z njo vred pa celó pojem o telesu, kakor ga navadno razumevamo. Da torej takozvane „neprodinosti“ ni, tudi ni prostornosti.

Iz tega pa neobhodno sledi, da je neprodinost prav tako bistven znak teles kakor prostornost (primeri gore Müller-Pouillet), in ako ponovimo, da nam neprodinost brez prostornosti umevna ni, pridemo do važnega sklepa. Prostornost in neprodinost ste sploh le eden isti bistveni znak teles.

Ta sklep zdi se mi dovolj opravičen, a svojo popolno vrednost dobiva še le po svojih posledicah. Naravna posledica tega sklepa pa je, da ne velja imenovanima svojstvoma, ločenima od pojma, odkazati mesto med občnimi svojstvi. Da storimo to, ne ostaja nam vsebine za pojem, ali pa se ista v prvih dveh svojstvih ponavlja. Bistveni znak spada v vsebino pojma. Zategadel se ima pojem o telesu opredeliti tako, da obsega vse to v enej točki, kar se po dozdanjej navadi zabelezuje v dveh, pod naslovoma „prostornost“ in „neprodinost“.

Namen, s kterim smo začeli te vrste, bil je dokazati, da je mogoče, neprineri izraz „neprodinost“ izpodrinoti kot nepotrebnim. Prišel pa sem do sklepa, kterega se s prva še ni bilo nadejati. Razvidi se že, da imenovani izraz rés lahko pogrešamo (prim. Wüllner), a padla je tudi „prostornost“ kot samostalno „občno svojstvo“. Zató moram razpravo še raztegnoti, da na mesto podrtine postavim kaj drugega.

Kako se naj glasi opredelitev telesa? Poslušujóč se do seh dob rabljenih izrazov dejali bi: Vse kar je prostorno in neprodinno, zove se telo. Ker pa nam je do tega, da odpravimo besedo „neprodinno“, bode najbolj prikladno ravnaje se po Schoedler-Tušeku reči: Vse kar

tako zaseda omejen prostor, da v njem istočasno nobena druga reč biti ne more, zove se telo.

Z besedama „omejen prostor“ je nedvomno označena „prostornost“, z besedami odvisnega stavka pa „neprodornost“. S to opredelitvijo zadostujemo Müller-Pouilletu, ki pravi, da si brez teh svojstev tvarine misliti ne moremo. Mi zadostujemo Handlu, po čigar mnenju se telesa od prikaznij bistveno razlikujejo po neprodornosti; kajti v istem prostoru se lahko vrše istočasno različne prikazni na istem telesu, in ni se bati, da bi kdo, ki se je seznanil z našo opredelitvijo, zamenil prikazen s telesom. Bližamo se tudi Wüllnerju, ki zraven „prostornosti“ ni maral izraza „neprodornost“, in v soglasji smo tudi z dr. Ad. F. Weinholdom (*Physikalische Demonstrationen...*), ki poskuse o neprodornosti podaje pod naslovom „Raumerfüllung“, a za iste čitatelje, ki bi pomena tega naslova morebiti v njegovem smislu ne razumevali, pristavlja kakor navlašč v oklepih besedo „Undurchdringlichkeit“. Na prvi pogled se lahko spozna, da mu je namen, ne posluževati se te besede.

Ako tedaj dani pojem telesa postavimo na čelo, razjasniti nam je samo še nekatere, njega tikajoče se pojme. Ker odpade „prostornost“ kot samostalno svojstvo, odpade tudi dotični paragraf, ali s cela ali deloma; poslednje tedaj, ako se zahteva podati nauk o merjenji vsebine. Vseбина (telesnina) je določena po velikosti prostora, ki ga zaseda telo. Kedar treba, dodamo na tem mestu besedo o tvarini in masi, in sicer takó-le: To kar napolnjuje vsebino telesa, zove se tvarina, množina tvarine, ki se nahaja v telesu, pa njegova masa. (Glej Krist.)

O tvarini je sicer omeniti, da ni nobene bistvene razlike med njo in prirodnim telesom. Vsaka tvarina predstavlja se nam v omejenem prostoru kot telo, in vsako telo (v fizikalnem smislu) napolnjeno je s tvarino. Temu nazoru ne nasprotujejo svojstva plinov, kajti tvarnosti zraka in drugih plinov zavedamo se še le takrat, ko smo se na ta ali oni način prepričali o njih telesnosti. Te razmere so uzrok, da je nam sploh bilo pomisliti, kaj postavimo na prvo mesto, ali pojem telesa ali pa pojem tvarine. Da smo se odločili za prvo, uzrok je bil ozir na to, kako se ta pojma v nas psihologiško razvijata za naših mladih let, ko najprej le ogledujemo in tipljemo telesa, drugo poleg drugega v prostoru, potem se še le razvija polagoma pomisel o tvarini.

Glavnih mislij red, kakor se nam najbolj utemeljen zdi, je tedaj tá-le :

Telo, — vsebina, — tvarina, — masa.

Omenili smo zgoraj, koliko se razlikujejo razni pisatelji dokazujúc neprodornost posameznih vrst teles, in da Kauer in Müller doka-

zujeta neprodinost vseh treh vrst teles. Kako se to nadomesti po našem načrtu, hočemo takoj povedati.

Ko opredeljujemo pojem telesa, naravno je, da se kot nazornih sredstev v prvi vrsti poslužujemo takozvanih trdnih teles, ker se na njih najhitreje shvati bistvo pojma. V tem oziru se strinjamo s tistimi pisatelji, ki ne dokazujejo posebej neprodinosti trdnih teles. Ko smo na trdnih telesih razjasnili pojem, nató je odgovoriti na vprašanje, kaj je vse prištevati telesom? Namesto dokazovati „neprodinost“ tekočin in plinov, dokažimo, da so tekočine in plini tudi telesa. Njih glavna zastopnika sta sevéda voda in zrak. Prav isti poskusi, s katerimi se navadno dokazuje „neprodinost“ zraka, lahko nam služijo v dokaz njegove telesnosti. Priča za to nam je Wüllner.

S tem je ob enem določeno, kako se naj razpravlja potapljalški zvon, namreč da se njegova uporaba naslanja na telesnost zraka. Zdaj tudi razumemo, zakaj Schoedler-Tušeku niti ne bi treba bilo, ukvarjati se pred potapljalškim zvonom v posebnem odstavku z neprodinostjo; zadostovalo bi bilo, da proglasita telesnost zraka.

Prvo občno svojstvo, ki pride po našem načrtu na vrsto, je deljivost. Ako pa vzamemo drugi slučaj, vsled kterega se pojem telesa ne opredeli, navesti je kot prvo občno svojstvo prostornost. Da v tem slučaju odstranimo izraz „neprodinost“, spojimo njegov pomen s pomenom prostornosti. Potém ne pomeni ta beseda samo, da telesa v obče zasedajo prostor, ampak tudi, da prostor tako izpolnjujejo, da v njem istočasno nič drugega biti ne more

Fr. Hauptmann.

Koroško-slovenska prisega od leta 1601.

Y arhivu koroškega zgodovinskega društva nahajajo se razne listine nekdanjega Vetrinjskega samostana. Dokaj časa so se njegovi zapisniki in pisma shranjevali po zaduhlih shrambah, kajti še le okoli leta 1850. prenesel se je ondotni arhiv v prostore koroškega zgodovinskega društva v Celovci. V tem arhivu je tudi kodeks pod naslovom: Gerichtsprotokoll von Victring. Ti sodnijski zapisniki zavzemajo 366 listov, začeni z letnico 1591 dne 1. avgusta, končujejo pa dne 14. avg. leta 1619. Tem sledijo trije listi, obsegajoč kratek poduk o važnosti prisege sploh: „Ein ernstliche vund erschreckbliche Bedeittung aines vngerechten falschen Aydts“. Šesti list pa ima na drugej strani pod naslovom: „Der Aydtschwur in windischer Sprach“ najprej slovensko in nató nemško prisego. Potém še sledita dva prazna lista in napósled

obširen „register“ o sodnijskih zapisnikih. Roko, ki je pisala slovensko prisego, zasledujemo v kodeksu že leta 1601. dne 16. marca. Po pisavi v zapisnikih sodéč moramo trditi, da se je naša prisega zapisala med l. 1601. in 1609.

Na ta spis je naletel g. arhivar vitez A. Jaksch, ki že sedaj dve leti arhiv zgod. društva preiskuje in uravnava. Dobre volje nam je prisego izročil, in mi jo v sledečem z nekterimi jezikoslovnimi opombami slovenskemu občinstvu objavimo. Pisana je v latinici, kar tukaj posebno poudarjamo gledé na štiri prisežne obrazce Kranjskega mesta, ki so pisani z navadnimi nemškimi pismenkami. Po sedanjem pravopisu glasi se prisega takó-le:

Vi bodete k Bogu persegli, da bodete v tak(i) reči, [za katero] vi bodete sami prašani inu vam bode prede deržano, le-to pravo inu čistu resnico povedali, koliko je vam vestnu, inu toisto nikar zahanili ali zamučali: bodi za dobro, prijaznosti ali sovraštva inu za vseh družih reči vole, samuč vašo pričo (djati), kakur enimu brunnimo, pravičnimo inu resničnimo sakimo [za] pravice inu resnice vole sliši djati, inu vi le-to . . . . . proti Bogu toistiga mogočnemo na sodnji den vesta zagovoriti.

Kako mene sedež prede deržano inu storiti poročeno, toistimo (h)očem jest pokoren biti, tako meni ta rešni Bog pomagaj.

V kodeksu pa se berete slovenska in nemška prisega v tem-le redu in pisavi:

Der Aydtfehwr in windficher Sprach.

Vi wodete kwogú perseglj, da wodete vtäkh Retschi vi | wodete Sami praschani, Inú vam Bode prede derschano lätä | praúo Inú Tschistú Resniza pouédalj, kolliko le úam | vestnu, Inu toisto nikar Sahanilj ali Samútschalj: Wodi sa dabru, preiasnasti ali Sabrastbo Inú sa vsech drúsih | Retschj vole, Samútsch Vascha pritscha, kakúr enimú Brúnnimo prauitschnimo Inú Resnitschnimo Sakimo prauiza | Inú Resniza vole, Slischi, diati Inú vi leto proti Wogu | toistiga Magotschnemo na fädne dänn Vesta Sagoúoritj. |

Dorauf werden drey finger aufgehebt. Kako mene fedei prede derschāno, Inú storitj porotschēno, toistimo otschem iest pokoren witj, tako meni ta Reschni | Wog pamagaj.

Der Teutsche Aydttschwúr.

Ir werdet zu Gott einen Aydt schweren, das ir in der Sache darúmben ir befragt und euch fürgehalten wierdt, die Purlauttere und Gründtliche Worheit anzeigen wöllet, die selb nit verhalten oder verschweigen, es seye von müeth: gob: Freúndt: oder feindtschaft, auch aúfs kheiner anderen Ursache wegen, Sondern Eúr Khundtschaft thuen, alfs ainem erlichen fromen aufrichtigen Pidersman, Von rechtens und

der worheit wegen zuthuen gebüret, und ir auch solhes eüer selligkheit halber, und ohne Verderbnufs, gegen Gott dem Almehtigen am Jüngsten Tog wist Zúúerlandwortten.

Wie mier Jezundt fürgehalten, und ich Zuthüen beschaiden bin worden, denselben will ich Threulich nach khomen und gehorsamben, alfs whor mier Gott helff. —

Poglejmo si, kakšno veljavo imajo razni glasovi, oblike, besede, in kaka je skladnja.

I. **Glasovi.** a) Soglasniki. Namesto *b* stoji *w* v: wodete (3krat), wodi, witi, wogu (2krat), wog. Pravilni *b* imamo v: bode in brunnimo. Za *c* beremo *b* le v énej besedi: sabrastbo = sovraštva. Tudi Kranjskega mesta rokopis rabi *w* nam. *b*.

Pravilno stoji *v*, kakor: vi, vam, vestnu, vole itd. Namesto *v* služi *u* med samoglasnikoma, prim. prauo, povedali, prauica itd. Primeri: je uam in: inu vam. Sicer nam rabi *u* kot samoglasnik: k Bogu, inu.

Namesto *g*, ki se sicer celó pravilno rabi, beremo enkrat *z*: družih, nikdar pa *h*, kakor se dandanes v rožanskem narečji govori.

S služi za *s*, *z*, *š*, na pr. sami, samučali, sovrastva. Dolgi *f* nahajamo dvakrat: fadne = sodnji, fedei.

L se izgovarja kot *l* pred *i* in *e*, na pr. persegli, le-to itd., baš kakor v današnjem rožanskem govoru. Ena beseda pa nam kaže, da se je *l* v skupini voc + l + cons. že tedaj posamoglašal; prim. zamučali nam, zamolčali.

Namesto *k* pisal je sodnik le enkrat *kh* po svojej nemškej navadi. Prosti *h* beremo v: zahrnili, *ch* pa v: vsech, družich. Početni *h* je izpadel v: očem nam. hočem.

Za *č* služi piscu *tsch*, za *š* in *ž* pa *sch*: praschani, derschano. Tudi v Kr. rok. imamo: derschati. Istotako mu rabi nemški *z* za slovenski *c*: resniza. Iz tega se vidi, da še ni bila vetrinjskemu sodniku znana pisava slov. reformatorjev Truberja, Dalmatina in slovničarja Bohoriča.

Čestokrat beremo *i* pravilno, kakor: vi, meni, proti itd., ali dosledno stoji namesto njega *j* v deležnikih: perseglj, povedalj, zahrnilj, zamučalj; v inf. zagovoritj, storitj, bitj, in v gen. plur. rečj. Ker nam v nemškej prisegi *j* nikdar ne služi za *i*, zdi se nam verjetno, da se nista v slovenskem obrazci *j* in *i* slučajno zamenjavala, temveč *z j* je pisatelj najbrže izražal polgasnik, kakor se v dandanašnjem rožanskem narečji govori. Le inf., ki ga nahajamo na prvem mestu v prisegi, glasi se: diati s popolnim končnim *i*, kar pa naše trditve nikakor ne ovrže; prim. *kh* nam. *k* v prvem primeru.

J pomenja pravi *j* le enkrat: pomagaj; sicer nam služi zá-nj *i*, kakor: ie = je, diati = djati, sedi = sedej, iest = jest, preiaznosti.

Podvojenih soglasnikov nahajamo le v: koliko in dānu.

b) Samoglasniki. Staroslovenski *ą* izražuje se z *o*: bodete, pravo, mogočnemu, poročeno — in z *u*: čista. Navadnemu *o* odgovarja tudi v prisegi *o*: k Bogu, koliko, pokoren itd.; nam. njega stoji pa na konci besede tudi *u*: vestnu, inu, kakur. *O* nam. u nahajamo le v dat. sing. pravičnimo.

Posebnosti rožanskega narečja pa se kažejo v rabi samoglasnika *a*.

1. *a* služi za navadni *a*: da, sami, prašani, vam itd.

2. *a* nam. *o* pred naglašanim zlogom ali za njim; na pr. dabru, prijaznosti, savraštva, magočnemu, pamágaj. Primerjaj *o* tej prikazni rožanskega govora J. Scheinigg v Kresu I. 563 in v spisu „Die Assimilation im Rosenthaler Dialect“ p. 6 sl. Narobe *o* nam *a* stoji v: sabrástbo.

3. Nam. staroslov. *ą*, novoslov. *ô*, nahaja se *a*, kakor resnica = resnico; *lātā* = le-to; *vaša* priča djati = vašo pričo djati = euer Kundschaft thun; *sādne* = sōdnji. Tú se ima *a* izgovarjati kot dolg zategnen glas, stojéc med *o* in *a*, ki naj izraža narečni izgovor stsl. *ą* Gl. J. Scheinigg Kres I. 619 sl.

4. Popolnoma različen od navedenega *a* pa je *a* v oblikah: *pravica* inu *resnica* vole = von Rechtens und der Wahrheit wegen. Tú stoji *a* za stsl. *ę*. Ako ni to piščeva pomota, moramo tukaj konstatovati upliv junskega narečja, kjer se staroslov. *ę* glasi kakor *a*. Glej Jarnik *Obraz slovenskoga narečja u Koruškoj. Kolo. 1842, in Miklošič Vergl. Gram. I.² p. 308.* Že v brizinskih spomenikih nahajamo enkrat *a* nam. *ę*: tere im grechi vuasa postete = grěchy vašę. Mon. II. 111. Kopitar *Glag. Cloz. XXXIX.*

Pogosta raba glasnika *a* kaže neovrgljivo, da je naša prisega pisana v rožanskem narečju, in v tem smislu je ta prisežni obrazec za nas vzlasti velike važnosti; kajti on nam podaje prav lepo sliko tedanjega narečnega izgovora. Vidi se, da so nekteri samoglasniki že malo da ne pred tremi stoletji doživeli ono fysiologiško izpremembo, katero še dandanes v tem narečju nahajamo. Takrat se je že jel razširjati *a* namesto nenaglašenege *o*, polglasnik prikazuje se nam v nedoločniku in v nom. plur. pri deležnikih: storitj, povedalj. Dobro so se ohranili sploh *o*-glasovi; ali vendar že mlajši *o* nadomestuje prvotni *u* v dat. sing. pri pridevnikih, kjer se dandanes polglasnik govori. Zraven: enimu beremo: pravičnimo, dandanes: pravičnimъ. V énem primeru se je *i*, oziroma njega nadomestjuóci polglasnik popolnoma izpustil: v tákh reči = v takъ, taki reči.

Staroslovenskemu *ъ* odgovarja *a*: ta = tъ. Stsl. dānu pa se piše: dānu. Tú ni *ā* čisti *a*, temveč glas sredi med *e* in *a*, o čemer nas pre-

priča pisava: *lätä* zraven *le-to*, in *täkh* = tak, taki. Dvopičje na *a* nahajamo še v besedah: *sädne* = sodnji in *deržano* zraven *deržano*.

Razločka med *stl.* *ę* in *ě* ni; prim. *persegli* in *vesta*. Zmehčanje se pri *lj* in *nj* ne zaznamuje; zatorej: *vole*, *sädne*. V *briz.* spom. I. beremo: na *zodni* den. Samoglasni *r* piše se kot *er*: *deržano*, *persegli*; enkrat je *pre*: *prejaznosti* namesto *prijaznosti*.

II. **Oblike.** Znamenit je *acc. sing. f.* *lätä prauo* inu čistu *resnica*, in vaša *priča*, kjer se pridevnikov kazalnik različno glasi od samostavnika. Ali ni v tem še odmev staroslovenske nominalne in zložene sklanje: *le-tä pravajä* ino čistajä *rěsničä*, vašä *priččä*? V *nom. sing. neutr.* stoji enkrat: *vestno*, *nam. vestno*, *sicer pa*: *poročeno*, *deržano*.

Dobro glasi se v *gen. sing.* *dabrü* po *u*-sklanji z naglašeno končnico, kakor nam kaže tudi *a nam. o.* Gledé na rokopis Kr. mesta pričakovali bi: *darü nam. dabrü*. Opomina vredna je oblika: *vseh* = *vsěhъ*, ne *vsih*, kakor nekteri dandanes krivo pišejo. Napačno pa je: *druzich nam. drugih* = *drugyhъ*, kakor v rok. Kr. mesta.

V *dat. sing.* beremo 1krat *-imu*, 5krat *-imo*, 1krat *-emo*. To zameno in nedoslednost nahajamo tudi v rok. Kr. mesta. V *gen. sing.* stoji: *toistäga*.

Važna je oblika 2. plur. *vesta nam. veste*. To je posebnost narečja celovške okolice, in tu stoji i kraj *Vetrinj*. Glej J. Scheinigg *Kres* II. 477, e. Baš ta narečna oblika nam dokazuje, da je poznaval *vetrinjski* sodnik narečje svojih okoličanov. Ker pa imamo v začetku prisege navadno obliko: *bodete trikrat zapored*, misliti nam je, da je prepisal sodnik slovensko prisego iz drugega, najbrže v *kranjsko-gorenjske* slovenščini pisanega obrazca, izpremenivši njega oblike po svojstvu lastnega narečja. Na ta način dadó se tudi druge nedoslednosti v pisavi tolmačiti.

V *dat.* beremo *mene* = *mně*, zraven: *meni*; ali primeri: *sedei*: *sidě* = *sedej*. *Jarnik* ima v svojej prisegi: *sada*; gl. *Kres* III. 325. *Jest* za jaz kaže na *zapadno slovenščino*. *Celovski rokopis* ima: *jast*.

III. **Besede in skladnja.** Radostno zabeležimo, da se v tej prisegi samo éna nemška beseda nahaja. Ta pa je znana po vsem Slovenskem in se še dandanes v ljudskem govoru šopiri, t. j. *brumen* — *fromm*. Za *koroško slovenščino* tedanjega časa je ta prikazen *rés* pomena vredna, ako pomislimo, da je dandanašnji jezik *koroških Slovencev* poln nemških besed. Da je pa na slovensko prisego uplival nemški živelj, razvidi se več nego je treba iz posameznih besed in vzlásti iz skladnje.

Spolnik nahajamo le trikrat: *le-to . . . resnico*, *ta rešni Bog*, *caimu* *brunnimo*. Nemškovalnih izrazov pa je več, kakor: *prede deržano* = *fürgehalten* [boljše *Jarnik*: *naprei brano* (ib.)]; *rěsnico* *zahriniti*: *die Wahrheit verhalten*; *za* — *vole* = *von* (aus) — *wegen*; *vašo*

nam. svojo; sliši = gebüret. Krivo je: zagovoriti nam. zagovarjati; koliko nam. kolikor; kako nam. kakor.

Skladnja pa tiči vsa v sponah nemškega jezika. Primerjaj le: Vi bode te prašani inu vam bode prede deržano; kako mene . . . storiti poročeno: wie ich zu thun bescheiden bin. Boljše pri Jarniku (ib.): zapovedano. Ali prevoditelju na čast moramo tudi opomniti, da se je marsikje dobrih izrazov posluževal. Na pr. pravo ino čisto resnico povedati; koliko je vam vestno. Vzlasti zadnja beseda je važna, ker se i v prisegi Kr. mesta nahaja. Pričo djati = Kundschaft thun je namesto: pričati. Opozoriti nam je tudi na besedo: samuč, stsl. simuvešte.

Lahko bi se mislilo, da je nemški obrazec po celoma original slovenske prisegi in da je vetrinjski sodnik iz njega prevajal. Ali temu bode ugovarjal, kdor oba prisežna obrazca primerja med seboj. Rés je, da se slovenski prevod v mnogem ravna celó po nemškem izvirniku; a težko je misliti, da bi bil prestavljavec le po malomarnosti ali po nevednosti izpustil toliko besed v slovenskem prevodu ali kar prosto na pamet prevajal. Tako se na pr. besede: „koliko je vam vestno“ ne nahajajo v nemški prisegi, nasprotno pa manjka zopet v slovenskem obrazci: „von mueth“, kar se v rok. Kr. mesta glasi: „skozi eneriga mitu“. „Aus keiner anderen Ursache wegen“ je prestavil: „za vseh družih reči vole.“

Čuden bi bil prevod: „enimu brunnimo, pravičnimo inu resničnimo sakimo“, ako bi naj popolnoma odgovarjal nemškemu: „einem ehrlichen, frommen, aufrichtigen Biedersmann“. Tudi pridevniki ne stojé v istej vrsti kakor v nemškem obrazci. Razven gore omenjenega: „von mueth“ izpuščení so še v slov. prisegi izrazi: „euer Seligkeit halber und ohne Verderbnis“ in „treulich nachkommen“. Napačno je prevedeno: „dem Allmächtigen“ = „toistiga magočnemu“; utaknol pa se je izraz: „ta rešni“ k besedama: Bog pomagaj.

Vse te razlike v obeh prisegah so jedva le slučajne, temveč izvirajo iz drugih uzrokov. Naključnim nedostatkom pač lahko smatramo, da je izostal v slov. prisegi izraz za nemški: darumben, ki se glasi v rok. Kr. mesta: za katero; in po naključji se je najbrže tudi izpustila beseda: „djati“ po besedah: vašo pričó = euer Kundschaft thun, in napósled še: auch in wahr. —

Tej prisegi ne moremo sicer v jezikovnem oziru posebne važnosti pripisovati, ker je njen obseg premajhen in le na navadne formule omejen, ali brez vsakega pomena pa tudi ni. Saj nam, kakor smo videli, predóčuje v motnej, blizu tri sto let starej sliki prosti govor koroškega slovenskega kmeta v Rožnej dolini in celovške okolici. Tem večje vrednosti pa je ta malenkost v kulturnem pomenu za koroške Slovence. Ker se ne moremo ponašati z obširnimi pisanimi ali v skalo vrezanimi spo-

meniki, dojde nan dobro vsaka še tako skromna betvica. Slehera nam živo dokazuje, da jo je stvarila nujna sila. Deželna kakor duhovska gosposka je sicer med seboj občevala v nemškem jeziku, ali s prostim kmetom morala je govoriti slovenski. To kažejo znameniti brizinski spomeniki iz 10. stoletja, ljubljanski očitni spovedi in celovski rokopis (oče naš, češčena Marija in vera) iz početka 15. stol.¹, potem štiri pri-sežni obrazci Kr. mesta iz 16. stol.², in naposled tu objavljena vetrinjska prisega, ki jo smemo tudi staviti na konec 16. stol. Po tej prisegi moramo sklepati, da so se tudi sodnijske obravnave s Slovenci obravnavale v slovenskem jeziku, akoravno so se zapisniki po tedanjej navadi pisali nemški. Iz tega pa se razvidi, da so bili sodniki večji tudi slovensčine in da je naš jezik na Koroškem že pred tremi stoletji užival óne pravice pred sodnijo, za ktere se moramo dandanes, kakor da bi bile nove, pogánjati.

Dr. J. Sket.

Drobnosti.

Slovenski Pravník. Poduk o najpotrebniših zakonih. Spisal dr. Iv. Tavčar. Izdala družba sv. Mohora; II. snopič. — Kakor o prvem, imamo se tudi o drugem snopiču te občekoristne knjige le pohvalno izreči. Gospod pisatelj razpravlja učeno, znanstveno tvarino v tako priprostej, gladko tekočej, vsakteremu lahko umevnej slovensčini, kakor da bi nam pripovedoval kako mikavno povest iz vsakdanjega življenja. Dasiravno pravoslovna terminologija v slovensčini še ni popolnoma dognana in nam za marsiktere pojme primanjkuje še pravih domačih izrazov, vendar gosp. pisatelj ne pride nikjer v zadrego in prav malo izrazov rabi, s kterimi se ne moremo popolnoma strinjati.

Največji del II. snopiča je odmerjen razpravi o „dedinskem pravu“ (Erbrecht), ktero deli, upiraje se na naš občni drž. zakonik, v več oddelkov: o poslednej volji, o dolžnem deleži in takozvanih „nujnih dedičih“, o postavnem nasledstvu, o volilih in slednjic o zapuščinski obravnavi samej. Na ravnost moramo priznati, da je razprava o dedinskem pravu, o zapuščinah tako obširna, bistrouma in temeljita, da si za namen, kteremu je pisana, ne moremo boljše misliti; nahajajo se v njej tako lepi, brez prav malih izjem popolnoma pravilni, za življenje neprecenljivi nauki, da si moramo le želeti, da jih ljudstvo, kteremu so namenjeni, pazljivo prebira in se po njih ravna.

Rekli smo, da je poduk resničen in pravilen; samo v sledečem se stvarno ne zlagamo popolnoma z mnenjem gosp. pisatelja: Na 163. strani meni, da bi bil testament neveljaven, če bi bila kaka prisiljena priča zraven Temu ne moremo popolnoma pritrčiti. Občni drž. zak. tega ne izraža nikjer na ravnost in tudi iz analogije se to sklepati ne dá; kajti mnogo imamo slučajev, kjer morajo osebe pri sodnji pričati,

¹ Krek O novoslovenskem rokopisu zgodovinskega društva koroškega. Kres I. šte. 3, str. 173—190.

² J. Pajk Izbrani spisi, 1872. p. 184—194.

če tudi to prav nerade storé. Velja pač splošno vodilo, da mora oseba, koja je bila pričá kakemu dogodku, pred sodnijo pričati, naj je bila prostovoljno ali pa proti volji pričá dogodku. To je tudi pri testamentih. Zgodí se dostikrat, posebno na samotnih krajih, da je težko spraviti tri zmožne pričé skupaj. Vzamimo, da je prišel bolnika kak znanec iz daljnih krajev obiskavat; bolnik hoče ustno izreči svojo poslednjo voljo, pa ni daleč okrog druge sposobne pričé, kakor dva soseda; bolnik tedaj prosi svojega znanca, naj bode on za tretjo pričó; ta pa se brani rekóč, da je iz tujega kraja, da noče hoditi k sodniji, ker je predaleč proč; ako se tretja pričá ne more dobiti in ako je tedaj bolnik v pričó svojih dveh sosedov in branečega se znanca sporočil svojo zadnjo voljo, kdo bode trdil, da ni testament veljaven! Samó da je ta znanec zmožna pričá in da je slišal, kar je sporočil bolnik.

Na 186. strani pravi gosp. pisatelj, da ostane po novem (pismenem) testamentu pokončan prejšnji ustni testament mrtve, če je tudi zapustnik voljo izrekel, naj prvi (ustni) testament v veljavo stopi! § 723. občn. drž. zak. pač pravi, da stopi prejšnji pisani testament že samó s tem zopet v veljavo, ako je zapustnik poznejšo svojo posl. voljo pokončal; da pa prejšnja ustna poslednja volja s tem ne oživi. To je res; ako je zapustnik svoj poznejši testament pokončal in ni pri tem pokončani nič v misel vzel svojega prejšnjega ustnega testamenta, tedaj ne oživi ustni testament nikakor; ako je pa zapustnik na ravnost izrekel, naj velja prejšnji pred pričami storjeni ustni testament, tedaj ni dvomiti, da bode ta ustni testament obveljal, ker je zapustnik to na ravnost izrekel; se vé, da je treba to tudi dokazati.

Na strani 204. mení gosp. pisatelj, da se pri izračunjenji dolžnega deleža odbijejo zapušćinski dolgovi, stroški pogreba, cenitve in inventara, ter volila, namenjena ubožnicam, hiralnicam, bolnišnicam in šolam. Temu poslednjemu nasprotuje določba §. 786 obč. drž. zak., koja veli, da se ima dolžni delež po odbitku dolgov in bremen, ki so za časa zapustnikovega življenja ležala na premoženji, izračuniti brez ozira na volila in druga iz poslednje volje izvirajoča bremena.

V tem snopiči se pričanja dalje četrti glavni del: o lastniškej in zastavnej pravici in o služnostih. Prevažnega pomena so te pravne institucije in umeven poduk o njih pisati je gotovo težavnejše, kakor o tvarini prejšnjega poglavja. Gosp. pisatelj je bil tudi tukaj stavljenj nalogi kos, in razprava njegova je dobra in splošno pravilna, čeravno moramo omeniti, da po našem mnenji ta razprava ni tako jasna in izvrstna, kakor ona o dedinskem pravu. Temu pa je uzrok, da je razprava o tej tvarini sploh težavnejša; pojem o lastnini in nje pridobitvi je težko razlagati prostemu človeku, kteri ne pozna pravne teorije.

Absolutne definicije o lastnini naš občn. drž. zakonik sam ne pozna, o njej se še nčenjaki prepirajo. Definiciji našega drž. zakonika v objektivnem in subjektivnem oziru opirate se popolnoma na realna tla: prva nam označi predmet lastnine, druga pa pravico lastnika, kaj sme s tem predmetom storiti. O pridobitvi lastnine pa se glasi §. 389 obč. drž. zak. v uradnem prevodu: „brez imena in pravnega pridobitnega načina se last doseči ne more.“

Pravni naslov ali pravno ime in pravni pridobitni način (rechtliche Erwerbungsart) so tedaj pogoji, da se pridobi last kake stvari; med „pridobitnimi načini“ pa je ona oblika najimunitnejša, kjer se lastnina pridobi s pravno izročitvijo (rechtliche Uebergabe); in ravno pri tem pridobitnem načinu ni razprava popolnoma jasna in dovršena.

Gosp. pisatelj pravi na strani 264. in 292.: „brez posesti tudi lastniške pravice ni“; on misli s tem izreči, da komur se stvar pravno v posest ni izročila, tisti lastnine te stvari ni pridobil; to je resnično; ako pa misli s tem tudi izreči, da se

lastnina stvari ne pridobi, dokler se stvar ni vzela v fizično posest, to ni resnično. Gosp. pisatelj je ravno prezrl in iz svoje razprave popolnoma izpustil ona dva pravna načina izročitve, o katerih govorita §§. 427 in 428 obč. drž. zak., to je: izročitev z znamenji in izročitev z izjavo, ktera poslednja je zopet lahko dvojna: „constitutum possessorium“ in „traditio brevi manu“. To je seveda preučeno za ljudstvo, vendar je bilo treba te oblike izročitve razložiti s primerami. Mogoče je torej in zgodi se dostikrat, da je A. lastnik stvari, B. pa nje posestnik in da je A. še ni dobil v svojo dejansko posest; stvar se more tedaj pravno v posest izročiti tudi s samo izjavo, in če tudi tisti, komur je stvar tako v last izročena, še ni dobil dejanske posesti, pridobil je vendar lastnino. Sicer pa je razprava o lastnini pravilna in umevna.

V terminološkem oziru smo že pretečeno leto na tem mestu omenili, da izraz „dedščinsko pravo“ za nemški „Erbrecht“ ni pravilen, da se mora glasiti „dedinsko“ ali „dedovanjsko“ pravo; na strani 208 stoji tudi izraz „nujni delež“, kar je pa gotovo samo pomota, ker gosp. pisatelj sicer povsod rabi pravilen izraz „dolžni delež“.

Razum nekterih neznatnih slovniških pogrškov, kakor na str. 205: „v tirjatvih“ mesto; v terjatvah; str. 208: „da se nujnemu dediču“ mesto: dokler se nujnemu dediču; str. 234: „nahajavše se“ mesto: nahajajoče se; str. 247 in 285: „mečje“, str. 262: „tiste pota“ itd. ne da se pisavi nič očitati, ako ne to, da bi bilo boljše namesto tujk: „licitacij“, „obligacij“, „gruntni ekstrakt“ — rabiti domače, vsakemu umljive izraze: „dražba, dolžno pismo, zemljiški izpisek“.

S tem smo površno pregledali II. snopič „Slov. Pravnika“, kateri se naj slovenskemu ljudstvu toplo priporoča, da ga pridno in pazljivo prebira in si dobro zapomni zlate nauke, ki se mu ponujajo za vsakdanje življenje.

Dr. Kacčič.

Duhovno Pastirstvo. II. del. Splošnja liturgika, ljudske pobožnosti, brevijar, sv. mese. Spisal Anton Zupančič, profesor pastirstva v Ljubljani 1884. Prodaja Katoliška Bukvarna. — Za prvim, v lanskem letniku Kresa str. 373 naznanjenim zvezkom „Duhovnega Pastirstva“ izišel je zdaj drugi zvezek (str. 280—504), kterega z enakim veseljem kakor prvega naznanjamo ne le slovenskim duhovnikom in bogoslovcem, za ktere je knjiga v prvi vrsti pisana, temveč tudi vsemu slovenskemu razumnstvu; kajti v tem zvezku se razpravlja za vse še zanimivejša tvarina kakor v prvem. Kaže nam namreč duhovnega pastirja v njegovem najsvetejšem opravilu kot „mašnika“, in zato veje po celem knjigi vseskozi resen dub, ki vzbuja tudi v čitatelji pobožno resna čutila.

Uvod nam naznanja vire o liturgiki; I. poglavje obsega poduk o svetih časih, svetih prostorih, liturgiskem jeziku, svetih rečeh in orodji in simboličnih dejanjih; II. poglavje pa obravnava posebne liturgike le prve polovice, t. j. skupna sv. opravila; javne ljudske pobožnosti, duhovne dnevnice in daritev sv. mese; druga polovica: o sv. zakramentih in blažilih pa je prihranjena tretjemu zvezku.

Gosp. pisatelj ni v tem zvezku razstavil vse dotične tvarine po „Schüch-u“, kterega se je zvesto držal v I. delu; ampak tukaj se je ravnal sem ter tja po „Riecker-ji“ (Leitfaden der Pastoral-Theologie), na mnogih krajih pa se pozna, da je delo samostalno. Veseli nas, da najdemo v tej knjigi najnovejša določila sv. cerkve o sv. maši in brevijarji; posebno hvale vredno pa je to, da se gosp. pisatelj ozira pri vsakej priliki na slovenske škofije, vzlasti na ljubljansko in lavantinsko. Tako zadostuje slovenskemu duhovniku Zupančičevo „Duhovno Pastirstvo“ za vse slučaje in našel bode v njem vsak marsikaj še morebiti neznanega ali vsaj pozabljenega, kar mu je pa potreba vedeti. Nauk o votivnih in črnih mašah je pa tako izvrstno sestavljen, kakor ga ne nahajamo v nobeni enakaj nemškej knjigi.

Ako je gosp. pisatelj s prvim delom „Duhovnega Pastirstva“ ustregel posebno slovenskim duhovnikom in bogoslovcem, nadejamo se, da ustreže z drugim delom vsem

omikanim kristjanom, kajti v njem obravnava deloma reči, o katerih bi moral vsak kristjan podučen biti. Nevednost o teh rečeh namreč je več ali manj kriva, da se javna služba božja zanikerno obiskuje, da se crkveni obredi smešijo, pobožne vaje opuščajo in neizmerni zaklad, ki ga imamo verniki v daritvi sv. maše, ne spozna. Zato bi pač radi priporočali to knjigo ne le vsem duhovnikom slovenskim, temveč vsakemu olikanemu Slovenceu. — Cena je nizka, samo 95 kr., pisava poljudna in gladka, kakor smo že pri naznanilu prvega zvezka omenili. H koncu izjavimo le še svoje srčno željo, naj bi drugi del posebne liturgike, ki se bode v III. zvezku nahajal, kmalu na svetlo prišel in naj bi marljivo kupovanje in čitanje prvih dveh zvezkov olajšalo neumorljivi trud gospoda pisatelja ter pospeševalo izdajanje zadnjih dveh zvezkov. *Fr. Ogradi.*

Jezičnik. Knjiga Slovenska v XVIII. veku. Spisal J. Marn. XXII. Leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Rudolf Milic. 1884. Str. 82 v 4°. — Kakor vsako leto, tako nas je tudi letos razveselil č. g. prof. J. Marn z novim „Jezičnikom“ ter kaj lepo obogatil našo literaturo, zamašivši z njim veliko praznino v književnosti slovenske. Letošnji Jezičnik nadaljuje lanski letnik ter stvarja z njim eno skupino Neutrudneje marljivosti in vztrajnej delavnosti velečastitega gosp. pisatelja imamo se zahvaliti, da se nam sedaj predočuje v dobro izbranih zgledih ves naš književni razvitek iz sredine 16. stoletja do današnjega dne. Dočim nam je č. g. pisatelj v prejšnjih letih opisaval in ocenjeval delovanje mlajših slovstvenikov, podaje nam letnik XXI. razvitek knjige slovenske v 16. in 17. stoletju, a letošnji „Jezičnik“ razpravlja prav temeljito in natančno književnost 18. veka. Jako živo se je v 18. stoletju že zanimal za slovenščino učeni svet. Ne le za crkvene in duhovske, temveč tudi za deželne stanove začele so se pisati knjige slovenske. A seveda v prvi vrsti udeleževali so se slovstvenega delovanja duhovniki. Med petdesetimi pisatelji, o katerih nam imenovani Jezičnik podaje kratkih biografskih črtic ter navaja dobro izbranih zgledov iz njihovih slovstvenih del, nahaja se le osem neduhovnikov. Temu se pač ne bode čudil, kdor pomisli smer tedanje književnosti in da je bil takrat med nami skoro le duhovski stan sam tako omikan, da je mogel slovstvo sploh pospeševati. Razven 50 pisateljev iz 18. veka navaja nam še Marnov Jezičnik 25 spisov od neznanih pisateljev. Najvažnejša taka knjiga so pač „stare slovenske pesni“ iz l. 1733. Prva polovica je tiskana, druga v rokopisu, ter obsega pobožne pesni, izmed katerih so nekatere neki silno stare. Kakor vsako delo č. g. pisatelja, tako je tudi ta letnik v vsem in vsakem zanesljiv. Naslovi posameznim knjigam so natančni in zgledi pravilno natisnjeni. Kjer se letnice od Čopovih razločujejo, posnete so, kakor č. g. pisatelj sam zatrjuje, iz gotovih virov. Kar je že č. g. prof. J. Marn davno želel, to je dopolnil z zadnjima dvema letnikoma svojega Jezičnika. Mi mu za njegovo trudapolno delo presrečno hvalo izrekamo, želšč mu ob enem, naj še dolga leta svoje delovanje nadaljuje narodu na čast in korist.

Poezije. Založil S. Gregorčič. I. Drugi, pomnoženi tatis. V Ljubljani. Založila „Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg“. 1885. Str. 160 v mal. 8°. — Krasno božično darilo nam je podal priljubljeni naš pesnik S. Gregorčič v drugej izdaji svojih pesnij. Pomnožil jo je s štirimi pesnimi: Družba, Nevesta, Selitev, Uzori. Prvi ste kaj krasno izvedeni baladi, in v drugih dveh se v umetniškeje obliki predočuje selitev iz tega sveta in kaj so pravi uzori. O vrednosti Gregorčičevih pesnij zbranih v prvi izdaji govorili smo že obširno v svojem listu. Sedaj še le opomnimo, da so se njegove pesni izmed vseh sedanjih poetičkih proizvodov slov. najbolj prikupile. Drugo izdajo je založnik Ig. pl. Kleinmayr jako elegantno opravil. Ta knjiga dela čast slovenskemu narodu in se mora vsem gorško priporočati. Elegantno vezana z zlatim obrezkom stane 2 glđ. pri založniku v Ljubljani.

Mladega Gašparja življenje in trpljenje. Prosto poslovenil J. S. Gombarov. Ponatis iz „Slovenca“. Tisk in založba „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani. 1884.

Str. 128 v mal. 8°. - Slavno znani nemški pisatelj Franc Hacker (Franz von Seeburg) spisal je zanimive črtice o slovenskem rojaku Gašparji, sedanjem o. Celestinu. V 20. poglavjih nam prav mično in drastično riše življenje in trpljenje mladega junaka ki je po velikih težkočah in najhujših borbah vendar le dosegel svoj poklic. Prav dobro je tedaj učinil č. g. J. Skuhala, da nam je prosto prevedel to povest v slovenščino; kajti ona nas uči, kako mora človek živeti, da premaga v življenji vse zapreke, ki mu jih stavi ubožstvo in hudobni svet. Ta knjižica je jako pripravno berilo za naše mladino. A tudi večina izšolanih naših razumnikov nahaja v njej mnogo črtic in slik iz hudih dijaskih časov. Gašparjevo mladostno življenje je ob enem i življenje marsikterege ubožnega slovenskega dijaka. Vsa pripoved pa je polna dobrih dovptipov in zdravega humorja, in ne bode mu žal, kdor jo prebere. Jezik je pravilen in teče prav gladko, tisk čist in knjižica lična. „Katoliškej tiskarni“ gre vsa hvala, da se je odločila posebej izdati to povest, ki se je tiskala v „Slovenčevih“ listkih. Sploh nam je opomniti, da se sestavki, povesti in razprave, v listkih naših dnevnikov tiskani, kaj radi pogubé in so za večje občinstvo malo da ne brez koristi. Zatorej bi mi z nova nasvetovali, naj opravnistva dnevnikov vse važnejše razprave in spise, ki so jih objavili tekom leta v listkih, zberó in v posebnih knjižicah izdajejo. Take knjige naj bi se posameznim naročnikom kot letna nagrada ali vsaj za nižjo ceno prepuščale, čitajoče občinstvo, vzlasti mladina imela bi pa v njih mnogo novega, sicer težko pristopnega berila. Več prav mičnih sestavkov in povestij (zadnje večidel prevedene) objavili so preteklo leto naši trije dnevniki, in veseli bi lahko bili, ako bi prišli ti spisi, zbrani ob konci vsakega leta v lične knjižice, širjim krogom v roke.

Nagrobica, katero je o pokopu prečastitega gospoda Franca Juvancića, bivšega častnega korarja Lavantinske stolne cerkve, odlikovanca z vitežkim križem ces. avstr. Franc-Jožefovega reda, knezo-škofljskega konzistorijalnega svetovalca, kanonika Strashurskega kapitola, dekana in farnega predstojnika pri Novicerkvi, govoril dr. Mih. Napotnik, profesor bogoslovja v Mariboru, 1884. Založil pisatelj, Tiskal J. Leon. Str. 12 v 8°. — Pod geslom: „Za pokojnim pa bratje! nočem, da žalujete, kakor oni, ki nimajo upanja —, da se zopet vidijo“, govoril je lepo svojo nagrobnico č. g. dr. M. Napotnik za starosto lavantinske duhovščine in nam na kratko narisal njegovo življenje in delovanje. Rajni France Juvancić se je narodil dne 9. sept. 1802 v lepej okolici „Janne“ imenovanej, malo da ne v sredi sladkih konjskih vinskih goric. Studije svoje je dovršil v Mariboru in Gradci, bil v celovškem semenišči solski tovarši in prijatelj slavnemu Antonu Martinu Slomščeku ter prejel dne 24. avgusta 1825 zakrament sv. mašnikovega posvečenja. Najprej je služil za kaplana v fari sv. Martina blizu Slovenjega Gradca, prišel 22. okt. 1829 za prvega kaplana v slovečo faro novoecrkovsko ter postal l. 1835 župnikom fare vojniške. L. 1859 izročila se mu je služba dekanijskega administratorja in solskega nadzornika za novoecrkovski okraj in koncem istega leta se je kot farni predstojnik in dekan tudi stalno preselil k Novicerkvi. Tu je neumorno deloval v prid in na korist svojih faranov, in njegovo požrtvovalno delovanje je presvetli cesar sam odlikoval l. 1882. z vitežkim križem Franc-Jožefovega reda. Dne 7. nov. preteklega leta je zatisol na veke oči, in na njegovem grobu žalujejo vsi, ki so poznali njegovo blago dušo in sree. Večen mu spomin!

Mali sviet. Pjesmice mladeži hrvatskoj. Spjevao Josip Milaković. U Zagrebu. Tisak i naklada A. Brusine. 1885. Str. 62 v mal. 8°. Velja 25 nov. — Mladi pesnik Milaković je na dobrem glasu pri svojih rojakih in tudi Slovincem znan po pesnih „Hrvačankah“, ktere smo slovenskemu občinstvu ob svojem času priporočali. Omenjena knjižica, ki je našemu rojaku in skladatelju F. S. Vilharju posvečena, sodrži 26

kratkih pesmic, ki so vse nežnej mladeži namenjene. Marsiktera teh pesnij bodo se hrvatskej mladini prikupila in tudi dober sad obrodila. V nežna srca se že mora čopiti kal domovinske ljubezni, da vzraste iz nje veliko, rodovitno drevo — rodoljubna požrtvovalnost. Poslušajte, kako navdušuje pesnik mlada srca: „Dižmo se, bračo, zvee nas sloga, Sinove dične naroda toga, Složnog da rada svaki se lati — Bog i Hrvati!“ Ali: „Uči, sine, Uči se za mlada: Ljubit rod svoj, Koj tol' ljuto strada, Pa ne krenut Nikad s puta prava, Gdje nas čeka Spas, sloboda, slava!“

Die slavischen Elemente im Magyarischen. Von Dr. Franz Miklosich. Zweite Auflage. Mit Zustimmung des Verfassers und der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien besorgt und eingeleitet von Dr. L. Wagner. Wien und Teschen. Verlag der k. k. Hofbuchhandlung Karl Prochaska. 1884. Str. 139 v 8°. Veljā 2-83. — Znamenita Miklošičeva razprava o slovanskih elementih v magyarsčini, ki je zagledala beli dan l. 1872, pogreša se že več let v knjigotrstvu, in to na veliko škodo magyarskih jezikoslovcev. Zatorej je njegov nekdanji učencec, dr. L. Wagner, dobro pogodil, da je preskrbel drugo izdajo tega slovečega spisa. Pridejal pa je sam na str. 1—34 uvod, ki razpravlja o magyarsčini kot veji altajskeje, o sorodnosti magyarskega jezika z ugro-finskimi in o izposojenih besedah v magyarsčini. Natō sledi na str. 35—139 Miklošičeva razprava, ki nič manj nego 956 slovanskih besed v magyarskem jeziku zasleduje. Resultati Miklošičevega spisa se dandanes med prvimi magyarskimi jezikoslovci popolnoma pripoznavajo, in druga izdaja bode nedvomno vsem strokovnjakom dobro došla.

Slika: Kde domov můj? Koncem preteklega leta 1884 slavil je česki narod petdesetletnico narodne hymne: Kje dom je moj? V to svrhu je izdelal Adolf Liebscher krasno, veliko sliko: Kde domov můj?, in ilustrirani tednik „Zlatá Praha“ podaje to sliko kot nagrado vsem naročnikom za l. 1885. Mi smo že večkrat „Zlato Prago“ pohvalno omenjali, naglašajōc, da se ona jako zanima za naše kraje in razmere, ter poudarjati, da že zastran tega našo podporo zaslužuje. Zlatá Praha bode tudi l. 1885. v istej obliki kakor do sedaj izhajala ter velja na leto 9 glđ. 50 n. Založnik je J. Otto v Praze, Karlovo náměstí č. 34.

† **Slikar Janez Wolf.** Dne 12. dec. preteklega leta preminel je zelo nadarjeni crkveni slikar in umetnik Janez Wolf v 59. letu svoje starosti. Pokojnik je posebno slovel na Kranjskem, kjer je mnogo crkvā s svojimi krasnimi slikami ozaljšal. Njegovi umotvori, vzlasti oni iz prve dobe, so prave umetniške vrednosti ter so mu pridobili prvo mesto med sedanjimi crkvenimi slikarji na Kranjskem. Janez Wolf se je porodil l. 1825. v Leskoveci na Dolenjskem. V osemnajstem letu stopil je v vojske ter bival večji del svojega službovanja v Italiji, kakor v Rimu in Benetkah, kjer je mogel slavne italijanske mojstre na tanko proučiti in njih svetovno znane umotvore ogledovati. In rēs slikarstvo ga je tako navdušilo, da je vojaško službo kot nadporočnik popustil in se celoma posvetil slikarskej umetnosti. S prva se mu je huda godila, a vendar se je toliko izučil, da je dospel v Ljubljano zaslovel kot umetnik. Tú je živel le o slikarstvo. Jako mnogo je število njegovih umotvorov po kranjskih crkvah, in vse te slike pričajo o redkej njegovej nadarjenosti. Strokovnjaki trdijo, da zavzema Janez Wolf prav odlično mesto v crkvenem slikarstvu sploh in da si je v domačej umetnosti veliko zaslug pridobil. Slovenci naj mu ohranijo hvaležen spomin!

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.

Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.